

1951k
217

ALLAN SARATIE, HYVÄÄ SUOMEA

ALLAN SARATIE

HYVÄÄ SUOMEA

OIKEAKIELISYYS-OHJEITA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

88.

Wiipurin Itäis- Suomalainen
PIIRIKIRJASTO.

47

II 1951K
217

8

1951k
217

Wiipurin itäisten esikaupunkien
PIIRIKIRJASTO.

ALLAN SARATIE

HYVÄÄ SUOMEA

OIKEAKIELISYYSKIR-
JOITELMIA JA -OHJEITA

Проверено
9.8.41.
Шифр:

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Карело-Финская База
Академии Наук СССР
БИБЛИОТЕКА

Л

2

1973 r.

1992 r.

1145

KUOPIO 1917
OSAKEYHTIÖ KUOPION UUSI KIRJAPAINO

Kielen tulee olla puhdasta ja virheetöntä, koska se on kansan hengen parhain ilmaismuoto.

Kieli ei saa olla virheellistä senkään vuoksi, että virheet kääntävät huomion itseensä, pois pääasiasta.

1145

I. OIKEAKIELISYYSHARRASTUKSEN ELVYTTÄMINEN.

Suomen kieli, Suomen mieli,
niiss' on suoja Suomenmaan.

Suomen kielen käytäntö nykyisin sekä puheessa että kirjoituksessa on vielä tavallisimmin niin virheellistä, muukalaisvoitoista ja yhtenäisyyttä puuttuvaa, että sen parantamiseksi tarvitaan runsaasti sitkeää työtä. Kielemme nuoruus sivistyskielenä on tietysti suurelta osalta syynä tuohon epäkohtaan, mutta vain osalta. Suurena syynä pitäisin yleistä välinpitämättömyyttä ja sivistyselämämme pintäpuolisuuutta sekä tehokkaimpana korjauskeinona kaikkien harrastuksen kiinnittämistä oikeakielisyyksiasiaan. Jokainen huolimaton kynänjälki, jokainen yksityinen sana- tai pilkkuvirhekin ovat rikkaruohoja, jotka on mahdollisimman vähiin kitkettävä ihaillun ja sointuisan suomen kielen vainiolta.

Tätä kitkemistyötä auttamaan on tämäkin vaatimaton julkaisu tarkoitettu.

Päästäessäni kirjasen julkisuuteen lieene tarpeellista huomauttaa, etten ole pyrkinyt toteuttamaan varsinaisen oikeakielisyyssoppaan aikaansaamista. Sitähän valmistetaan toisella taholla, eikä kyhäelmäni tarkoitus ole esiintyä niin suurin vaatimuksin. Teokseni tahtoo olla enemmän herättävä, lentokirja kuin järjestelmällinen opas. Minusta on tärkeintä saada kaikkien kansalaisten harrastus oman kielen viljelemiseen heräämään ja sen yhteydessä jonkinlaista johtoa heille, jotta he voisivat usein alkujaan terveen kielivaistonsa erilaisten harrastusten ristitulessa kehittää elinvoimaisemmaksi ja pitää sitä oikealla

polulla. Tämä kyhäelmä on syntynyt kiireisen sanomalehtityön ja monien muiden puuhain ohessa, ja amatööriyrityksenä sitä on arvosteltava. Tekijä on kiitollinen tohtori *K. F. Karjalaiselle* ja maisteri *Eemil Saarimalle*, jotka ovat käsikirjoituksen lukeneet ja joista varsinkin edellinen on tehnyt sen johdosta joukon tärkeitä huomautuksia, vaikkakaan niitä kaikkia ei teosta painoasuun viimeisteltäessä ole voitu varteenottaa.

Luettelemalla sillä tavoin virheellisyyksiä kuin tässä kirjassa on tehty ei tietenkään voida opettaa jokaista kirjoittamaan ja puhumaan oikein, ainoastaan sellaisia, joilla on alkeistietoja ja opinhalua ja jotka kirjallisuuteen tutustumalla ovat kielenkäyttöön harjaantuneet. Julkaisusta voi siis olla hyötyä esim. koulujen oppilaille, sivistystä saaneelle »suurelle yleisölle» ja itsekseen opiskeleville. Tässä ei ole käsitelty muuta kuin osa muokalaisuuksia ja kielivirheitä, mutta kun asianharastaja oppii huomaamaan, miten viattomankin näköisessä paikassa noita vikoja voi piillä, hän osaa kyllä sitten useimmiten erottaa lampaat vuohista. Pääatarkoitukseni on, kuten sanottu, vain herättää innostusta ja pikimmältään viitata tavallisiin kielirikkaruohoihin sekä siihen, miten itse asiassa on mieltäkiinnittävää oikeakielisyyden asian ajaminen, puhumattakaan sen muista hyvistä puolista. Useimmat esimerkit on valittu tunnetuilta kynäkäyttäjiltä ja kirjailijoilta, joiden jo pitäisi tietää mitä kirjoittavat ja panna huolta julkaisujensa kielelliseenkin puoleen.

Ennenkuin käymme tarkastelemaan tavallisimmin tehtyjä virheellisyyksiä ja niitä oikomaan, luokaamme ensin lyhyt katsaus eri kansalaispiirien kielenkäyttöön sekä muutamiin yleisiin seikkoihin.

Oppineet ja kirjailijat.

Oppineiden, yliopistomiesten, tunnettujen kirjailijain ja muiden korkealla tasolla olevain esityksissä saattaa tavata virheitä ja mauttomuuksia, milloin tietämättömyyden, milloin huomaamattomuuden tai itsepäisyyden tuloksina, vieläpä toisilla »persoonan ilmauksina». Korkein opinahjomme, yliopisto, on näihin saakka kitunut niin ruotsalaisuuden kahleissa, että sen parhaittenkin miesten oppineet ja moneen kertaan kontrolloidut teokset pyrkivät säilyttämään siitä merkkejä. Valittavasti meillä ei arvonimi professori, tohtori, lehtori, anna vähääkään takeita oman kielen kunnollisesta taitamisesta, vaikka sitä toki näin alhaalta katsoen odottaisi. Kun joku professori ja tohtori julkaisevat yhdessä suomenkielisen kirjasen, niin he tarvitsevat siihen kielentarkastajaksi erikoistuntijan. Tällaista ja vielä hullumpaa saattaa kuulla Suomessa. Muissa maissa pidettäisiin tohtorismiehelle suurena häpeänä, ellei hän osaisi omaa kieltään.

Yliopistomiestemme kielentaito näkyy jo yliopiston pienistä julkaisuista, luetteloista, neuvovihkosista ja akateemiselle ilmoitustaululle ilmestyvistä tiedonannoista. Tapaa niissä kurjaa suomea, jos joskus kurjaa ruotsiakin. Historiallisia ja filologisia tieteitä harjoittavat ovat taipuvaisempia käyttämään edes puoliksi siedettävää kieltä, mutta malttaaks kun maanviljelystalouden, matematiikan tai lääketieteen mies tarttuu kynään, niin kyllä oikeakielisyys useinkin pakenee kauaksi.

Oppineilla, joiden on pakko käyttää monia vieraita kieliä, kielikorva tavallisesti sekaantuu, niin että heidän on mahdotonta erottaa puhdas suomi epäpuhtaasta. Siinä ei auta aina E. N. Setälän mainio kielioppikaan. Varsinkin suomen objekti

näkyvyyden olevan useimmille oppineille sekä monille muille, etenkin länsi- ja pohjoissuomalaisille, paha kompastuskivi. Jos nämä ottaisivat viettääkseen vapaat kesänsä kansan kesässä jollakin puhtaalla kieliseudulla, esim. Savon sydänmailla, missä vielä toki osataan suomea, olisi se heille varmaan edullista. Monet vierassyntyiset ja lapsuudestaan vain vieraisiin kieliin totuneet ovat hankkineet itselleen kunnioitettavan suomen taidon. Miksi ei sellaisen hankkiminen onnistuisi suomalaisille oppineille ja miksi he eivät sitä tahdo?

Varsinaiset ammattikirjailijat (kaunokirjailijat) luottavat ehkä liiaksi luonnolliseen taitoonsa ja synnynnäiseen kielikorvaansa, joka on toisilla varmempi, toisilla heikompi, eivätkä anna tarpeeksi arvoa tietopuoliselle kielen lakien tuntemiselle. Näin ollen he useinkin säilyttävät koko ikänsä kielessään virheellisyyksiä, jotka he helposti voisivat välttää, jos olisivat tarkoin tutustuneet yleiskielen sääntöihin sekä niitä noudattaneet.

Jos kaikki tiede-, yliopistomiehet y. m. oppineet ja kirjailijat panisivat enemmän huolta esityksiensä suomenkieliseen asuun, se pakostakin kasvattaisi edesvastuun tuntoa myös muissa kielenkäyttäjissä.

Keskisivistyneet, sanomalehdet.

Myöskin keskikoulujen opettajain suomen kielen taidossa tuntuu yleisesti olevan paljon parantamisen varaa. Varsinkin vanhemmat oppikoulujen opettajat laskevat usein ohjat hölymään, eivät taida itse kunnollista kieltä ja yhtä vähän vaativat sitä oppilailtaan. Ainakin osaltaan on tähän syynä se eristynyt asema — *civitas in civitate* —, mihin koulut helposti muusta maailmasta eristyvät. Opettajat eivät tarpeeksi seuraa aikaansa eivätkä uutta kirjallisuutta, käyttävät vanhaa pinttynyttä oppivarastoaan — ja siitäkin ehkä paras osa vuosien mittaan karisee tien oheen. Tietystihän aina suomen opettajan täytyy joltisestikin kieltämme osata, mutta että tämä velvolli-

suus käsitettäisiin kuuluvan myös uskonnon ja matematiikan opettajille, siitä harvoin näkyy merkkiä.

Mutta miten vähän suomenkin opetuksessa on aikaa seurattu, näkyy esim. seuraavasta tosiasiasta. Setälä kirjoitti lauseoppinsa jo koulupoikana ja keksi mainion astevaihteluteoriansa jo 1895, mutta esim. 1910 ylioppilaiksi päässeet eivät läheskään kaikki ole lukeneet Setälän kielioppia, puhumattakaan siitä, että tietäisivät astevaihtelusta tämän taivaallista. Ja etenkin vanhemmat opettajat kirjoittavat runsaasti historiallisia aineita, esityksen jonkin kirjailijan tai muun merkkimiehen elämäkerrasta j. n. e. otsakkeilla »Kolmekymmenvuotinen sota», »Uskonpuhdistus», »Kaarle suuri», »Julius Caesar», »Hannibal», »Antti Puhakka» y. m. Tällaiset aineet ovat perin helppoja, niistä kun on jo kyllä esityksiä oppikirjoissa tai muualla, joista saa kopioida, eikä tarvitse luulla oppilaiden sellaisissa tapauksissa juuri yrittävän omaperäisiä tutkielmia. Oppilaiden kirjoitustaitoa tällaiset aineet tuskin toivotussa määrin kehittävät, ne ovat heistä usein vastenmielisiä, eikä niissä voi mahdollinen kykykään ilmetä. Hyödyllisempää kait olisi valita aineet enimmäkseen oppilaiden kokemuspiiristä ja aloilta, jotka suovat mielikuvitukselle enemmän liikkumisalaa ja joissa paremmin oma-peräinen ajattelu tulee kysymykseen. Tällaisissa voi mahdollisesti ilmetä oppilaiden omaa tyyliäkin, jonka takana tuntee kirjoittajan sydämen sykintää. Onnistunut ainekirjoitusten valinta auttaa jo paljon kieleemme asiaa eteenpäin, kun oppilaat innostuvat kieltä ja esitystaitoa harrastamaan.

Tässäkään ei voida olla huomauttamatta, että äidinkielen asema oppikouluissamme on kaikin puolin saatava vahvistetuksi. Jokaiseen kouluun on saatava erikoisesti valmistunut äidinkielen opettaja, ja opettajain valmistus, sekä kielen että kirjallisuuden kannalta, on kehitettävä pätevämmäksi. Vielä ei yliopistossa ole edes erityistä suomalaisen kirjallisuuden professoria.

Olen tavannut monia sivistyneitä ja nimenomaan juuri opettajia, joita vaivaa oikea vastenmielisyys kaikkea kirjoittamista kohtaan. Ja luullaan oikeakielisyyden harrastamisen kuu-

luvan vain kirjallisille esittäjille. Näin ei oteta minkäänlaista vaaria siitä, miten sanat kulloinkin kirjoituksessa tai puheessa sattuvat. Että tämä on perin väärä katsantotapa, tuskin tarvinnut mainita. Puhtaan, oikean äidinkielen viljeleminen on jokaisen isänmaanystävän ehdoton velvollisuus — ja se on saatava mieluisaksi velvollisuudeksi.

Papit, insinöörit, lääkärit, agronomit y. m. erikoisalojen ammattimiehet käyttävät tavallisesti huonoa ja tökeröä kieltä. Mutta kenenkään ei pidä antautua niin erikoisalaansa, ettei jouda edes kohtalaisen hyvin omaan äidinkieleensä perehtymään. Tulevaisuudessa varmaankin »suomen kielen erikoistuntijoiden» työala rajoittuu pelkkään tieteeseen, ja jokaisen tulee osata jokapäiväisen elämän tarpeeksi täydellisesti omaa kieltään. Se pitäisi jo nyt olla vaatimus. — Erityisen suuri vaikutus on laki- ja virkamiehillä ympäristönsä kielenkäyttöön, mutta he paljon käyttävät vaikutusvaltaansa väärin, s. o. viljelemällä asiakirjoissaan virheellistä ja huonoa kieltä, josta tuonnempana siitäkin pengotaan esille muutamia esimerkkejä.

Ja sitten suuri alue, jossa kielirikkaruohot tavattoman hyvin viihtyvät: sanomalehdistö. Surkeimpina näytteinä muukalaisvoittoisuudesta ja virheellisestä kielestä ovat monet ammatilehdet (»Terveystoimilehti», »Käsityölehti», »Metsästäys ja kalastus» y. m.) Näissä, aikakauslehdissä, olisi kyllä aikaa kielen valvontaan, ellei puuttuisi kykyä ja halua. Se, että päivälehtien kieli on keuhkoa ja virheellistä, ei ole niinkään ihmeteltävää, niissä kun siihen vaikuttavat myös hermostuttava kiireellisyys ja painovirheet. Oikeastaan on helpompaa itse kirjoittaa sujuvasti ja oikein kuin korjata toisen jälkeä hyvään asuun. Siksi juuri sanomalehtimiehet, joiden täytyy korjailla kaikenlaisia kynäntuotteita, pakostakin joutuvat jättämään korjattuun virheellisyyksiä ajan vähyyden, virheiden runsauden y. m. takia. Heidän tekee mieli tyytyä siihen, että saavat sepustukset edes mukiin meneviksi. Mutta sanomalehtikielen kehnouteen on paljon syytä myös toimittajain välinpitämättömyydessä ja alhaisessa sivistystasossa. Viime vuosina on sanomalehtialalle

noussut tusinoittain miehiä, joilla ei ole mitään järjestelmällisiä tietoja kielen enempää kuin monen muunkaan alan laeista, ja mitenkäpä tällaiset »sanankäyttäjät» kykenevät lehtien kielen asua parantamaan.

Oikea vastenmielisten virheiden paratiisi ovat lehtien ilmoitusosastot. Niissä esim. kaksi merkitään *2:ksi* ja kolme *3:ime*, ikäänkuin koukero *2* äännettäisiin *ka* ja *3 ko*. Nykyjään olisi kuitenkin jo aika halvimmassakin painotuotteessa vaatia kohtalaisen siivottua kieltä. Sanomalehden konttorissa tulisi olla henkilö, joka pystyisi muokkaamaan kaikki alkujaan väärinkin sepustetut ilmoitukset siedettävään painoasuun. Ymmärtäväinen ilmoittaja ei pahastu siitä, että hänen käsialaansa vähän muutetaan, kunhan ei muuteta huonommaksi.

Entäs yksityiskirjeemme! Sivistyneidenkin kirjeet ovat tavallisesti kielen puolesta ala-arvoisia. Niissä esim. yhdyssanain osat kirjoitetaan erikseen ja tarpeettomia vieraskielisiä lainoja vilisee tämän tästä. Sisällys ei ole tavallisimmin yhtään järjestyksessä, samaan asiaan palataan monta kertaa, ja lauseiden oikeasta kokoonpanosta, välimerkeistä ja muista sellaisista »joutavuuksista» ei puhuttakaan. Suurimmat syntiset tällä alalla lienevät naiset. Miten suorastaan »rikolliseksi» osoittautuukaan moni mitä viattomin rakkauskirje oikeakielisyyden harrastajan silmissä. — Huonon kirjekielen käyttäjät puolustavat itseään sanomalla: »ei ole aikaa kirjoittaa huolellista kieltä eikä hyvää käsialaa». Oman kielen vaalimiseen täytyy olla aikaa. »Ei ole aikaa» on yleensäkin huono veruke, johon turvautuvista ihmisistä Spurgeon sanoi: jos heidät sidotaisiin kimppuun ja heitettäisiin mereen, niin luulenpa, ettei maailma tulisi hituistakaan köyhemmäksi.

Kansakoulunopettajat, kuntain ja maalaisseurain toimihenkilöt.

Aivan erikoisen luokan ihmisiä muodostavat kansakoulunopettajat niin toimintaansa kuin valmistukseensaakin nähden. He ovat saaneet niin paljon oppia, että heillä on käsitystä kielen laeista, sanojen johtamisesta y. m., mutta tavallisimmin heidän tietonsa ovat sangen pintapuolisia ja muuttuvat monesti sellaisiksi yhä enemmän, mitä kauemmaksi seminaariaika jää taakse. Useimmat heistä ovat myös, sanoisinko, aivan liian itsepäisiä, niin ettei sitä, mikä seminaarissa tai muualla on heidän tietoonsa istutettu, pysty juuri mikään muuttamaan. Mutta juuri itsepäisyys on pitänyt monia kielivirheitä hengissä kautta vuosikymmenien. Tosin kansakoulujen opettajat yleensä kykenevät oppilaittensa kirjoitustaitoa ohjaamaan, mikäli sitä sillä asteella ohjata saattaa, mutta useasti ohjaukseen jää myös paljon toivomisen varaa. Heidän heikkoutensa ei ole niin paljon virheellisen esimerkin antamisessa oppilailleen ja muulle ympäristölleen kuin siinä, että sivistyselämältämme ja oikeakielisyydeltämme puuttuu se varmuuden etu, minkä kieltä täydellisesti osaava opettajaluokka niille antaisi. Paljon parantamisen varaa huomaakin usein opettajain kirjallisissa yrityksissä. Näkee heidän tekevän esim. sellaisia alkeellisia virheitä kuin yhdysanain erilleen kirjoittaminen on: *»lasku oppi»*, *»kaunokirjoitus vihko»*, *»urheilu kenttä»*. Onkohan varmaa, että henkilöt, jotka eivät itse voi välttää tällaisia kompastuksia, ojentavat oppilaitaan näiden kirjoittaessa *»rauta tie»*, *»virka mies»*, *»opettaja tar»*.

Kansanopettajain vaikea työ kansamme valistamiseksi on suuriarvoista, mutta siitä huolimatta yleensä epäkiitollista. Saattanee senvuoksi tuntua ankaralta asettaa heille esim. kielentaitoon nähden tähänastisia suurempia vaatimuksia. Mutta eteenpäin rientävän ajan vaatimuksiin on ennen pitkää myöntyminen, ja ehkäpä aika tuo mukanaan myös palkinnon. Useinkin ainoina paikkakuntainsa valistuksen vartijoina kansakoulun-

opettajat voivat kukin seudullaan tehdä paljon myös äidinkiellemme puhtauden ja viljelyksen hyväksi. Siksi heidän itsensä on ensin uutteruudella ja hartaudella kieleen perehdyttävä, niin kuin jotkut heistä ovat tehneetkin.

Maalaiskokousten ja -yhdistysten, kansakoulunjohtokuntain y. m. toimikuntain pöytä- ja asiakirjat tarjoavat monesti kielen ystävälle säälittävän näyn, johon ehkä vasta kaukainen tulevaisuus tuo parannusta.

Kuntain viranomaiset ja toimihenkilöt, jotka tulevat paljon kirjallisestikin kieltä käyttämään, olematta tavallisina kansanmiehinä siihen millään tavalla valmistuneita, tekevät runsaasti syntiä oikeakielisyyttä vastaan. Kansa saa lukea kunnallisista kuulutuksista esim., että *»kuntaverojen ylöskanto* pidetään *kuntahuoneella*», vaikka se on ikänsä tottunut sanomaan: *kunnanverojen kanto* (*koonti*) toimitetaan *kunnanhuoneella* (tai *-ssa*). Kunnan johtomiehet ovat alkaneet käyttää virheellistä ja epäsuomalaista sanontaa tietämättään, ja pian tuo virheellisyys iskeytyy kansan kieleen. Nyt näkyy jo liikkeellä paljon *koulujohtokunta*, *nuorisoseurajohtokunta*, *halkoajoa*, *työjohtaja* y. m. onnettomia sanoja. Pian kai myös maanviljelijä muuttuu *maanviljelijäksi*, talonpoika *talopojaksi* ja papinapulainen *pappiapulaiseksi*. — Oikeasta lauserakennuksesta, välimerkeistä, astevaihtelusta y. m. ei mainituilla kirjoittajilla useinkaan ole mitään käsitystä.

Maalaiskuntain virallinen kielenkäyttö ehkä paranee sen johdosta, että viime aikoina on alettu asettaa erityisiä kunnankirjureita huolehtimaan kuntain kirjallisista töistä, mutta vain sillä edellytyksellä, että näillä virkailijoilla on tarpeeksi taitoa ja sivistystä.

Kustantajat, tusinakirjailijat, kolporttöörit.

Oikeakielisyyden harrastajina olisi kirjain kustantajilla suurempi merkitys kuin millään muulla niin rajoitetulla piirillä. Tuhannet ja sadattuhannet kirjat ja lehdet leviävät heidän alkuun-

panostaan joka vuosi kansan sekaan — harjaannuttamaan yleisöä joko huonoon ja huolimattomaan tai hyvään kielenkäyttöön. Luulisi näin ollen, että kustantajat pitäisivät kunnia-asianaan olla niin tarkkoja vartijoita, ettei ainoakaan suorastaan virheellinen kirjoitus pääsisi heidän käsiensä läpi. Mutta miten paljon kieleltään kehuasuista kirjallisuutta vielä ilmestyykään arvokkaimpienkin kustantajain myötävaikutuksella! Toki ainakin suurien kustannusliikkeiden odottaisi käyttävän erikoista kielentarkastajaa, koska se niiden varoihin ja toimintaan nähden kävisi mainiosti päinsä.

Etenkin käännöstöitä julkisuuteen laskettaessa olisi »kielensorin» tehtävä tärkeä. Parhaimpienkin kirjailijain tekemiin suomennoksiin eksyy runsaasti virheitä ja tyylikukkasia, siksi vaikeaa on vieraskielinen teksti mukautumaan »eurooppalaisista» kielistä niin paljon eroavaan ilmaisukeinoon kuin suomen kieli on. Ja miten paljon meillä on suorastaan ala-arvoisia kääntäjiä ja käännöksiä! Hyvällä syyllä voi yhtyä siihen paradoksiin, että kun henkilö on kykenemätön kirjoittamaan omintakeista, ei osaa vieraita kieliä eikä kunnolla suomeakaan — kas siinä valmis suomentaja.

On sitten myös henkilöitä ja liikkeitä (kirjakauppiaita, kirjapainoja y. m.), jotka olematta ammattikustantajia kuitenkin ovat avullisina, että kaikenlaiset roskasuomennot, alkeelliset rakkaus- ja murhelaulut, Titanic-viisut y. m. s. kurjine kieliasuineen pääsevät julkisuuteen. Mutta näiden sekä tekijäin että painajain tulisi tietää, että kieleltään törkeäsuuisen painotuotteen laskeminen julkisuuteen on rikos omaa kansaa kohtaan. Tässä kohdassa tarkoitetut painotuotteet ovat virsikirjan ja katekismuksen ohella vielä tuhansien kotien ainoana kirjallisuutena ja »kielioppaina» — paremman kirjallisuuden tiellä.

Sivuuttaa ei tässä voida myös omalaatuisiaan kielen turmelijoita: huonoja puheen- ja esitelmänpitäjiä, esim. hengellisiä kolporttöörejä. He kylvävät ohdakkeiden siemeniä tuhansien kuulijainsa kielikorvaan. Jos heidän esityksensä eivät ole parhaita muutenkaan, niin kielelliseen puoleen he eivät tavallisesti

kykene panemaan mitään tietoista työtä tai huolta. Heidän sanansa ja lauseensa ovat miltei aina murteellisia, vaillinaisia ja kierotekoisia. Mutta kun näillä puhujilla on muutenkin vaikutusvaltaa kansaan, omaksuu kansan terve sanonta heidän suustaan kotoisin olevia vääriä muotoja ja muukalaisuuksia. Vaeltaen kylästä toiseen eri seuduissa he tällä tavoin pilaavat kansan kielivaiston laajoilla aloilla. Paljon parannusta siis tämänkin henkilöryhmän kielenkäyttö sietäisi. — Sama koskee suureksi osaksi myös puolueagitaattoreja, maatalous- y. m. neuvoja sekä pappejakin. Välinpitämättöminä ja »vanhan» ystävinä oikeaoppisina viimeksimainitutkin kylvävät epäpuhdasta kielisientä, mistä monet saarnat ja hengellisten julkaisujen tunnettu huono kieliasu, jota jo Aug. Ahlqvist valitti, ovat näihin asti olleet todistuksena.

Puhuttu sana olkoon yhtä huolellista kuin kirjoitettukin.

Liikekieli.

Ilman oman kielen jokseenkin virheetöntä taitamista ei voi väittää olevansa sivistynyt, olkoon kuinka rikas ja siloiteltu hyvänsä. Vanha Vanderbilt, joka tyhjästä alkaen kohosi satojen miljoonain omistajaksi, ei pitkän elämänsä aikana oppinut kirjoittamaan ainoatakaan virheetöntä lausetta. Ja tämä tapaus sopii tyypilliseksi esimerkiksi suomalaisenkin liikemaailman kielentaidosta puhuttaessa. Suurissakin kauppa- ja teollisuusliikkeissä, sanomalehtien konttoreissa, asianajotoimistoissa y. m., joiden oman arvonsa vuoksi pitäisi ainakin keskinkertaisesti omaa kieltä osata, tehdään kirjallisiin esityksiin aivan tavattomasti virheitä: yhdyssanat kirjoitetaan erikseen, välimerkeistä ei tulkua, lauseet rakennetaan vaillinaisia ja kaavamaisen tökeröjä. Liikeapulaisilta tavallisesti puuttuukin valmistautuminen hyvään kielenkäyttöön, kauppakoulusivistyshän on kaikkein pintapuolisinta. Myöskin liikkeen johtomiehet, kauppiat j. n. e. ovat usein oppimattomia Vanderbilteja, jotka eivät ymmärrä tässä suhteessa asettaa apulaisilleenkaan vaatimuksia.

Kuitenkin kuuluu jo aivan ulkopuoliseen, olin sanoa: räätäli-sivistykseen, osata laatia esim. liikekirje oikein ja miellyttävästi. Yhtä vähän kuin sivistyneellekään, jolla on kehno ja epäsiisti puku, osoitetaan juuri kunnioitusta, yhtä vähän herättää arvontoa henkilö, joka ei äidinkielellään kykene virheettömään asuun pukemaan muutamarivistä kirjettä. Olkoon, ettei virheettömän kielen taitaja aina ole lahjakas, mutta lahjakas ihminen kirjoittaa tavallisesti virheettömästi, — samoin kuin hyvä puku ei itse asiassa ihmistä paljon kohota, mutta huolellinen henkilö huolehtii myös ulkonaisesta olemuksestaan. Kielen osaaminen näkyy vielä laajemmalle kuin puku ja käyttäytyminen: se kulkee kirjeissä, lehdissä, hotellien päiväkirjoissa y. m. ympäri maata. Virheelistä kirjettä on sen saaja oikeutettu pitämään epäkohteliaana, aivan kuin jos joku astuu lakki päässä ja kengät kurassa huoneeseen, ei sitä pidetä sopivana.

Mitä ajattelee huolellinen ihminen hakemuskirjasta, jossa hakija tavattomasti kehuu itseään ja luettelee ansiotaan, mutta jonka kieli on surkeaa töherrystä. Ja kuitenkin näkee tällaisia hakemuksia paljon. Liikkeet tarvitsevat konttoristeja, jotka »täydellisesti osaavat ruotsia, saksaa, englantia», mutta oman kielen taitamisesta — mikä kuitenkin aina henkilöä paikkaan valittaessa olisi otettava huomioon — harvoin vaaditaan taitoja. Jo hakemuspaperin ulkonainen muoto ja kieliasu puhuvat usein enemmän kuin runsaat suositukset. Ellei hakijan suomen taito tulisikaan ratkaisevaksi ansioksi, niin ainakin muiden seikkain lisäksi se olisi otettava huomioon jonkinlaisena *ceterum censeo*. Jos näen sanomalehdessä tällaisia ilmoituksia: *»Iltapäivä työtä etsii työhaluinen Nuori virkamies»* tai *»Kirjanpitotaitoinen naisyliop. haluaisi konttori työtä»*, niin tiedän jo, etteivät nämä työnhaluiset ole päteviä ainakaan kirjoitustyöhön, paitsi ehkä puhtaaksikirjoittajiksi.

Liikemiesten on harrastettava enemmän oman kielen asiaa — vaatimalla itseltään ja vaatimalla muilta. Uuden ajan Vanderbiltin täytyy omata myös sivistystä.

Suuri yleisö.

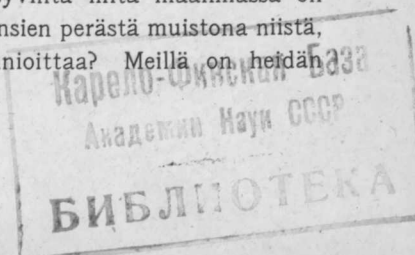
Mitä sitten suuri yleisö voi tehdä hyvän kielenkäytön edistämiseksi? Epäilemättä samaa kuin yksilötkin: se voi vaatia itseltään ja vaatia muilta.

Kieli kehittyy lakkaamatta. Pysyäkseen aina kehityksen tasalla täytyy kielenharrastajan olla valpas. Sivistynyt ei saa pysähtyä koulunsa päätyttyä, vaan hänen on lakkaamatta seurattava parasta uutta kirjallisuutta, vieläpä oikeakielisyyslehtiäkin. Koulussa hyvällä tahdolla kyllä oppii kieltä jotenkin kunnollisesti, mutta taito karisee, ellei sitä välillä aina terästetä ja hankita siihen uutta ainesta. Vielä enemmän valppautta vaaditaan koulusivistystä saamattomalta, sillä häneltäkin nykyajan elämä ja tehtävät kysyvät ainakin kohtalaista kirjoitustaitoa. Uuttera harjoitus kunnollisten oppaiden johdolla ja kirjallisuuden ajatuksella lukeminen on ainoa varma keino hyvän tuloksen saavuttamiseksi.

Oman kielen oppiminen ei ole kenellekään mahdotonta, jos siihen vain on vakavaa harrastusta. Sanomalehtimiehenä olen tavannut maalaiskirjoittajia, jotka eivät ole käyneet päivääkään koulua eivätkä lukeneet kieliopin sääntöjä, mutta joiden esitykset kieleltään ja muutenkin muodoltaan kelpaisivat esimerkiksi monelle yliopistomiehelle. Turmeltumattoman vaiston ja hyvän kirjallisuuden avulla kehittyy esitystaito samoin kuin henkevyys ja sielukkuuskin. Monen »maalaisen» tyyli on vakavaa, välitöntä ja alkuperäistä, kun sen sijaan monen »maisterin» tuntuu laimealta jäljennökseltä.

Kielestä sivistysvälineenä sanoo Fr. Bettex:

»Parhaiten sivistävää on tuo ylenkatsottu ja kuitenkin arvossa pidetty, heikko ja kuitenkin voimakas, jokapäiväinen ja sittenkin harvinainen puhuttu sana. Hiukkasan aaltoilevaa, vapisevaa ilmaa, ja kuitenkin pysyvintä mitä maailmassa on olemassa! Mitä meillä on vuosituhansien perästä muistona niistä, joita maailma parhaimpinaan kunnioittaa? Meillä on heidän sanansa: 'Ja Jeesus sanoi — —.'

Tämän valtaavimman ja vaikuttavimman sivistyksen välikappaleen Jumala on antanut kaikille ihmisille. Sen avulla saattaa jokainen, olkoon hän miten köyhä hyvänsä, vaikka sokea kulkija niinkuin Homeros taikka yksinäinen munkki kuten Tuomas Kemppiläinen, jättää maailmalle lohdutuksen, viisauden ja voiman aarteita. Luulisi sen vuoksi ihmisten koettavan mitä tarkimmin tallentaa ja mitä ylevimpiin ja parhaimpiin tarkoituksiin käyttää tätä yksinkertaista ja kauttaaltaan huokeaa keinoa. Odottaisipa tämän olevan sivistyneiden päätehtäviä. Mutta miten lienee . . .»

Puhutun sanan ulkoasua Fr. Hornig arvostelea jotenkin epäedullisesti:

»Miten hoidetaan kieltämme ja puhetaitoamme! Koulujemme oppilaiden joukossa osaa tuskin yksi kymmenestä sujuvasti ja tyylikkäällä tavalla pitää pienintäkään esitelmää. Entä joka-päiväinen puhekieli! Se on useinkin vain sokin viskattuja sanoja ja lauseenosia, täynnään vääriä aikamuotoja ja määräyksiä, mistä sekasotkusta varsinainen pääsana vihdoinkin valonsäteiden lailla välkähtää esiin, auttaen älykäästä kuulijaa arvaamaan, mitä puhuja oikeastaan tarkoittaa. Tämöistä on puhelumme sivistyneissäkin piireissä. Sen voivat parhaiten todistaa tuomarit ja asianajajat, jotka usein joutuvat pitämään vähäpätöisestä asiasta pitkiä, enkelin kärsivällisyyttä kysyviä kuulusteluja ainoastaan siksi, etteivät ihmiset osaa lausua ajatuksiaan selvästi, eivät osaa puhua oikein. — —»

Jos on suuria vaatimuksia asetettava puhekielelle, niin mitä onkaan vaadittava kirjoitettuun sanaan nähden. Sillä useinkin vox audita perit, littera scripta manet.

Keskustelu henkeväin, sivistyneiden ihmisten kanssa vakavista ja kohottavista asioista kauniilla, täyteläisellä ja virheetömällä kielellä — se olisi todella sivistävää. Mutta sellaista sattuu perin harvoin. Jo vanha Seneca valitti: »Aina kun olen ollut ihmisten parissa, tunnen kotiin tullessani olevani vähemmän ihminen kuin ennen.» Senecaan lienee enemmän vaikuttanut

kuulemansa sisällys, mutta arvattavasti semmoinen mies oli myös ruokotun kielen ystävä.

Suuren yleisön on esim. ankarasti taisteltava sitä muukalaistumista vastaan, joka merkillisen helposti tarttuvana alkaa tunkeutua maaseudunkin kansan kieleen. Ennen savolainen talonpoika pyysi ostaa 50 pennillä kahvia, mutta nyt hän sanoo: »jos minä saisin 50 pennin eestä kahvia» (lisäten vielä leikillä: makso mitä makso). Ja Helsingissä käynyt palvelustyttö selittää kotipuolellaan, miten Helsingissä »pruukataan ookata» ja miten siellä pojat ovat »arttia ja kohteliaita». Sivistyneistön piirissä kuulee joka päivä esim. tällaista puhetta: »Onko hantuukki komuutin päällä?» »Ranstakka on kaakeluunin ranssilla.» »Tuo nästyikit ja mansetit strykerskalta.» »Huoneeni on fuhtinen.» »Hän meni viiftille.» »Se on Perttunen, joka puhuu.» »Hän on hyvin ylösoitettu mies ja hänellä on hyvä flaksi.» »Passaa päälle vaan.» »Eikö kuulu viiniltä.» »Saako luvan olla kahvia.» »Juu — kiitos paljo!» Tällaiset hienoudet on aika tyystin hylätä. Lauseiden suomaista rakennetta on vaalittava, samalla kun on luovuttava käytäntästä ruotsista, saksasta ja venäjältä lainattuja mitä jokapäiväisimpäin talousesineiden ja asiain nimiä, ompelijattarien, puuseppien y. m. ammattilaisten ammattisanoja. Niitä vastaavat suomalaiset sanat ovat olemassa ja ne ovat sivistyneiden kesken yleisesti tunnettujakin — odottavat vain runsaampaa käytäntöä.

Äidinkielen kirjallisessa esittämisessä on noudatettava mitä suurinta tarkkuutta. Mutta kuinka moni esim. allekirjoituksessa panee pisteen nimensä jälkeen, silloin kun se on siihen kuuluva. Runoilija runokirjassaan jättää otsikoista pisteen pois, mutta jos hän koulua käydessään on tehnyt itsensä syypääksi sellaiseen, niin se on luettu virheeksi. Muutenkin pyrkii eräiden kirjailijain esityksissä olemaan lauserakenteeseen, välimerkkeihin ja sanojen valintaan nähden omituisia »persoonallisuuden ilmauksia». Täsmällisestä ja säännönmukaisesta kielestä tuntee kirjoittajan ainakin huolelliseksi henkilöksi. Jos hänellä on muitakin todella persoonallisia ominaisuuksia, niin ne kyllä etsivät

itselleen muun ilmaisukeinon kuin omituisen ja oikeasta poikkeavan esitystavan. Eteville kirjailijoilla on oma tyyli, ja se on ala, jossa on tilaa henkilöllisyyden ilmetä.

Harkitseminen ja tutkiminenkin joutohetkinä, jos tahtoo perinpohjaisesti kieltä oppia, on aivan välttämätön. Jos luemme Setälän 20 vuotta sitten kirjoittamaa ja Juhani Ahon yhtä vanhaa esitystä, niin silmiin pistää heti suuri ero. Edellisen kielessä ei näy virheellisyyksiä eikä siinä huomaa juuri vanhetumistakaan. Sen sijaan Ahon 20-vuotisessa tekstissä (esim. »Välskärin kertomusten» vanh. suomennoksessa) tapaa tämän tästä muotoja, jotka jo on sivuutettu tai ovat suorastaan virheellisiä. Syy tuohon eroavaisuuteen: Setälä on tutkijana voinut tunkeutua syvemmälle kielen olemukseen, Aho taas on noudattanut pääasiallisesti vain kielikorvaansa, jonka valppaus varsinkaan käännöstyössä ei ole aivan luotettava.

Oikeakielisyysmiesten työhön suhtaudutaan yleisön taholta osaksi kylmäkiskoisesti, vieläpä sitä iivaillaankin. Ehkäpä siihen on osittain syynä se, ettei oikeakielisyysmiehenkään esityksessä aina tapaa synnynnäisen kirjailijan sujuvuutta eikä oikeaa kirjallista älyä. Toisaalta ei tarvitse väittää, ettei kovin sujuvalla ja rentonaan juoksevilla kielellä ole silläkin vikoja. Seläistä lukee vain kuin ohimennen, ollenkaan kiinnittämättä tarkemmin ajatusta luettavaan, ja se voi käydä ikäväksikin — aivan kuin tie, joka on vailla kilometripylväitä. Hyvin sujuvaan, »suulaaseen» kieleen kielivirhekin helposti pujahtaa.

Harkittu, kohtalaisen sujuva, lyhyt, täsmällinen ja virheetön sanonta — se olkoon päämäärämme.

Kielen kehittyminen.

Kieli muuttuu ja kehittyy ajan mukana, paljoakaan välittämättä tutkijain ja tutkimusseurojen luomista säännöistä. Tutkijain asiaksi jää vain todeta, mihin käytäntö on milloinkin ehtinyt ja mihin suuntaan se on menossa. Virheellisyyksiä on silti oikeus oikaista.

Jos niille, jotka kieltä käyttäessään eivät välitä johdonmukaisuudesta, tästä huolimattomuudesta huomauttaa, niin he voivat vastata, ettei kieli muutenkaan ole johdonmukaista. Niin kyllä. Kieletär ei suosi tiukkaa logiikkaa. Yksinkertainen kansa, joka on kielen muodostanut, ei aina osaa olla johdonmukainen. Mutta kieltä kehitettäessä ja viljeltäessä korkeammilla asteilla sopii noudattaa niin paljon johdonmukaisuutta kuin suinkin. Jos vanhassa kielirungossa löytää paljonkin yhtenäisyyden puutetta, niin se ei ensinkään häiritse, kun vuosikymmenien aikana korvamme ja silmämme ovat siihen tottuneet, — aivan kuin ihmisten naamat näyttävät sopusuhtaisilta ja virheettömiltä, vaikka ne itse asiassa ovat vinoja ja vääristyneitä. Mutta jos pahoja epäjohdonmukaisuuksia tavataan kielen uudisviljelysvainiolla, niin se heti meitä loukkaa, samoin kuin jos kuvapatsaassa on kasvot tehty vinot. Oppineilla ja tietoisesti kieltä viljelevillä ei ole samaa vapautta kuin luonnonvaistoilla »alkuasukkailla», yhtä vähän kuin ihmisellä missään asiassa on sitä vapautta, mitä luonto kayttelee.

Suomen kielellä on rikkaat luonnonvarat, ei ainoastaan kantasanojen lukuisuuteen, vaan myöskin eri muodostelmien ja sanontatapojen moninaisuuteen nähden. Kuinka moni muu kieli esim. yhdestä laatusanasta johtaa niin monta erivivahteista muotoa kuin: *pieni, pienoinen, pikku, pikkuinen, pikkainen, pikkuriikkuinen*. Ja esim. K. A. Gottlund on huomauttanut, että monesta suomen kantasanaa syntyy useampia satoja johdannaisia (erittäin yhdyssanat); niin esim.: *seison, seisoen, seisokelen, seisotan, seisottelen, seisottaudan, seisottaudun, seisahdan, seisahdellen, seisahdun, seisautan, seisauttelen* j. n. e. Samaa rikkautta lisäävät lukuisat sijapäätteet ja verbinmuodot. Kansanomaisten lausetapojen lähteet taas ovat miltei pohjatomat.

Näin rikkailta varoilla on mahdollisuus esiintuoda mitä hienoimpia vivahduksia, kunhan niitä vain opitaan taidokkaasti kayttelemään. Notkea ja ilmeikäs — se onkin kehittyneen kulttuurikielen tunnus.

Murre ja yleiskieli.

Tavallinen määritelmä, että »kirjakielestä on syntynyt todellinen yleiskieli, joka on sivistyneiden puhekielenä», ei valitettavasti meihin nähden pidä vielä läheskään paikkaansa. Kaikki sivistyneen nimellä kulkevat eivät teoreettisestikaan (s. o. kirjoituksessa) kirjakieltä osaa, ja varsin yleisesti sivistynyt luokkamme käyttää puhekielenään kotimurteitaan. Jaksamatta murteista kirjakielen hyväksi luopua suuri osa varsinaisen oppiarvon saavuttaneistakin antaa ainakin samanpuolelaisten kesken puheensa kulkea vanhaa lapsuuden latuaan, joka on kotiseudun kansalta peritty. Tämä kieli otetaan usein miltei sellaisenaan muistoksi mukaan, minne maan kolkkaan siirrytäänkin, tai jos uusi ympäristö saakin ajan pitkään hiotuksi sen päällimmäistä kuorta ohuemmaksi, syntyy jonkinlainen välikieli, jossa on suotu vaatimaton sija kirjakielenkin aineksille.

Eriytyisesti on savolaisia ja karjalaisia oppisivistyksen saaneita puheenalaisesta »nurkkaisänmaallisuudesta» moitittu — ja syystä kyllä. Niinpä esim. näiden toverikunnissa ja ylioppilasosakunnissa pidetään naurettavana ja liian virallisena, jos joku yrittää keskusteluissa kirjakielellä ajatuksensa ilmaista. Onpa muutamia, jotka julkisestikin esiintyessään näyttävät ikäänkuin urheilevan murteensa käytöllä. Ja jos nuorisoseuran, valtiollisen yhdistyksen tai kunnan kokouksessa joku sivistyneihin luettu tavoittaa puheessaan murteellisuutta, niin sitä pidetään erityisenä kansanomaisuuden ja vaatimattomuuden merkinä.

Toisaalta saattaa kouluakäymättömissä havaita päinvas-taisia, kirjakielen käyttöön pyrkimisen, harrastuksia, mutta heille on kirjakielen oppiminen vaikeampaa ja he perehtyvät siihen vasta lujin ponnistuksin. Niinpä esim. valistunut maa-lainen vierasta puhutellessaan usein tavoittelee sanoilleen kirja-kielen asua, ja Helsinkiin muuttaneessa palvelusväessä, käsityö-läisissä y. m. huomaa pyrkimyksiä saada maaseutulaisuus kie-lestään hävitetyksi, jollei muuten, niin ajamalla hyväksi aluksi objektit y. m. lauseenosat sekaisin.

Jokainen kirjakielemme ja tiiviin kansallisen sivistyksemme eduista huolehtiva myöntänee, että edelläkuvatun suhteen eivät asiat ole niinkuin pitäisi olla. Kaunistahan on, jos kansalaiset kunnioittavat esi-isäin puheenpartta eivätkä missään häpeä kan-taa syntymäseutunsa leimaa. Mutta totisesti olisi jo aika ryh-tyä kaikkialla, varsinkin sivistystä saaneiden kesken, harrasta-maan kirjakieltä, ei ainoastaan kirjoituksessa, vaan puhees-sakin.

Helpon kulkuyhteyden vuoksi ja aikana, jolloin ihmiset on vallannut muuttelemisen halu, pysyy murre puhtaana vain ani-harvoissa sydänmaan kolkissa. Muutamat murteet ovat jo sel-laista sekasotkua, idässä venäläisyyden, lännessä ruotsalaisuu-den vikuuttamia, että ne joutaisi hylätä, jospa ne tuntuisivat hauskoiltakin (esim. »helsinkiläismurre»). Murteeseen puheessa lujasti kiintyminen saattaa monelle olla voittamattomana esteenä yleiskielen oppimiseen, jota sentään jokaisen, oppineen ja oppi-mattoman, raumalaisen ja viipurilaisen, kirjallisessa esityksessä on yksinomaan noudatettava. Jos joku kaunokirjailija ei kat-soisi kuvauksissaan voivansa tykkänään murteista luopua, niin täytyy toki vaatia, että hän silloin täydellisesti on käyttämäs-tään murteesta selvillä, mikä on nykyaikana harvinaista. Mis-sään tapauksessa ei pitäisi kirjalliseen esitykseen mukaan ottaa sellaisia murteiden sanontatapoja, jotka pahasti loukkaavat yleis-kielen lakeja.

Naapurimaissamme, esim. Virossa ja Ruotsissa, hiukankin valistuneemmat kykenevät sanomaan sanottavansa yleiskielellä, miten kaukana se onkin heidän kotimurteistaan. Ettei meillä näin pitkälle ole päästy, johtuu etupäässä siitä, että sivistynei-demme laajat piirit eivät esimerkiksi ole vieneet kirjakielen asiaa eteenpäin. Meillä vallitsee väärä suhde, velttous ja välinpitä-mättömyys, kirjakieleen nähden, johon velttouteen lienee suurena syynä äidinkielen rakkauden yleinen puute. Syytä on myöskin siinä, että kirjakieli asettaa sivistyneellekin joukon pieniä vai-keuksia (esim. d:n ääntäminen) ja että murteen juoksuttaminen on mukavampaa.

Mutta hiukkasen yritteliäisyyttä, sivistyneemme, ja te pysytte sujuvasti ja vaikeudetta käyttämään aina puheessannekin kirjakieltä. Kotiseudun murretta muistettakoon ehkä vähemmän julkisissa arkielämän tilaisuuksissa: kala- ja metsästysretkillä, saunamatkalla j. n. e. Kun sivistynyt luokkamme ensin omak-suun kirjakielen asian omakseen ja tunnustaa sen sivistyksen velvoittavaksi seuralaiseksi, niin muu yleisö kyllä tulee vähitellen perästä. Nouskoon kirjakielemme sitä tietä todelliseksi yleiskieleksi.

Kirjoitustaidon tekniikkaa.

Joskus on kykenevänkin kynäilijän esitys sotkuista, kun hän ei pane kirjoitukseensa huolta eikä viitsi kirjoittaa puhtaaksi. Virheetön puhtaaksikirjoitus totuttaa järjestykseen ja huolellisuuteen. Kirjoittakoon senvuoksi kukin oman esityksensä tarvittaessa puhtaaksi, ellei hän ole mikään suuruus, jonka aika on erityisen kallista. Nopeasti ja hutiloiden kirjoittamalla sekä alituisesti sanaa sanan päälle korjailemalla ei milloinkaan kehity hyväksi kirjoittajaksi, mutta hyvin, siististi, kirjoittamalla kyllä vähitellen nopeaksi. Totuttuaan tällä tavoin tekniikankin puolesta huolelliseen kirjoittamiseen ja puhtaaksikirjoittamiseen oppii pian panemaan jo ensi kerralla esityksensä virheettömästi ja kauniisti lopulliseen asuun paperille. Jos sen sijaan esityksessä alusta alkaen kynänjälki tulee sotkuista ja ristiin rastiin korjailtua, niin tällainen vähäpätöisenä pidetty teknillis-muodollinen seikka vaikuttaa häiritsevästi eteenpäin-kirjoittamiseen.

Fr. Foerster sanoo, että kirjoittamalla sanojen loppukirjaimet yhtä täydellisesti ja selvästi kuin muutkin jo kasvattaa luonnettaan huolellisuuteen ja lujentaa tahdonvoimaansa. Miten paljon enemmän harkitulla kielenkäytöllä ja siistillä kirjoitustyöllä yhteensä on merkitystä tuollaisessa kasvatustyössä! Ja monesti tällainen huolellisuus varmaan ilmenee kehittyneen, sopusuhtaisen luonteen tunnusmerkkinä.

August Strindberg kirjoitti ensimmäisellä kerralla teoksensa lopulliseen asuun kirjaintakaan korjaamatta ja ennätti kyllä tuotteliaisuudessa voittaa useimmat, jotka huolimattoman kiirettä pitämällä luulevat voittavansa aikaa. Vieläpä hän sommitteli lukuihin kauniit alkukoukerot ja koristukset, jotka jälkipolville ovat hyvin mielenkiintoista nähtävää. — Fredrik Cygnaeus korjaili kirjoitustaan runsaasti, alentumatta milloinkaan puhtaaksikirjoitustyöhön. Ehkä tämän ylimyksen tuotteet olisivat yleistajuisempia, jos hän olisi taipunut laatimaan esityksiänsä toistamiseen. Uutteralla työllä vasta suurtenkin miesten nerokkaat teokset syntyvät. — Juhani Ahon sanotaan kirjoittavan käsialaa, jota vain erikoistuntija osaa lukea, ja korjailevan tavottomasti. Onhan jälki silti kunnollista.

Joka kirjoittaa esitystä painettavaksi, varsinkin kirjateosta, kysyköön aina ammattimiehen neuvoa, ellei hänellä itsellään ole tietoja kirjavainotekniikasta. Kirjateosten ulkoasu on nykyään sangen tärkeä tekijä, se monesti määrää, luetaanko kirjaa vai ei. On senvuoksi tärkeätä saada painoasu niin asialliseksi ja hauskaksi kuin mahdollista, ja se taas kysyy sekä silmää että kirjavainotekniikan tuntemusta. Kirjailijain ja etenkin niiden, jotka julkaisevat tietoteoksia, olisi syytä oikein vartavasten tutustua kirjavainotekniikkaan. Moni tieteellinen teos saat-taa olla pätevästi ja hauskasti laadittu, mutta ellei tekijä sitä painoon lähettäessään ole ymmärtänyt panna erikoista valintaa teksti- ja rubriikkikirjasinten kokoon ja laatuun, harvennuksiin ja mustennuksiin, kursivoimiseen y. m., niin kirja jää lukemattomaksi »ikävytyensä» takia, — kun toiselta puolen hauskan järjestelmällisesti painoasuun viimeistelty teos sisällykseltään vajavampanakin otetaan suosiolla vastaan.

Kirjojen korjausluku on aina kahdesti suoritettava: ensin kirjavainossa puolikuntoon ja lopuksi tekijän. Sanomalehtien täytyy tulla toimeen yhdellä korjausluvulla, josta syystä painovirhe pyrkii niitä usein rienaamaan. Latoja ei tavallisesti ole erehtymätön, vaan hän saattaa vielä korjatessaan hairahtaa tehden korjattavan kohdan yhä hullummin virheelliseksi tai sovit-

taa korjauksensa kohtaan, mikä ei korjaamista kaipaa. Vielä kehilöihin (sivuiksi) taitettaessa latomuksessa tahtoo moni kohta muuttua kirjasinten tippumisen, särkymisen y. m. tähden. Kun korjausluku kumminkin kahdesti ja oikein huolellisesti toimitetaan, ei painovirheistä mainittavasti tarvitse ikävyyttä kärsiä. Mutta tehokas korjausluku vaatii melkoista tottumusta.

II. ÄÄNNE- JA SANAOPILLISTA.

Alkukirjain: iso vai pieni?

Kansallisuuksien nimet. On paljon niin itsepäisiä, etteivät yleisen tavan mukaan vielä taivu kirjoittamaan kansallisuuksien nimiä pienellä alkukirjaimella. Toiset merkitsevät aivan perusteettomasti toisinaan isolla, toisinaan pienellä. Niin esim. sanakirjoissa tapaa: *finne—suomalainen*, mutta *got—Gootilainen*, *gotlänning—Gottantilainen*.

Yhdenmukaisesti kansallisuuksien nimien kanssa sopii kaikki paikannimistä johtuneet *-nen*-päätteiset nominit aloittaa pienellä kirjaimella (paitsi lauseen alussa), joskaan sitä ei vielä yleisesti tahdota uskaltaa. Ei siis enää: *Englantilainen*, *Gösseniläinen*, *Helsinkiläinen*, *Heinäveteläinen*, *Uusikirkkolaiset*, vaan: *englantilainen*, *gösseniläinen*, *helsinkiläinen*, *heinäveteläinen*, *uusikirkkolaiset*.

Sellainen ilmestys kirjakielessä kuin *suomenkansa*, *venäjänkansa* (pro: *Suomen kansa*, *Venäjän kansa*) on kerrassaan tuomitava eikä se saa tulla ennestäänkin sekavaa merkitsemistapaa rikastuttamaan. »Sillä ei tarvitse *suomenkansa* viisautta eikä turkkia se joka löylyssä kylpee.» Sietäisi aika löylyn se, joka viljelee näin virheellistä ja mautonta kieltä.

Kielten nimittämisessä kirjoituksessa on jo aika päästä yhtenäisyyteen, ja siihen päästäneen parhaiten noudattamalla Setälän kirjoitustapaa: *suomen kieli*, *latinan kieli*, *ranskan kieli*. Silloin unohtuvat nuo monenlaiset merkitsemistavat: *Suomen kieli*, *Suomenkieli*, *suomenkieli*, joista viimeksimainittukaan ei

pituutensa takia ole niin sievä kuin merkintä *suomen kieli*. Sanotakoon mitä tahansa, lyhyet sanat ovat minkä hyvänsä kielen kunnia. Jos *Suomen* sanalla on erikoinen paino, niin silloin se suurella kirjaimella: »Nouse, riennä *Suomen* kieli korkealle kaimumaan. *Suomen* kieli, Suomen mieli, niiss' on suoja Suomenmaan.»

Kaksoispisteen jäljessä käytettäköön suurta alkukirjainta lainatun sanaryhmän alussa, varsinkin silloin, kun sitaatti muodostaa kokonaisen lauseen, kun sitaattiin kuuluu useampia lausejaksia tai se aloittaa uuden kappaleen. Ei ole loogillista kirjoittaa esim. näin: »Timur-lenkin hautakiveen oli kirjoitettu: 'jos minä vielä eläisin, vapisisivat ihmiset'.» Täytyy kirjoittaa: — — — hautakiveen oli kirjoitettu: 'Jos minä vielä eläisin, vapisisivat ihmiset'. Sillä se kirjoitus, joka hautakivessä todella on, alkaa varmasti isolla kirjaimella (edellyttäen, ettei siinä ole virhettä), eikä kaksoispiste suinkaan paheksu jäljessään isoa alkukirjainta.

Jos kaksoispisteen jäljessä on jakoja, esimerkkejä, luetteiloita, todisteita ja selityksiä edellä lausuttuun, niin ne aloitetaan pienellä kirjaimella. Esim.: Teos jakaantuu kahteen osaan: yleiseen ja sisäasioita käsittelevään. Milloin laiska työn tekee: talvella ei tarkene, kesällä ei kerkiä.

Länsisuomi, länsi-Suomi vaiko Länsi-Suomi?

Siitä on jo melkein sovittu, ettei ensinmainittu muoto tule kysymykseen. Jälkimmäisistä käytetään *Länsi-Suomi* tyyppiä, jos nimityksellä tarkoitettu alue on jokseenkin määrätty: *Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaa, Raja-Karjala, Vähä-Venäjä, Etelä-Venäjä* (maakuntia), *Vähä-Aasia, Keski-Eurooppa, Etelä-Ameriikka, Uusi Etelä-Wales, Etu-Intia*. Mutta ellei nimitetty alue ole tarkemmin määrätty, vaan esim. vain ilmansuunnalleen viitattu, niin silloin on ensimmäisessä yhdysosassa pieni alkukirjain: Yleensä ovat viljelysmaat *etelä-Venäjällä* (V:n eteläosassa) hyviä. Varsinkin *pohjois-Ruotsissa* on suuria sahalaitoksia. Setäni elää maanviljelijänä *keski-Siperiassa*.

Ei ole luettava virheeksi, jos joku yhdenmukaisuuden vuoksi aina tahtoo käyttää ensi osassakin isoa alkukirjainta, mutta merkityksen eron osoittamiseksi on asiallista tehdä edellä suositeltu ero merkitsemistavassa.

Kuukausien nimet ja tittelit. Ylen piintynyttä vanhoillisuuttako lieenee vai mitä, että useimmat lakimiehet yhä vielä pitävät erikoisoikeutenaan kirjoittaa keskellä lausetta kuukausien, vieläpä viikonpäivienkin, nimet isolla alkukirjaimella, samoin myös n. s. tittelit (vaikka ne eivät ole puhuttelusanoja eivätkä päällekirjoituksena). »Maistraatin istunnossa *Maalisk.* 30 p:nä otettiin käsiteltäväksi *Työmies* Heikki Poutasen anomus — — ».

Laki- ja virkakielen arvokkuus (ja kankeus!) ei vähääkään kärsi siitä, että mainituissa tapauksissa noudatetaan muiden kuolevaisten jo ammoin omaksumaa, pientä alkukirjainta käytävää merkitsemistapaa.

Kirjojen nimissä, kun kirjaa mainitaan muuten kuin sen varsinaisella tittelillä, on ison alkukirjaimen käyttäminen joutavaa vanhanaikaisuutta. Miten arvokkaassa esityksessä tahansa voimme kirjoittaa: *raamattu, virsikirja, uusi testamentti, lakikirja, valtiokalenteri* j. n. e.

Runosäkeen alussa monet suosivat vielä isoa kirjainta, vaikka se on tarpeettomaksi katsottava. Pieni alkukirjain säkeen alussa tekee jo silmään paremman vaikutuksen.

Semmoinen »**kirjapainollinen oikeakielisyys**», että esim. sanomalehti-ilmoituksissa ladotaan sanat isolla alkukirjaimella

(»*Heinämaan Nuorisoseuran*
Iltama ja Kansanjuhla

pidetään t. k. 16 p:nä — — — »)
suuremman huomion herättämiseksi, mutta muuten aiheettomasti, olisi saatava pois käytännöstä. Kun kirjakelaji vain on sopiva, niin yhtä hyvin osuu silmiin pienikin alkukirjain.

Astevaihtelu.

Julaista vai julkaista? Setälä suosittelee hyvien kielenkäyttäjän mukaan jälkimmäistä:

<i>halkaista</i>	<i>halkaisen</i>	<i>halkaistava</i>
<i>julkaista</i>	<i>julkaisen</i>	<i>julkaistaan julkaisu</i>
<i>oikaista</i>	<i>oikaisen</i>	<i>oikaistu</i>
<i>polkaista</i>	<i>polkaisen</i>	<i>polkaistu</i>
<i>sokaista</i>	<i>sokaisee</i>	<i>sokaistu (ei soaistu).</i>

Kulen vai kuljen? Lienee syytä muistuttaa siitä kieliopin säännöstä, että *h:n*, *l:n* ja *r:n* jälkeisen *k:n* heikon asteen vastineena on *j* vain *-e(e)*-loppuisten sanavartaloiden ja niistä johtuneiden sanojen paradigmoissa — *e:n*, *i:n* tai *y:n* seuratesa. Siis:

<i>arki</i>	<i>arjet (ei aret)</i>			
<i>halkean</i>	<i>haljeta</i>	<i>haljennut (ei halennut)</i>		
<i>herkeän</i>	<i>herjeta</i>	<i>herjettäköön</i>		
<i>jälki</i>	<i>jäljen</i>	<i>jäljellä</i>	<i>jäljillä</i>	<i>jäljitellä</i>
<i>järki</i>	<i>järjen</i>	<i>järjellinen</i>	<i>järjetön</i>	
<i>kulkea</i>	<i>kuljen</i>	<i>kuljetus</i>	<i>kuljeskella</i>	<i>kuljin</i>
<i>lahkeen</i>	<i>lahje</i>	<i>lahjetta</i>		
<i>polkea</i>	<i>poljen</i>	<i>poljettu</i>	<i>poljin</i>	
<i>puhkean</i>	<i>puhjeta</i>	<i>puhjennut</i>		
<i>rohkenen</i>	<i>rohjeta</i>	<i>rohjetaan</i>	<i>rohjettiin</i>	
<i>sulkea</i>	<i>suljen</i>	<i>suljettu</i>	<i>suljin</i>	
<i>särki</i>	<i>särjen poika</i>	<i>särjestä</i>	<i>särjistä</i>	
<i>valkenee</i>	<i>valjennut</i>	<i>valjetessa.</i>		

Huom. kuitenkin: *ahertaa*, *pyyhe*.

Kun kantasanan tai paradigman vartalo päättyy muuhun vokaaliin kuin *e:hen*, on kato *k:n* heikkona asteenä yleisin:

<i>alkaa</i>	<i>alettiin</i>	<i>alettu (ei aljettu)</i>	
<i>arka</i>	<i>arempi</i>	<i>arin</i>	
<i>hylkään</i>	<i>hylätä</i>	<i>hylätty (ei hyljätty)</i>	<i>hyleksiä</i>
<i>härkä</i>	<i>härän</i>	<i>härät</i>	<i>härissä</i>
<i>märkä</i>	<i>märän</i>	<i>märempi</i>	<i>märissä</i>
<i>pelkään</i>	<i>pelätä</i>	<i>pelästynyt</i>	
<i>tähhä</i>	<i>tähän</i>	<i>tähistä.</i>	

Ehkä myös:

<i>ylkä</i>	<i>ylän</i>	<i>ylät.</i>
-------------	-------------	--------------

Siirtymä-äänne. Kahden äänteen välillä esiintyvä *n. s.* siirtymä-äänne, erittäinkin *j* tai *j:n* tapainen äänne *i:n* jäljessä, jätetään merkitsemättä:

<i>aion</i>	<i>hien</i>	<i>hioa (ei hijoa)hiota</i>	<i>iän</i>
<i>iällinen</i>	<i>iankaikkinen</i>	<i>ies</i>	<i>iäkäs (ei ijäkäs)</i>
<i>Kianto</i>	<i>lian</i>	<i>liian</i>	<i>niiata</i>
<i>piiat</i>	<i>riiata</i>	<i>(sika) sian</i>	<i>siiat</i>
<i>silmiä</i>	<i>taian</i>	<i>vaieta</i>	<i>Viiala.</i>

Samoin *v* astevaihtelutapauksissa:

<i>aueta (ei auveta)hauen</i>	<i>kauan</i>	<i>leuañ</i>	<i>liuos</i>
<i>raueta</i>	<i>tauota</i>	<i>tauonnut</i>	<i>touon.</i>

Siirtymä-äänteenä oleva *j* säilytetään kuitenkin tekijänimissä: *lukija*, *tekijä*, *tutkija* (yhdenmukaisuuden vuoksi myös *vartija*, *haltija* sanoissa, vaikka niiden johto onkin erilainen); diftongin jäljessä, olematta astevaihtelun edustuksena: *keijukainen*, *lyijy*, *nuija*; sekä sanoissa *laji* ja *sija*.

Kahden *u:n* tai *y:n* välissä *v* säilytetään edustamassa *k:n* heikkoa astetta: *kyky* — *kyvyn*, *luku* — *luvun*, *liukua* — *liuvun*, *riuku* — *riuvun*.

Heikko aste pro vahva aste. Lyhyeen vokaaliin päättyvien kolmitavuisien vartaloiden monikon essiivi-, illatiivi-

ja komitatiivimuodoissa kirjoitetaan usein heikko aste, vaikka pitäisi olla vahva: *harakoina — harakoihin — harakoineen, juomingeina — juomingeihin — juomingeeneen, kaupungeina — kaupungeihin — kaupungeeneen, nautinnoina — nautintoihin — nautintoineen, rannikoina — rannikoihin — rannikoineen* j. n. e.

Pitää olla: *harakkoina — harakkoihin — harakkoineen, juominkeina — juominkeihin — juominkeineen, kaupunkeina — kaupunkeihin — kaupunkeineen, nautintoina — nautintoihin — nautintoineen, navettoina — navettoihin — navettoineen, rannikkoina — rannikkoihin — rannikkoineen* j. n. e.

Sitävastoin on heikko aste mon. genetiivi- ja partitiivimuodoissa: *harakoiden — harakoita, juomingeiden — juomingeita, kaupungeiden — kaupungeita, nautinnoiden — nautinnoita, navetoiden — navetoita, rannikoiden — rannikoita, vahingoiden — vahingoita*.

Tämän helpon säännön muistaminen on erittäin tärkeä, sillä hyväkin korva tässä kohden erehtyy.

Vahva aste pro heikko aste esiintyy joskus kirjakielessäkin muutamissa yksityistapauksissa: *halpaantua — p. o. halvaantua, läpitse — p. o. lävitse, pitenys — p. o. pidennys* (vrt. *pitempi*), *äitin — p. o. äidin*.

Uudemmat lainasanat esiintyvät kautta koko paradigman vahva-asteisina: *humpuukin, kaartin, mukissa, (nupi) nupin, prikin, Sipin, supinnahka*.

Väärin muodostettu heikko aste on päässyt murteitten mukaan saamaan jalansijaa kirjakielessäkin. Sellaiset sanat kuin *auer, eellimmäinen, ehättää, elähyttää, ilahuttaa, muuan, syäntyä, tähellinen, yhyttää* täytyy oikeastaan lausua ja merkitä: *auder, edellimmäinen, ehdättää, elähdyttää, ilahduttaa, muudan, sydäntyä, tähdellinen, yhdyttää*.

Huom. *lähettää* ja *lähdettää*, jotka ovat vakiintuneet erimerkitykselliseksi.

Vääriä ovat myös monikon suffiksilliset genetiivimuodot: *maitensa* (pro *maidensa* t. *maittensa*), *tarpeitensa* (pro *tarpeidensa*

t. *tarpeittensa*), *töiteni* (pro *töideni* t. *töitteni*), *vaatteitemme* (pro *vaatteidemme* t. *vaatteittemme*), *vieraitesi* (pro *vieraidesi* t. *vieraittesi*) y. m. — Diftongiloppuiseen monikkovartaloon liittyvä tunnusmainen *-den* pääte esiintyy heikkoasteisena suffiksinkin edellä; toinen rinnakkaispääte *-tten* taas tavataan aina vahva-asteisena.

Geminaatta vai yksinkertainen konsonantti?

Ensimmäinen vai ensimmäinen? Superlatiivissa adjektiiveissa *alimmainen — ensimmäinen — jälkimmäinen — keskimmäinen — laitimmainen — lähimmäinen — perimmäinen — pohjimmainen — päällimmäinen — sisimmäinen — takimmainen — tulimmainen — tuonnimmainen — uloimmainen — ylimmäinen — äärimmäinen* y. m. sekä adverbissa *nytemmin — sittemmin* kirjoitetaan muiden superlatiivien mukaisesti kahdennettu m.

Sanat *alamainen, etumainen* (vrt. *poikamainen*), *viimeinen* eivät kuulu tähän ryhmään.

Sydän — sydämen, sydämistä (vrt. *avaimen*) ovat jo hyvässä kielessä vakiintuneet yksi-m:llisiksi.

-loinen-loppuisissa johdannaisadjektiiveissa esiintyy l geminaattana: *kivulloinen* (ei *kivuloinen*) — *sairaalloinen* — *tuskalloinen* — *vaivalloinen*, koska ne ovat muodostuneet kivuloinen — sairaanloinen j. n. e. välimuodoista.

Monellinen vai monenlainen? Mallikieli käyttää nykyisin jälkimmäistyypisiä muotoja: *hänenlaisensa, jonkinlainen, kaikenlaista, matalanlainen, monenlainen, niukanlainen, samanlainen, suurenlainen, toisenlainen*.

Huom. *erilainen, muunlainen*.

Johdannaiset, joiden edellisenä osana on yksitavuinen pronomini, säilytetään kuitenkin ll:isinä: *jollainen* (< *jonlainen*), *millainen, sellainen, tuollainen, tällainen*.

Tarveikko, tarveppa vai tarveko, tarvepa?

Kotikielen seura on parikymmentä vuotta takaperin päättänyt, että *k-* ja *p-*alkuisissa liitännäispartikkeleissa on konsonantti merkittävä kahdennettuna, kun ne liittyvät aspiratioon loppuvaan sanaan tai muotoon; siis: *ainekkaan, meneppä, tarveikko, tarvekin, tarveppa, sinnekin*. Kun on kuitenkin vaikea ääntämyksestä erottaa, milloin sana tai muoto loppuu aspiratioon, eikä seuran sääntö ole edes poikkeukseton, on parasta jättää kysymyksessä oleva konsonanttikahdennus kirjoituksessa osoittamatta.

Kirjoitamme siis: *ainekin, ainekaan, aineellekin, menepä, maitsekin, ei merkitsekään, sinnekin, sinnekö, sinnepä, tynnestikin* — samoin kuin *antakaakin, jumalaakin, merkitseekö, pitääköpä*.

i-kysymys.

Kirjottaa vai kirjoittaa? Tulemme sitten n. s. *i*-kysymykseen, josta on kiistaa pidetty jo vuosikymmeniä. Onko merkittävä *kirjottaa* vai *kirjoittaa*, *vallottaa* vai *valloittaa*, *harjotus* vai *harjoitus*? *i*-kysymys on alun perin koskenut vain tällaisia, kolmitavuisia *-o(i)ttaa*-, *-ö(i)ttää*-loppuisia verbejä sekä niistä edelleen johdettuja sanoja. Kotikielen seuran ja »Virtäjän» toistakymmentä vuotta sitten omaksuma jyrkkä kanta, että kaikki mainitut sanat kirjoitetaan *i*:ttöminä (*kirjottaa, harjottaa, karkotus*), ei, vaikka se on kieltämättä selvä ja johdonmukainen, ole jaksanut eikä nähtävästi jaksakaan päästä yleiseksi. Ei myöskään enää voida tyytyä tarkemmin perustelematta jääneeseen n. s. Jänneksen sääntöön, että vain *-a*-loppuisiin nomini-vartaloihin palautuvat johdannaiset kirjoitettakoon *i*:llisinä. Sellaista ehdotusta, että kaikista puheena olevista johdannaisista käytettäisiin *i*:llistä asua, ei tietävästi ole esiintynyt.

Suosittelavimmilta tässä kohdassa näyttäivät K. Canne-
linin laatimat ja verraten helposti muistettavat ohjeet, joissa puheenalaiset sanat jaetaan kuuteen ryhmään:

1) Sellaiset, joiden rinnalla on kielessä *-a(a)-*, *-ä(ä)-*vartaloi-
sia nomineita:

arvoitus (arpa) — *haavoittaa* (haava) — *hajoittaa* (haja)
— *hemmoitella* (hempeä) — *hiekoittaa* (hiekkä) — *hinnoit-
taa* (hintä) — *inhoittaa* (inha) — *irroittaa* (irta) — *jaloitella* (jalka)
— *kansoittaa* (kansa) — *kartoittaa* (kartta) — *karvoittaa* (karva)
— *kiihoittaa* (kiihkeä) — *kilvoitella* (kilpa) — *kirjoittaa* (kirja) —
kiusoittaa (kiusa) — *koroittaa* (korkea) — *lahjoittaa* (lahja) —
laidoittaa (laita) — *laiskoitella* (laiska) — *lannoittaa* (lanta)
— *laudoittaa* (lauta) — *liioitella* (liika) — *linnoittaa* (linna) — *majoit-
taa* (maja) — *niskoitella* (niska) — *pahoittaa* (paha) — *paloittaa*
(pala) — *palstoittaa* (palsta) — *punoittaa* (puna) — *rajoittaa* (raja)
— *raudoittaa* (räuta) — *rauhottaa* (rauha) — *rehoittaa* (reheä) —
saunoittaa (sauna) — *sekoittaa*, *sekoitus* (seka) — *sijoittaa* (sija)
— *taksoittaa*, *taksoitus* (taksa) — *tarkoittaa* (tarkka) — *tasoittaa*
(tasa) — *teroittaa* (terä) — *valloittaa* (valta) — *varoittaa* (vara)
— *veloittaa* (velka) — *velvoittaa* (velka) — *viekoitella* (viekkä-)
— *vieroittaa* (vieraa-) — *vihoittaa* (viha) — *viivoittaa* (viiva) —
vioittaa (vika) — *virvoittaa* (virkeä).

2) *-a(a)-*, *-ä(ä)*-loppuisiin verbivartaloihin palautuvat:

aloittaa (alka-) — *jaoittaa* (jaka-) — *karkoittaa* (karkaa-) —
kiilloittaa (kiiltä-) — *osoittaa* (osaa-) — *peloittaa* (pelkää-) —
tavoittaa (tapaa-).

3) Eräät hämäreperäiset, yleisimmin *i*:llisinä esiintyvät
johdannaiset sekä muutamat, jotka oikeimmiten kuuluvat 4:nteen
ryhmään, mutta jotka *i*:ttöminä tuskin ollenkaan esiintyvät:

aivoitus (aiko-; vrt. 4) — *armoittaa* (armo; vrt. 4) — *harjoit-
taa* (vrt. harjaantua) — *ilmoittaa* (vrt. ilmaantua) — *innoitus*
(into; vrt. 4) — *kehoittaa* (kehtaa?).

4) *-o-*, *-ö-*-loppuisista nomini- t. verbivartaloista lähteneet:

ehdottaa (ehto) — *hahmotella* (hahmo) — *helpottaa* (helppo)
— *jonottaa*, *jonotus* (jono) — *keinotella* (keino) — *kirkottaa* (kirkko)
— *kiskottaa* (kisko) — *neuvotella* (neuvo) — *pakottaa* (pakko) —
piilottaa (piilo) — *pujottaa* (pujo-) — *puukottaa* (puukko) —

raottaa (rako) — *ruohottaa* (ruoho) — *sierottaa* (siero) — *sähköttää* (sähkö) — *unhottaa* (unho) — *verottaa* (vero) — *vuorotella* (vuoro) y. m.

Huom.: *hierottaa* — *kammottaa* — *katsottaa* — *leivottaa* — *ripottaa* — *rokottaa* — *sakottaa* — *seisottaa* — *toivottaa* — *ulottaa* — *uskottaa*, *uskotella* — *valvottaa* — *vannottaa*. Nämä tuskin milloinkaan esiintyvät *i*:llisinä.

5) -*oa*-vartaloisiin verbeihin liittyvät:

erottaa (eroan) — *hiottaa* (hikoan) — *janottaa* (janoan) — *kadottaa* (katoan) — *kirvottaa* (kirpoan) — *kohottaa* (kohoan) — *lahottaa* (lahoan) — *lihottaa* (lihoan) — *liottaa* (likoan) — *pudottaa* (putoan) — *singottaa* (sinkoan) — *sirotella* (siroaa) — *upottaa* (uppoan) — *vajottaa* (vajoan).

6) Deskriptiiviverbit:

ammottaa — *haukotella* — *helottaa* — *hohottaa* — *hoilottaa* — *huohottaa* — *häämöttää* — *jomottaa* — *kaakottaa* — *kekottaa* — *kellottaa* — *kolottaa* — *kotkottaa* — *kumottaa* — *kurkottaa* — *kurottaa* — *kuumottaa* — *kököttää* — *laapottaa* — *lekottaa* — *lekotella* — *loilottaa* — *loimottaa* — *lopottaa* — *lörpöttää* — *lörpötellä* — *mojottaa* — *murjottaa* — *mököttää* — *pilkottaa* — *pirskottaa* — *porottaa* — *toitottaa* — *tuijottaa* — *törröttää* — *töröttää* — *viipottaa* — *voivotella* — *värjöttää* y. m.

Sääntö:

1:ssessä, 2:ssessa ja 3:nnessa kohdassa luetellut johdannaiset kirjoitettakoon *i*:llisinä, muut kaikki (4—6) *i*:ttöminä.

Muita *i*-tapauksia. Paitsi edellämainitun ryhmän teon-sanoissa vallitsee horjuvaisuutta *i*:n käyttämisessä monissa muissa tapauksissa. On henkilöitä, jotka kirjoittavat: *punanen*, *kukkanen* maa, *valosa*, *kotosin*, *vilkasen*, *viikottain* j. n. e. siten arveluttavasti sortaen tuota mehukasta ja hauskanäköistä hatupäätä kirjainta.

Kielen sointuisuuden sekä paikoittain asiallisuudenkin kannalta on tärkeää, että — ei ainoastaan kirjoituksessa, vaan myös puheessa — *i*:lliset muodot säilytetään esim. seuraavissa kohdissa:

Nelitavuisissa -*tta*-, -*ttä*-loppuisissa verbeissä ja niiden johdannaisissa:

<i>kunnioittaa</i>	<i>kunnioitus</i>	<i>kipenöittää</i>
<i>ahavoittaa</i>	<i>uteloittaa</i>	<i>vetelöittää</i>
<i>vahingoittaa</i> (ei <i>vahingottaa</i>).		

-*nen*-loppuisissa adjektiiveissa (1) kirjoitetaan toisessa tavussa (*i*:llinen) diftongi, mutta samanloppuisissa substantiiveissa (2) ei ole *i*:tä toisessa tavussa:

1. <i>aamuinen</i>	<i>kiihkoinen</i>	<i>rattoinen</i>
<i>aaltonen</i>	(moni)lukuinen	<i>sotainen</i>
<i>hupainen</i>	<i>myöhäinen</i>	<i>vahvuinen</i>
(eilis)iltainen	<i>oksainen</i>	<i>valkoinen</i>
<i>jokainen</i>	<i>pikkuinen</i>	(paksu)varpuinen
<i>kaksoinen</i>	<i>punainen</i>	<i>vastainen</i>
<i>keltainen</i>	(pahan)päiväinen	<i>velkainen</i>
(puna)kukkainen	<i>rauhainen</i>	<i>äskeinen</i> .
2. <i>aamusella</i>	<i>kolmonen</i>	<i>olla sotasilla</i>
<i>aaltonen</i>	<i>kukkanen</i>	<i>varpunen</i> (lintu)
<i>hevonen</i>	(kinkeri)lukuset	<i>ukkonen</i>
<i>iltasella</i>	<i>pakkanen</i>	<i>ykkönen</i> .

Tämä substantiivimuoto voinee hyvin esiintyä myös yhdysperäisissä: *aakkosjärjestys*, *kaksoslapsi*, *kärpässieni*, *sulhaspoika*, *ukkospilvi*, *varpushaukka*.

Huom. kuitenkin: *vaivaishoito*, *vaivaiskoivu*, joissa adjektiivinen merkitys ja muoto on säilynyt.

-nen-päätteisten mukaisesti myös
adjektiivit: m u t t a substantiiveihin liittyvät
adverbit:

<i>arvoisa</i> (ei <i>arvosa</i>)	<i>kotosalla</i>
<i>eloisa</i>	<i>kuulusalla</i>
<i>iloisa</i>	<i>näkösällä</i>
<i>kiihkoisa</i>	<i>päkosalla</i>
<i>kuuluisa</i>	<i>piilosalla</i>
<i>lukuisa</i>	<i>pihasalla</i>
<i>meluista</i>	<i>ulkosalla.</i>
<i>myrskyisä</i>	
<i>rattoisa</i>	
<i>sävyisä</i>	
<i>tehoisa</i>	
<i>uroisa</i>	
<i>valoisa.</i>	

-aise-, -äise-päätteisten verbien kirjoittamisesta on myös
horjuvaisuus karistettava. Ne kirjoitamme säännöllisesti i:lli-
sinä:

<i>aukaista</i> (ei <i>aukasta</i>)	<i>nuolaista</i>	<i>syלקäistä</i>
<i>ehkäistä</i>	<i>nykäistä</i>	<i>tempaista</i>
<i>halkaista</i>	<i>oikaista</i>	<i>tympäistä</i>
<i>herpaista</i>	<i>potkaista</i>	<i>vetäistä</i>
<i>ilmaista</i>	<i>puhkaista</i>	<i>vihlaista</i>
<i>kahmaista</i>	<i>raukaista</i>	<i>vilkaista.</i>
<i>kysäistä</i>	<i>riipaista</i>	

-sin- ja -oin-pääteisistä adverbeista ei niistäkään saa i:tä
unohtaa pois, niinkuin paha tapa monesti houkuttelee tekemään.
Siis:

<i>aamuisin</i> (ei <i>aamusin</i>)	<i>harvoin</i>
<i>aikaisin</i>	<i>jolloin</i>
<i>iltaisin</i>	<i>kulloinkin</i> (ei <i>kullonkin</i>)
<i>jalkaisin</i>	<i>milloin</i>

<i>kesäisin</i>	<i>muulloin</i>
<i>keväisin</i>	<i>muutoin</i>
<i>kotoisin</i>	<i>silloin</i>
<i>lähtöisin</i>	<i>taannoin</i>
<i>nykyisin</i>	<i>tuonnoin</i>
<i>peräisin</i>	<i>vastoin</i>
<i>pyhäisin</i>	<i>vihdoinkin</i>
<i>päiväisin</i>	<i>viimein</i>
<i>sukuisin</i>	<i>vuoroin.</i>
<i>syksyisin</i>	
<i>takaisin</i> (ei <i>takasin</i>).	

Kun semmoiset sanat kuin *kaksittain*, *luokittain*, *nimittäin*,
osittain, *vuosittain* selvästi viittaavat monikkoliseen kantavar-
taloön, suositellaan seuraavassa lueteltuihin ja niiden kaltaisiin
johdannaisiin nähden monikkovartaloista (i:llistä) asua, vaikka
i:ton asu on paljon käytännössä ja sitä on »Virittäjässäkin» puo-
lustettu:

<i>alueittain</i>	<i>paljoittain</i>
<i>ajoittain</i>	<i>päittäin</i>
<i>asteittain</i>	<i>pytyittäin</i>
<i>asteittainen</i>	<i>sadoittain</i> (ei <i>sadottain</i>)
<i>jaksoittain</i>	<i>säteittäin</i>
<i>joukoittain</i>	<i>säteittäinen</i>
<i>kappaleittain</i>	<i>tukuittain</i>
<i>litroittain</i>	<i>viikoittain</i>
<i>lusikoittain</i>	<i>vuoroittain</i>
<i>paikoittain</i>	<i>vähittäin.</i>

Monikkovartaloa on käytettävä myös seuraavanlaisissa joh-
dannaisissa: *aikeissa*, *huolissaan* (ei *huolessaan*), *iloissaan*, *innois-
saan*, *kiireissään*, *peloissaan*, *vihoissaan*; *hereillä*, *näytteillä*, *pahoil-
laan*, *paikoillaan*, *puolillaan* (ei *puolellaan*), *vanhoillaan*, *vanhoil-
linen*.

Lyhennykset.

Lukusanojen taivutusmuotojen osoittamisessa (numeroita käytettäessä) vallitsee sekavuutta varsinkin järjestyslukuihin nähden. Näkee esim. *1:nen*, *3:s*, *3:as*, *4:jäs*, vieläpä *4:ljäs* muotoja jo nominatiivissa, ja vielä suurempaan kirjavuuteen joudutaan muita sijapäätteitä ilmi pantaessa. »Joka 15:llä Suomen asukkaalla on henkivakuutus Suomi-yhtiössä.»

Mukavinta olisi ainakin pienet järjestysluvut merkitä roomalaisilla numeroilla ilman päätettä: *I luokka* (luetaan: ensimmäinen luokka), *II infinitiivi* (toinen infinitiivi), *VII luokalla* (seitsemännellä luokalla), *IV arvoluokan* virkamies (neljännen arvoluokan). Joskus tarvitsee näidenkin ohessa sijapäätte panna ilmi, kun pääsana ei sitä ilmaise, esim.: *Kaarle XII:n* aikana (Kaarle kahdennentoista a.), *Ludvig XIV:lle* (Ludvig neljännelletoista), *Henrik IV:stä* (Henrik neljännessä). Mutta on muistettava, ettei *yhdennessätoista*, *kahdennelletoista* y. m. sanojen *-sta* loppu ole mikään sija- eikä johtopäätte, eikä siis sellaista tavallista merkintää kuin *Kaarle XII:sta*, *Ludvig XIV:sta* voida lukea: Kaarle kahdennentoista, Ludvig neljännelletoista, niin kuin niillä tarkoitetaan.

Jos tavallisia numeroita käytetään järjestyslukuja ilmaisemaan, on k o k o johto- ja sijapäätte (mutta ei mitään muuta) kirjaimin ilmoitettava: *2:nen* (toinen), *2:sen* (toisen), *3:s* (kolmas), *4:nnen* (neljännen), *7:s* (seitsemäs), *8:nnella* (ei *8:lla*) luokalla, *10:nnen* (kymmenennen), *12:s* (kahdestoista), *Ludvig 14:nnelle* (Ludvig neljännelletoista), *joka 15:nnellä* (viidennellätoista) Suomen asukkaalla, *42:sen* (neljännekymmenennentoisen), *100:s* (sadas), *100:nnen* (sadannen).

Lyhyemmyyttä ja taivutuksen helppoutta silmällä pitäen sopisi lukusanoista käyttää muotoja *yksikolmatta*, *kolmeneljättä*, *viisineljättä*, *sataviisikolmatta*; *yhdeskolmatta*, *yhdennekolmatta*, *kolmannellaneljättä*, *viidesneljättä*, *sadasviideskolmatta* yleisemmin puheessa.

Sanalyhennyksiä on miltei niin monta lajia kuin lyhentäjiäkin, kun jokainen kynäkäyttäjä pyrkii suosimaan omaa lyhennystapaansa. Vaikka meillä jo kymmeniä vuosia on ollut esim. vakaantuneet lyhennykset *kg* = kilogramma, *km* = kilometri, *klo* = kello, *m* = metri, *mk.* = markka, -aa, näkee tuhka tiheään sellaisia tulokkaita kuin *kgr.*, *kgram.*, *klm.*, *kl.*, *metr.*, *mtr.*, *mrk.*, *mrkkaa*, — puhumattakaan siitä, että ylioppilas lyhennetään *yliop.*, kumppani *kump.*, julkinen *jul.*, ja niin edespäin *j. n. e. p.*, hovioik. *ausk. hov. oik. ausk.*, lakit. *kand. lak. tiet. kand.*, *j. n. e.*

Lyhennettäessä on noudatettava ainakin sikäli loogillisuutta, että yksinäiset sanat lyhennettyinäkin erotetaan kaksi- ja kolmisanoisista yhtymistä: *ap.* (ei *a. p.*) = aamupäivä, *esim.* = esimerkiksi, *esimm.* = esimerkkejä, *hv.* = hevosvoima, *klo* (ei *kl.*, joka on ruotsia) = kello, *ip.* = iltapäivä, *mm* = millimetri, *oy.* (ei *o. y.*) = osakeyhtiö, *siv.* = sivu, *sivv.* = sivut, *toht.* (suomalaisempi kuin *tri*) = tohtori, *v.* = vuonna, *vv.* = vuodet, vuosina, *vrt.* = vertaa.

e. pp. (ei *e. p. p.*) = edellä puolenpäivän, *e. Kr.* = ennen Kristusta, *m. m.* = muun muassa, *n. s.* = niin sanottu, *p. o.* = pitää olla, *t. k.* = tämä kuu, *u. l.* = uusi luku, *y. m.* = ynnä muuta; *j. n. e.* = ja niin edespäin, *j. m. s.* = ja muuta sellaista, *y. m. s.* = ynnä muuta sellaista.

hovioik. ausk. = hovioikeuden auskultantti, *julk.* = julkinen, *kumpp.* = kumppani, *ns.* = nuorisoseura, *tal.* = talollinen, *t.-y.* = työväenyhdistys, *ylimm.* = ylimmäinen, *ylim.* = ylimääräinen, *yliop.* = yliopisto, *yliopp.* = ylioppilas.

Sellaisia vakaantuneita lyhennyksiä kuin *V. P. K.* = vapaaehtoinen palokunta, *H. K. V.* = Helsingin Kisaveikot, *R. L.* = rikoslaki, *U. L.* = ulosottolaki y. m., vaikkakaan ne eivät ole ajatuksellisesti oikeita, lienee sallittava, mutta älköön niitä enää muuteltako esim. tähän tapaan: *V. P. Kunta*, *Vap. P. K.*, *H. K. Veikot*, niinkuin sanomalehdet useasti pyrkivät tekemään.

Sijapäätteistä.

Ahtaasen, vartaasen, käsitteesen. Tämäntapainen yksikön illatiivin pääte on jo aikoja sitten yleisesti suostuttu merkitsemään pitkänä: *-seen: ahtaaseen, vartaaseen, käsitteeseen.* Nytemmin kuitenkin muutamat kynäilijät ovat jälleen ottaneet armoihin *-sen* päätteen, mikä ei ole muuta kuin turhaa kujeilua.

Väärä monikon partitiivimuoto. Kun kerran kirjakiellemme on säilyttänyt sellaiset länsisuomalaiset muodot kuin *i*-vartaloisten nimi- ja laatusanain *-eja-*, *-ejä-*päätteisen monikon osannon (*laseja, kuppeja, muureja, nappeja, sirppejä*), niin ei ole muuta kuin ehdottomasti hylättävää murteen suosimista käyttä monikollisina osantomuotoja *kalossia, lakkia, lasia, muuria, nappia, paperossia, pappia, toveria* y. m. Esimm. »Kaikkia lajia paperossia, juomalasia, talvilakkia (pro: kaikkia lajeja paperosseja y. m. *-eja*) myytävänä.» »Runsaslukuisesti toveria (pro: tovereja) pyydetään saapumaan kokoukseen.»

Myös muita monikon sijoja näistä sanoista muodostettaessa esiintyy samantapainen virheellisyys: »Ruotsi luovutti Käkisalmen läänineen (pro: lääneineen).»

Vrt. *e*-vartaloisten mon. partitiiveja (*tiili*, mon. partit. *tiiliä*; *hiili*, mon. partit. *hiiliä*).

»**Tulin linnasta likanta,** Pauluskalta palvelijanta.» Eksessiivi l. mutatiivi sijaa suosii puhekieli, ja ehkäpä sitä saisi varovasti juurruttaa myös kirjakieleen vaihtelua ja notkeutta antamaan: Mene pois talon *vastuksinta* (vastuksina olemasta). Pojat tulivat *sotamiehintä* (sotamiehinä olemasta) kotiin. — Tuskin kuitenkaan: erosi *papinta* (papin virasta), tuli *ulkonta* (ulkoa).

Atlantti sanan taivutus sekaantuu usein *-lanti*-loppuisten nimien taivutuksen kanssa: *Atlannin, Atlannilla* niinkuin *Englannin, Irlannilla.* *Atlantti* taipuu tietysti *Antin* tavoin: *Atlantin, Atlantilla* j. n. e.

-u s-loppuisia nimiä taivutetaan paljon väärin: *Topelius'en, Vasenius'ella*, vieläpä *Jeesus'en.* Ei ole mitään syytä karttaa suomalaista taivutusta: *Topeliuksen, Vaseniuksella, Juseliuksesta, Jeesuksen Kristuksen.*

Taivutuspäätteitä liitettäessä ranskalaisiin ja muihin vieraskielisiin nimiin ei vartalona ole pidettävä sanan kirjoitusasua, vaan sanaa oikein äännettynä. Siis: *Musset* (lausutaan *myssée*), genet. *Musset'n*, ablat. *Musset'ltä*; *Marseille* (laus. *marséi*), illat. *Marseille'hin*; *Voltaire* (laus. *voltäär*), genet. *Voltaire'in*; *Dumas* (laus. *dymää*), genet. *Dumas'n*, partit. *Dumas'ta* j. n. e.

Sekalaista.

Muutamia rinnakkaismuotoja ja oikaisuja.

Onko sanottava *enää* vai *enään*? Edellinen on oikeampi. *n*-päätteisinä kirjoitettakoon adverbis *vähän, paljon, sitten.*

Edesmennyt = *kuollut, manalle mennyt, vainaja.*

Epätietoinen sanaa voi käyttää vain silloin, kun tosiaan jokin on epätietoinen, esim. kahden vaiheella, mutta ei *tietämätön* sanan asemesta. Varovaisuus on tarpeen kaikkiin *epä*-johdannaisiin nähden.

Hallinto sanaa näkee paljon väärässä merkityksessä käytettynä: »Jämsän osuuskaupan *hallinnon* kokous.» Jonkun järjestön »*keskushallinto* kutsuu kokoon yleisen kokouksen.» »Senaattori S. pyysi vapautusta *hallinnon* jäsenyydestä.» Kaikissa näissä lauseissa on käytettävä *hallinnon* asemesta *hallitus* sanaa, joka nykykielessä merkitsee hallitsemistointa hoitavaa hallintoelintä. *Hallinto* taas tietää itse sitä tointa, mitä hallitus suorittaa: *sotilashallinto, siviilihallinto, itsehallinto, hallintotutkinto, hallinto-oikeus.*

Havaannollinen pro *havainnollinen* kuuluu oikein mielisyyteihin eräissä piireissä, jotka sen johtanevat samoin kuin *kuvaan-*

nollinen sanan. Ensinmainittu tulee kuitenkin i:llisestä verbistä *havaitseen*: *havainnollinen*, mutta jälkimmäinen i:ttömästä *kuvaan*: *kuvaannollinen*.

Huoletoin, *murheetoin*, *rahatoinna* ovat tarpeettomia vanhanaikaisuuksia *huoleton*, *murheeton*, *rahatonna* muotojen rinnalla.

Huoneisto liittyen samantapaisiin johdannaisiin *aineisto*, *koneisto* on onnistuneempi muoto kuin *huoneusto*, joka on pääsyt varsin yleiseksi.

Ikkuna sana tuntuu kansanomaisemmalta kuin *akkuna*.

Ruotsin *juu* myöntävänä sanana on jo vihdoinkin hylättävä. »Oletko jo huomenna aikonut matkustaa? — *Juu*. — Aivan varmaanko? — *Juu, juu*.» Ensimmäiseen kysymykseen vastattaisiin kauniisti suomeksi: *olen*, ja toiseen: *niin, niin*, tai myös: *aivan*. »Oletko jo toimittanut asiasi? — *Juu, juu*» (pro *olen*). »Saanko tulla luoksesi iltapäivällä? — *Juu, tietysti*» (pro: *saat, tietysti*). — Myöskin voi myöntösanoina käyttää kyllä ja *niin*, niinkuin aito suomalainen käyttääkin.

Kadotettu sanan näkee osastorubriikkina lehtien ilmoitus-sivuilla. Sana on tähän asti merkinnyt iankaikkiseen kadotukseen joutunutta, mutta nyt tavallisesti sillä ilmoitetaan vain, että paketti tai sateenvarjo on pudonnut, jäänyt ajurin ajoneuvoihin tai muuten hävinnyt. Näin toivottoman otsakkeen asemesta sopisi kait käyttää *kadonnut* t. *hävinnyt* sanoja sekä niiden vastakohtaksi *löytynyt*.

Kandidaatti pro *kandidaatti*. Tämä virheellisyys on yleinen yhteiskoulujen opettajanhakuilmoituksissa, ja siihen erehtyvät joskus itse kandidaatitkin.

Kasvitarha vai *puutarha*? *Puutarha* sana, jota on käytetty paljon sellaisestakin kasvimaasta, esim. kukka- ja keittiökasvitarhasta, missä ei ole yhtään puuta, alkaa nykyisin väistyä oikeamman *kasvitarha* nimityksen tieltä. *Kasvitarha* nimitys sopii silloinkin, kun »tarha» on puoliksi puutarha.

Sanottakoon *keväänä* tai *kevännä*, mutta ei *kevänä* (sekamuodostus vokaali- ja konsonanttivartalosta).

Kohtuhinnoilla — p. o. *kohtuushinnoilla*. Eihän tässä toki liene *kohdusta* kysymys.

Kolmekymmenvuotias pro *kolmikymmenvuotias*. Samoin: *neljäpyöräiset* ajoneuvot, *neljäkerroksinen*, *kolmenkertainen* talo, *kolmevuotias* poika, *kolmeviikkoinen* pouta. — Lukusanan tällaisissa yhdistyksissä tulee olla -i-loppuinen. Siis: *nelipyöräinen*, *nelikerroksinen*; *kolminkertainen*, *kolmivuotias*, *kolmiviikkoinen* (vrt. *kaksiviikkoinen*, *kaksikymmenvuotias*).

Koittaa pro *koettaa*. Tätä sanaa käytetään kirjakielessäkin hirveän paljon väärin: »Täti lupasi *koittaa* hommata meille voita.» »*Koitan* tehdä voitavani sen asian hyväksi.» »*Koitapa* hakea nimismiehen virkaa.» — Kaikissa tällaisissa tapauksissa täytyy käyttää *koettaa* verbiä. *Koittaa* on luvallinen puhuttaessa *auringon*, *päivän*, *aamun*, *kointähden koittamisesta*, — ei muualla.

Konkonen-Vainio, *Ahtinen-Karsikko*, *Haapanen-Honka*, *Aalto-Setälä*, *Tompuri*—*af Heurlin* y. m. viime aikoina ilmestyneet samantapaiset sukunimityypit, jotka tavallisesti ovat syntyneet molempain aviopuolisoiden nimistä yhdistymistietä, ovat kielelliseltä kannalta kehoja tekeleitä, miltei mahdottomia taivuttaa ja hylättäviä.

Omituisia nimisekasotkuja ovat sellaiset sukunimet kuin *Björninen*, *Franssila*, *Hendunen*, *Knaapinen*, *Knuutila*, *Pussi-jeff*, *Pöndinen*, *Tschokkinen*, — joista *Franssila*, *Knaapinen*, *Knuutila* lienevät hämäläisen murteellisuuden syntejä samaan tapaan kuin yleisnimet *klasi*, *kruuti*, *plikka* (flikka). Eroon moisista nimistä olisi päästävä.

Korkeintaan, *enintään*, *vähintään* ovat oikeampia muotoja kuin *korkeintain*, *enintäin*, *vähintäin*.

Kouluuttaa, *kuuluuttaa* pro *kouluttaa*, *kuuluttaa*. Jälkimmäisiä, oikeita muotoja ei uskalleta käyttää, kun murre muka ilmaisee *kouluuttaa*, *kuuluuttaa*.

Käymäjalkaa ja *jalan* sanontojen välillä on muistettava tehdä ero. Palasin *jalan* (jalkaisin) kirkosta; mutta: Hän ajoi koko matkan *käymäjalkaa*.

Lakin ja hatun välillä ei tavallisesti tehdä tarpeeksi erotusta, kun puhutaan ylioppilashatusta, karvahatusta, talvihatusta. Lakki on miesten talvipäähine tahi lieritön kesäpähine, hattu taas lierikäs miesten päähine tai naisten kapeampi tai leveämpi hattua muistuttava päähine.

»Luontaiset kivet» pro luonnon k., luonnolliset kivet.

On turhaa tyrkyttää mailma, mähnä, kärme, pispä, tivis y. m. lyhennettyjä muodostuksia kirjakieleen jo vakiintuneiden maa-ilma, määhnä, käärme, piispa, tiivis asemesta.

»Näytöskappale» on huono muodostelma. Sanottakoon: näytelmäkappale, näytelmä, kaksinäytöksinen näytelmäkappale, viisinäytöksinen näytelmä.

Oikia, komia, hopia, ilkiä, korkia, häpiä muotoja näkee vielä joskus käytettävän, vaikka e:lliset muodot oikea, komea, hopea, ilkeä, korkea, häpeä ovat jo jokseenkin vakiintuneet kirjakieleen.

Passiivin potentiaali taivutetaan tavallisimmin ainakin sanomalehtikielessä väärin -ee-päätteisenä: kirjoitettanee, — luettanee — sanottanee — tultanee. Pitää olla: kirjoitettaneen — luettaneen — sanottaneen — tultaneen.

Pastorska, lehtorska, insinööri, professorska, Kinnuska, Mattssonska y. m. -ska-loppuiset arvonimet on jo aika poistaa puhekielestäkin. Otettakoon niiden vastineiksi parempien puutteessa: pastorinrouva, lehtorinna, tohtorinna, tohtorinrouva, insinöörinrouva, professorinrouva, senaattorinrouva, Kinnusen rouva (emäntä, vaimo), Mattssonin rouva. Ja eivätköhän rouvamme alkaisi jo tyytyä pelkkään rouva nimitykseen, vaatimatta osuutta miestensä titteleistä?

Pilkkahinta merkitsee useasti samaa kuin polkuhinta; käytettäköön silloin jälkimmäistä sanaa.

»Tuhatjärvien maa» = tuhansien järvien maa l. tuhatjärvinen maa. »Tuhatjärvien» ei ole mitään, vrt. esim. »kaksijärvien».

Ulosvedettävä sohva = vetosohva.

Uudis- vai uutis-? Käytäntö on johtanut siihen, että uudis-muotoa käytetään nykyisin vastaamaan ruotsin ny sanaa: uudis-

viljelys, uudisrakennus, uudisruis; uutis-muotoa ruotsin notis sanan vastineena: uutislehti, uutistoimisto, uutisosasto.

Valtaava muoto on oikeampi kuin valtava (vrt. hurmaava). »Kukkulalta aukeni valtava (pro: valtaava) näköala.»

Varsinkin sanomalehtikieleen kotiutuneet vapaehtoinen, vapa-herra y. m. vapa-muodostukset on hylättävä ja niiden sijasta käytettävä vapaaehtoinen, vapaaherra, vapaa-ajattelija j. n. e. Nähdessään muodon vapaherra ajattelee ehdottomasti onkijaa vapa kädessä.

Verraten (vrt. hakaten) on oikeampi kuin verrattain. »Sain nämä rukkaset verrattain (p. o. verraten) halvalla.»

Vertailutilat.

Eninten, raskainten, vähinten y. m. -nten-loppuisia uudehkoja sekamuotoisia adverbeja ei pitäisi mitenkään istuttaa kirjakieleen. »He juttelivat asioista, jotka raskainten (pro: raskaimmin) painoivat hänen sydäntään.» »Eninten (pro: enimmäen) häntä sentään huvitti toinen uutinen.»

Epäsuomalaisia ovat niinkään sellaiset muodostukset kuin enin, eniten. »Maaseudun enin levinnyt (pro: enimmäen levinnyt t. paremmin: levinnein) lehti.»

Vierasperäiset sanat.

Vierasperäisten sanojen käyttö suomessa on tuon tuostakin aiheuttanut kynäsotaa. Milloin niitä jossakin teoksessa on ilmennyt liian runsaasti, milloin taas niiden ääntämisen tai oikeinkirjoituksen epävarmuus ja horjuvaisuus on pakottanut peistä taitamaan.

Jotkut aivan vihaavat näitä sanoja tahtoen tykkääneen perata pois kielestä. Tällainen kanta on kuitenkin mahdottomuus; vierasperäisiä sanoja tulee aina kielessämme esiintymään,

eikä niitä kukaan kykene pois kitkemään. Ja miksei vierasperäisiä sanoja voitaisi kohtuullisesti suomessakin suvaita, kunhan ne lausufaan ja kirjoitetaan mahdollisimman yksinkertaisesti, jotteivät ne vähemmänkään sivistystä saaneelle muodostu kompastuskiveksi. Mutta niiden aiheeton viljeleminen kyllä on turhanpäiväistä lainasivistyksellä komeilemista. Ainoastaan silloin, kun kielessä ei ole luontevaa ja kulloinkin kysymyksessä olevaa käsitettä tarkalleen vastaavaa omaperäistä sanaa, turvaututtakoon vieraaseen apuun. N. s. tekaistuja sanoja ei ole suvaittava. Ennemmin vieras sana kuin »tehty» omaperäinen tai käsitteen väärentyminen. Esim. täysin tieteellisessä esityksessä ei voida eikä ole tarviskaan välttää vierasperäisten sanojen käytämistä. Monesti lainasanat ja niistä varsinkin n. s. kansainväliset sivistyssanat rikastuttavat kielen ilmaisukeinoja eivätkä liene häpeäksi meille enempää kuin suurillekaan kulttuurikansoille, joiden kielissä niitä vilisee monta vertaa runsaammin kuin meidän. M. m. Snellman korosti sitä seikkaa, että kieleemme on kovin yksinäinen, sivistyskielistä kokonaan eristetyssä asemassa, ja siksi hän piti suotavana yleiseurooppalaisten lainojen runsasta vastaanottoa.

Huomautetaan täydellä syyllä, ettei suomessa ole sanoja, jotka täydellisesti vastaisivat esim. niin tavallisia käsitteitä kuin *kulttuuri*, *inspiratio*, *esprit*, *majesteetti*, *romantiikka*, *plastillinen*, *abstraktinen*, *naturalistinen*, *fix idé*, *pankki*, *senaattori*. Tavallisesti seuraa kirjoitelman luonteesta, missä määrin siinä vierasperäisiä sanoja saa esiintyä. Joskus aivan tarpeettomatkin lainasanat ovat luvallisia jossakin alityylissä, joskaan ne eivät sovellu hyvään mallikieleen. Jos, vähäiseksi esimerkiksi, laaditaan pieni koseria niistä myötä- ja vastoinkäymisistä, mitä vastaalkava akateeminen kansalainen joutuu kokemaan, ja nimitetään hänen ensi askeleitaan *yliopistouraksi*, niin ei kirjoitelma saa sitä mielenkiintoisuuden ja nasevuuden tuntua kuin jos lievän tieteellisesti puhutaan *akateemisesta karriääristä*.

Suurelle talonpoikaiselle yleisölle, jolta ei voida vaatia sanotavasti vieraiden n. s. sivistyssanainkaan tuntemista, tarkoite-

tussa luettavassa esiintyköön vierasperäisiä sanoja (ja käsitteitäkin) mahdollisimman vähän, — niinkuin asian luonnon mukaan tavallisesti esiintyykin. Aito talonpojalta ei toisaalta saattane odottaa täydellistä ymmärtämistä, vaikka hänelle puhutaan monien lainasanain ilmaisemista käsitteistä puhtain suomalaisin sanoin.

Ensin muutama sana **vierasperäisten sanojen ääntämisestä**, koska kieleemme luontoon kuuluu, että ääntämiseen sitten merkintä perustuu. Ääntämisvirheellisyyksiin ei ole tavallisesti kiinnitetty tarpeeksi huomiota, kun on nähtävästi uskottu ääntämisen mukautuvan itsestään kirjoitusasun mukaan. On kuitenkin osoittautunut, että ruotsin- ja saksanvoittoiset ääntämistavat ovat kaikessa rauhassa jatkuneet semmoisina, jommoiksi ne ovat syöpyneet ruotsinkielisen sivistysluokan ollessa meillä yksin vallitsevana, — sellaisissakin kohdissa, missä ei ole kiistaa kirjoitustavasta. Tämä muukalaisvoittoinen puhetapa on iskeytynyt siihenkin viime vuosikymmeninä jo sangen tavalliseen tieto- ja taitoelämäämme eteenpäin vievään sivistyneistön piiriin, joka on lähtöisin varsinaisen kansan keskeltä. Paljon on tällaista ilmiötä edistänyt oppikoulujemme opettajisto, varsinkin sen vanhempi polvi, joka yleensä on noudattanut lainasanain muukalaistunutta lausumis- (ja kirjoittamis-) tapaa, olematta silti takeita, ettei mitä suurin sekavuus ja horjuvuus tässä kohden ole ollut käytännössä. Oikeutettu on siis se melkein isänmaallinen toivomus, että Suomen opettajisto omaksuisi vierasperäisten sanojen lausumistavassa uudemman tutkimuksen saavuttaman ja yhtenäisemmän kannan, jolla entiseen sekavuuteen verrattuna epäilemättä on monia etuja ja joka kasvavan polven viljelemänä kantaisi ennen pitkää kauniita hedelmiä. Nuori polvi on herkkää maaperää kaiken uudenaikaisen istuttamiselle.

Seuraavassa huomautetaan eräistä ruotsinvoittoisista yleisistä lausumatavoista sellaisissa tapauksissa, joissa lainasanain merkitsemistavasta on päästy yksimielisyyteen.

1. *o* äännetään ruotsalaisittain turhanpäiten *u*:ksi. Esim. moottori — *muuttori*, konttori — *konttuuri*, lokaali — *lukaali*, telefoni — *telefuuni*, soolo — *suulo* j. n. e. Erisnimien alalla on miltei barbarismia lausua Solon ja Napoleon *Suulon* ja *Napuu-leon*, Johanna — *Juhanna*, Josefiina — *Juusefiina* y. m. Nämä nimet voidaan suomessa lausua yksinkertaisesti aivan niinkuin ne merkitään.

2. Suomen *u* korvataan ruotsin supistuneella *u*:lla*: kulttuuri — *kulttuuri*, humbugi — *humbugi*, Hugo — *Hügo*, Rudolf — *Rūdolf*. Tällainen sitkeäjuurinen ruotsalaisuus on pois kitkettävä.

3. Yhtymässä *-er-* luetaan *e* ruotsin tapaan *ä*:ksi: Berliini — *Bärliini*, Ferdinand — *Färdinand*, Persia — *Pärssia*, persoona — *pärssoon*a, Serbia — *Särbia*, verbi — *värbi*, Verner — *Värner*. (Huom. myös tarpeeton *s:n* kaksintuminen.)

4. Kansainvälisissä lainasanoissa *g* äännetään *j*:ksi, esim. sanoissa *geologi*, *geometria*, *genetiivi*, *germaani*, *Egypti*, vaikka nämä eivät ole ruotsalaisia sanoja.

5. *-tsioni-* ja *-sioni-*päätteiset lainasanat on näihin asti pyritty ääntämään ruotsalaisittain, ruma suhuäännelö loppuosassa: inkvisition — *inkvisitshuuni*, komparatsioni — *komparatshuuni*, revisioni — *revishuuni*, prepositsioni — *prepositshuuni*, traditsioni — *traditshuuni*. Kirjoitettuna *-tsioni-* ja *-sioni-*loppuisina nämä sanat on lausuttava aivan kirjaimen mukaisesti, ellei rohjetakaan ottaa niin pitkää askelta, että näistäkin alkujaan kalskahtelevalle roomalaiskielen ytimekkäistä sanoista karsitaan kaikki germaaniset lisät ja mutkistukset ja ne sekä äännetään että merkitään ilman sarvia ja hampaita: *inkvisitio*, *komparatio*, *prepositio*, *revisio*, *traditio*.

6. Lopuksi voidaan muistuttaa sellaisista saksalais-ruotsalaisista muodoista kuin *Venedig* pro *Venetsia*, *Neaappeli* pro *Napoli*, *Jaappani* pro *Japani*, *Turin* pro *Torino*, *Rääveli* pro *Tal-*

* *u* = äänne, joka esiintyy esim. *gul* ja *ful* sanoissa.

linna. Samoin olisi unkarilaisissa paikannimissä vältettävä saksalaista ja suosittava unkarilaista asua.

Vierasperäisiä sanoja erotetaan kaksi pääryhmää: **A)** vieraskieliset ja **B)** lainasanat.

A) Vieraskielisiä sanoja ovat ne vierasperäiset sanat, sanaryhmät ja lauseet (m. m. tilapäiset lainat, tieteelliset latinalaiset termit, kansainväliset ammattitermit), jotka muissakin sivistyskielissä — varsinkin latinalaista kirjaimistoa käyttävissä — äännetään ja merkitään samalla tavalla. Niiden ääntämisessä ja merkitsemisessä (myöskin johdannaisissa) noudatetaan tarkoin alkukieltä (käyttämällä tarvittaessa vieraita kirjaimiakin). Tähän ryhmään kuuluvat yleisimmästi myös muukalaiset nimet.

Esimm.: *a capriccio*, *Acta mathematica*, *American federation of labor*, *Alliance française*, *a la bonne heure*, *infans terribile*, *comme il faut*, *Code Napoleon*, *conditio sine qua non*, *ex officio*, *magna charta*, *mixtura simplex*, *per aspera ad astra*, *rosa canina*, *poco a poco crescendo*, *Aachen*, *Bordeaux*, *bordeauxlainen*, *calaislainen*, *hesseniläinen* (ei *hessiläinen*), *Caracalla*, *Octavianus*, *Marcus Tullius Cicero*, *Cervantes*, *Szinnyei*, »*Berliner Tageblatt*».

Muita äännekirjoitusjärjestelmiä käyttävien kielten (esim. venäjän, kreikan) sanat merkitään tarvittaessa kirjaintransskriptiolla: *š* *sh*:lla (ei enää *sch*:lla), *z* *z*:lla, *ž* *zh*:lla, venäjän *х* *h*:lla, ven. *у* *y*:llä ja loppu-*ө* *v*:llä: *Pushkin*, *Tsheljuskin*, *Haruzin*, *Kishinjev*, *Kijev*, *Maksimov*, *Mihail* (ei *Michail*), *Zhukovskij*, »*Novoje Vremja*».

Tavukirjoitusta käyttävistä kielistä otetut sanat mukailaan äänteen mukaisesti, mikäli edellämainittuja lisämerkkejä käyttämällä on mahdollista. Esim. *Juanshikai*, *Li huan tshang*, *Mutshuhito*.

B) Lainasanat taas voidaan jakaa kahteen alaryhmään: a) yleislainat ja b) erikoislainat. Erikoislainoja ovat ne lainasanat, joiden käyttö rajoittuu muutamiin erikoisiin

kansalaispiireihin, erityiseen opin, toiminnan ja kirjallisuuden haaroihin; sellaisia ovat etupäässä kirjallista ja muuta opillista tietä saadut kansainväliset tieteelliset ja teknilliset oppisanat eli termit. Yleislainoja ovat kaikki muut lainasanat.

a) **Vakaantuneiden yleislainain ryhmä** ei kirjoitustavan horjuvaisuuden vuoksi tuota sanottavasti vaikeuksia: ne merkitään samojen sääntöjen mukaan kuin nekin, jotka nykyinen kieli-
korva käsittää suomalaisperäisiksi. Eräiden kirjoittajain yritykset horjuttaa tätä kirjoitustapaa (esim. ottamalla ajaakseen »läpi» semmoisia muotoja kuin *senati*, *senatori*, *upseri*) eivät ole jaksaneet muuttaa yleistä käytäntöä. Luettelemme tässä tavallisimpia yleislainatyyppejä:

<i>amiraali</i>	<i>kamreeri</i>	<i>mekaniikka</i>
<i>kenraali</i>	<i>sihteeri</i>	<i>politiikka</i>
	<i>upseeri</i>	
<i>romaani</i>		
<i>sulttaani</i>	<i>katekeetta</i>	<i>automopiili</i> (t. -b-)
	<i>profeetta</i>	<i>venttiili</i>
<i>kaljaasi</i>		
<i>pakaasi</i>	<i>arkkitehti</i>	<i>appelsiini</i>
	<i>kolehti</i>	<i>makasiini</i>
<i>automaatti</i>		<i>patiini</i>
<i>maistraatti</i>	<i>evankelinen</i>	
<i>senaatti</i>	<i>kameli</i>	<i>dynamiitti</i>
		<i>kainiitti</i>
<i>akitaattori</i>	<i>patentti</i>	
<i>prokuraattori</i>	<i>testamentti</i>	<i>anarkia</i>
<i>senaattori</i>		<i>kanslia</i>
	<i>lyseo</i>	<i>komppania</i>
<i>mestari</i>	<i>museo</i>	
<i>nikkari</i>		<i>issikka</i>
	<i>ministeri</i>	<i>neilikka</i>
<i>kapteeni</i>	<i>silinteri</i>	

<i>mekanikko</i>	<i>harmoonii</i>	<i>konkurssi</i>
<i>teknikko</i>	<i>parooni</i>	<i>pörssi</i>
	<i>postiljooni</i>	
<i>kettinki</i>		<i>afääri</i>
<i>messinki</i>	<i>kanttori</i>	<i>kivääri</i>
<i>rottinki</i>	<i>lehtori</i>	<i>miljonääri</i>
	<i>pastori</i>	
<i>metodisti</i>	<i>tohtori</i>	<i>insinööri</i>
<i>sosialisti</i>		<i>kasööri</i>
	<i>patruuna</i>	<i>kuvernööri</i>
<i>miljoona</i>	<i>rakuuna</i>	<i>tirehtööri</i>
<i>pataljoona</i>		

Yleislainoihin kuuluu myös joukko erisnimiä, esim.:

<i>Aasia</i>	<i>Lontoo</i>	<i>Eurooppa</i>
<i>Intia</i>	<i>Porvoo</i>	<i>Norja</i>
		<i>Puola</i>
<i>Afrikka</i>	<i>Moskova</i>	<i>Saksa</i>
<i>Ameriikka</i>	<i>Pihkova</i>	<i>Espanja</i>
<i>Korsikka</i>		<i>Tukholma</i>
<i>Atlantti</i>	<i>Naantali</i>	<i>Turkki</i>
<i>Englanti</i>	<i>Portugali</i>	<i>Kreikka</i>
<i>Hollanti</i>	<i>Sveitsi</i>	<i>Kustaa</i>
		<i>Luulaja</i>
<i>Eveliina</i>	<i>Rooma</i>	<i>Lyypekki</i>
<i>Josefiina</i>	<i>Vaasa</i>	<i>Vilho</i>
<i>Katariina*</i>		<i>Vihtori</i>
<i>Berliini</i>	<i>Hampuri</i>	<i>Vänrikki Stool.</i>
<i>Pariisi</i>	<i>Viipuri</i>	

* Tässä lienee paikallaan huomauttaa, ettei olisi liian aikaista ruveta karttamaan vieraskielisiä ristimänimiäkin, etenkin sellaisia, joita yleisön suurin osa ei pysty ääntämään eikä kirjoittamaan (*Agnes, Bruno, Brynolf, Fanny, Fiina, Greta, Heliodorus, Signe y. m.*).

b) Vierasperäisten sanain vaikeimman ryhmän, **erikoislainain**, kirjoittamisessa vallitsee vielä niin kaaosmainen sekavuus, että tuskin ainoakaan kirjoittaja noudattaa niihin nähden varmaa, johdonmukaista menettelytapaa. Ei edes Tietosanakirjan hyvästä pyrkimyksestään ja monesta onnistuneesta erikoislainain käyttelestään huolimatta ole onnistunut päästä niihin nähden täydelliseen yhdenmukaisuuteen.

On kuitenkin muutamia periaatteita, joista erikoislainain kirjoittamisessa ei tarvinne olla eri mieliä: 1) On noudatettava yleensä foneettista (ääntämisen mukaista) merkintää. 2) Erikoislainat on kirjoitettava (ja lausuttava) mahdollisuutta myöten alkukieleen palautuvassa muodossa karistamalla niistä välittävien kielten (tavallisesti ruotsin ja saksan) lisät. 3) Suomalaisettaessa lisättävät ainekset olkoot yksinkertaisia. 4) Näin päästäänkin siihen, että tavallisimmin tarvittavat erikoislainatkin esiintyvät lyhyessä, mutkattomassa asussa, mikä on kielelle kunniaksi.

Mallikelpoisessa kirjoituksessa koetetaan tulla toimeen suomen omilla kirjaimilla ja ottamalla avuksi *b* ja *f*. Vain ani harvoissa erikoislainoissakaan tarvitaan vieraita merkkejä (esim. *zoologia*, *censiivi*-verbi, *azoo*inen, *mesozoo*inen, *journaali* sanoissa).

Yksimielisiä ollaan myös siitä, että erikoislainain kaikki alkukerakkeet (*bl-*, *br-*, *dr-*, *str-* y. m.) sekä *b*, *d*, *g* ja *š* säilytetään (viimeksimainittu — jo typografisista syistä — »toistaiseksi» *sh*:lla merkittynä); esim. *brutto*, *gramma*, *draama*, *floretti*, *strofi*, *bibliografia*, *Abbas pasha*.

Sitä enemmän horjuu laajuuden ja kahdennuksen merkintä: *epos*, *eepos*, *eeppos* — *kulturi*, *kultuuri*, *kulttuuri* — *demokrati*, *demokraati*, *demokratti*, *demokraatti*. Sittenkuin n. s. lyhyysperiaate on miltei yleisesti hylätty, on oikeakielisyyksi miesten taholla päästy tästä kysymyksestä etymologisista ja foneettisista syistä seuraaviin jokseenkin yksimielisiin sääntöihin:

- I. »Kansainvälinen» (m. m. ruotsin ja saksan) *k*, *t*, *p* ja *s*, joiden edessä on välittömästi nenä-äänne (*ŋ*, *n*, *m*), *l* tai *r*, pitkä tai kaksoisääntiö, merkitään kansainväliseen tapaan yhdellä merkillä sanan »kansainvälisessä» osassa (paitsi *-aattori-*, *-iittori-*, *-uuttori-*loppuisissa teki-jännimissä), mutta kahdella sanan suomalaisen loppu-ääntiön ja suomalaisen johtopäätteen edessä; ei kuitenkaan *ss*:ää pitkän vokaalin jälkeen.

Esimerkkejä:

identiteetti — *dosentuuri* — *kultuuri* — *monarkia* — *autonomia* — *tautologia* — *alkoholi* — *orkaani* — *vulkaani* — *antiseptinen* — *impulsiivinen* — *kursiivi* — *pentametri* — *voltametri* — *partitiivi* — *portaali*;

diktaattori — *konservaattori* — *kuraattori* — *ekvaattori* — *inkvisiittori* — *eksekuuttori*;

identtinen — *dosentti* — *sekanntti* — *monarkki* — *romanssi* — *potenssi* — *botaniikka* — *dieetti* — *despootti* — *idiootti* — *heliot-rooppi* — *kyklooppi* — *mikroskooppi* — *polyyyppi* — *stereotyyppi*;

analyysi — *fraasi* — *teesi* (kuten on äännettäväkin).

Huom. Kansainvälinen geminaatta säilytetään: *affekti* — *allianssi* — *attribuutti* — *ellipsi*.

- II. Ääntiöiden suhteen ei sanan alkuosassa ole muuta jomotähteä löydettävissä kuin ääntäminen: koska äännetään *eepos*, *psykillinen*, *reetori* (pitkä vokaali), niin kirjoitetaan *eepos*, *psykillinen*, *reetori*; mutta kun äännetään *teatteri*, *melodia* (lyhyt vokaali), niin myös kirjoitetaan *teatteri*, *melodia*. Sanojen loppuosan merkitsemisessä on noudatettava seuraavaa tyyppitaulukkoa*.

* Tietosanakirjan noudattama.

Pitkä ääntiö:

-aali	-aani	-aappi	-aari	-aasi	-aatti (-a)-aavi
-eekki	-eemi	-eeni	-eeri	-eesi	-eetti
-iikka(-i)	-iili	-iini	-iippi	-iiri	-iisi -iitti -iivi
	-oona	-ooppi		-oosi	-ootti
	-uuna(-i)		-uuri	-uusa(-i)	-uutti
		-yyppi	-yyri	-yyysi	-yytti
			-ääri		
			-ööri	-öösi	

Lyhyt ääntiö:

-abi	-adi	-afi	-agi		-ami	-ardi
	-edi		-egi	-eli		
-ibi	-idi	-ifi	-igi		-imi	
-obi	-odi	-ofi	-ogi	-oli	-omi	-ori -oni (erit-
-ubi	-udi		-ugi	-uli	-umi	täin -ioni)
	-ydi	-yfi		-yli	-ymi	

Esimerkkejä:

animaalinen	kantaatti	antiteesi
finaali	konkaavi	askeesi
normaali-	konklaavi	marseljeesi
signaali		synteesi
germaani	(apteekki)	atleetti
mekaaninen	hypoteekki	esteettinen
orgaani	akateeminen	joneettinen
satraappi	diadeemi	majesteetti
agraari	probleemi	
memoaari	systeemi	botaniikka
solidaarinen	asetyleeni	logiikka
apanaasi	helleeni	matematiikka
ekstaasi	suvereeninen	kritiikki
aristokraatti	bakteeri	musiikki
diplomaatti	hysterinen	fennofiili
granaatti	maneeri	siviili-

bentsiini	kyklooppi	polyyyppi
feminiini	teleskooppi	broshyyri
rubiini	diagnoosi	marttyyri
partisiippi	hypnoosi	porfyryri
prinsiippi	tuberkuloosi	analyysi
empiirinen	despootti	konfyysi
kuriiri	kanootti	proselyytti
satiiri	patriootti	rekryytti
markiisi		
miliisi	kaluuna	karriääri
serviisi	sitruuna	populääri
finiitti-	tribuuni	premiääri
krediitti	korrehtuuri	sekundääri
poliittinen	sensuuri	
sulfiitti	hypotenuusa	amatööri
aktiivinen	matruusi	humööri
motiivi	absoluuttinen	monttööri
negatiivi	attribuutti	likööri
	instituutti	regissööri
persoona	konvoluutti	mitraljööri.
plutoona		

disyllabinen	amalgami	strateginen
monosyllabinen	monogaminen	evankelinen
balladi	polygaminen	juveli
esplanadi	biljardi	kaneli
fasadi	miljardi	paneli
serenadi		
sporadinen	ortopedinen	diatribi
etnografi	paralellipiedi	bromidi
fonografi	samojedi	danaidi
paleografi	torpedo	hesperidi
serafi	eleginen	invalidi
varjagi	privilegi	nereidi

<i>sulfidi</i>	<i>epilogi</i>	<i>kerubi</i>
<i>kalifi</i>	<i>monologi</i>	<i>amplitudi</i>
<i>intrigi</i>	<i>pedagogi</i>	<i>humbugi</i> (yleislai-
<i>intimi</i>	<i>alkoholi</i>	nana: <i>humpuuki</i>)
<i>maksimi</i>	<i>katolinen</i>	<i>konsuli</i>
<i>pantomimi</i>	<i>metropoli</i>	<i>voguli</i>
	<i>symboli</i>	
<i>finnofobi</i>	<i>aksiomi</i>	<i>etydi</i>
<i>mikrobi</i>	<i>anatomi</i>	<i>apokryfi</i>
<i>episodi</i>	<i>symptomi</i>	<i>hieroglyfi</i>
<i>melodinen</i>	<i>allegorinen</i>	<i>daktyli</i>
<i>metodi</i>	<i>konsistori</i>	<i>molekyli</i>
<i>filosofi</i>	<i>diakoni</i>	<i>anonymi</i> .
<i>katastrofi</i>	<i>telefoni</i>	

Tyypitaulukon ohella huomioon otettavaksi suositellaan vielä, että substantiiviset erikoislainat merkitään seuraavan muotoisina:

1) k:ta, p:tä, t:tä seuraavaan a:han päättyvät muukalaiset -kka, -ppa-, -tta-loppuisina. Esim. *Korsikka, kronikka, masurkka, aortta, aspiraatta, deltta, geminaatta, kajuutta*, jotka helposti liittyvät muihin lainoihin (*kopeekka, neilikka, Eurooppa, profeetta*) sekä lukuisiin omiin sanoihin (*mansikka, valtikka, koppa, seppä*).

2) Ranskan kielen -é(e)-, -er-, -et-päätteiset -ee-loppuisina: *autodafee, diarree, dinee, dublee, klishee, koryfee, matinee, orkidee, pikee, pygmee, varietee*. Yleistyneitä: *armeija, moskeija, epopea, idea, komitea, bufetti, piletti*.

3) Ruotsin neli- tai useampitavuiset latinaan tai kreikkaan palautuvat -ium (-ie)-päätteiset sanat -i-loppuisina: *auditori, bakteeri, diaari, gerundi, inventaari* (ei *inventario*), *kollegi, kemi-kaalit, kompendi, konsistori, korridori, konservatori, krematori, konsortti, korollaari, kriteeri, moratori, ministeri* (ministeriö), *observatori, preludi, privilege, repressaalit, partisiippi* — liittyen jo vakaantuneihin: *kapituli, kymnaasi, seminaari, stipendi*;

kolmitavuiset -ium- ja kaikki -um-päätteiset -iumi- ja -umi-päätteisinä: *bariumi, mediumi, oopiumi, radiumi; faktumi, filtrumi, forumi, interregnumi, linoleumi, lustrumi, monstrumi, paktumi, polyteknikumi, seerumi*. Yleistyneitä: *neutri, museo, lyseo, passiivi, spektri, supiini, testamentti*.

4) Latinankieliset -io(-tio)-loppuiset säilytettäköön sellaisinaan (ilman s:ää ja -ni ripuketta) ja lausuttakoon kirjaimellisesti, niin liittyvät suomen *kartio, lantio, raitio, kallio* tyyppeihin: *agitatio, appositio, funktio, illusio, interjektio, konjugatio, konjunktio, motio, obligatio, opinio, prepositio, projektio, reaktio, sektio*. Tämä kirjoitustapa näyttää jo täysin vakaantuneen m. m. uudempaan matemaattiseen kirjallisuuteen ja se on nuorelle polvelle mieluinen. (Ei siis enää: *funktshuuni, funktsiioni, funktsiini, funktioini* eikä edes *funktioni*.)

5) Ruotsin -ng-päätteiset, jotka palautuvat ranskan samaäänteisloppuisiin, -ngi-loppuisina: *balkongi, betongi, diftongi, evenemangi, falangi, gobelengi, jetongi, kartongi, medaljongi, refrengi*; samoin: *browningi* (yleislainoissa -nki päätte: *kettinki, messinki*).

6) Ranskan, kreikan, latinan kielissä e:ttöminä esiintyvät, ruotsalaisessa muodossa -del-, -kel-, -ber-, -der-, -ger-, -ker-, -ter-päätteiset kirjoitetaan -dli-, -kli-, -bri-, -dri-, -gri-, -kri-, -tri-loppuisina: *arkiatri* (ei *arkiateri*), *barometri, binokli, diedri, eskadri, ikosaedri, kalibri, katedri, mirakli, orakli, polyedri, semestri, simulakri*; sitävästoin -eli-, -eri-loppuisina: *konventikkeli* (ransk. *conventicule*), *kateetteri* (r. *catéter*), *lavendeli* (r. *lavande*), *reportteri* (r. *reporter*), *tuberkkeli* (r. *tubercule*), *vehikkeli* (r. *vehicule*). Yleistyneitä: *artikkeli, konstaapeli, seetri, teatteri*.

7) Ranskan kielen -ier-päätteiset -ieeri (-jeeri)-loppuisina: *finansieeri, kyrassieeri, lansiööri, pioneeri, portieeri* (ovenvartija), *rentieeri, ateljeeri, kavaljeeri* (huom. j:n edessä oleva l). Yleislaina: *upseeri*.

8) Ranskan -ère- ja -air(e)-päätteiset -ääri-loppuisina: *afääri, etashääri, formulääri, kapillääri, kommissionääri, miljonääri, porttiääri* (oviverho), *preliminääri, premiääri, veterinäari*, joita ruotsissa vastaavat -är-loppuiset.

9) Ruotsin *-iker*-päätteiset, jotka palautuvat latinaisiin *-icus*-päätteisiin, *-ikko*-loppuisina: *dialektikko, draamatikko, esteetikko, foneetikko, fyysikko, klassikko, kliinikko, kyynikko, matemaatikko, muusikko, teknikko*, jotka liittyvät mukavasti sellaisiin tyypeihin kuin *maallikko, ummikko* y. m.

10) Latinalaisperäiset *-is-* ja *-us*-päätteiset *-is-* ja *-us-* (vartalo *-ikse-*, *-ukse-*) loppuisina: *laapis, nemesis, tenuis, kaktus, korpus, modus, omnibus, opus, pegasus, tyffus*, joilla on suomessa kosketuskohtia (vrt. *varis, vastus*). Yleistyneitä: *pluraali, singulaari; kosini, datiivi* y. m.

11) Latinankieliset *-arius* (ruots. *-arie*)-päätteiset *-aari*-päätteisinä: *aktuaari, emissaari, komissaari, notaari* (vrt. *nikkari, porvari*).

12) Kreikkal.-latinalaisperäinen *-ia* (ruots. *-i*)-päätteinen runsas sanaryhmä kirjoitetaan *-ia*-loppuisena: *akademia, anarkia, anatomia, aristokratia, autonomia, bibliografia, energia, fantasia, harmonia, kirurgia, polygamia, sosiologia*.

13) Ruotsin *-ik*-päätteiset *-iikki-*, *-iikka*-loppuisina: *antiikki, kalabaliikki, musiikki, repliikki, tropiikki; akustiikka, botaniikka, estetiikka, fysiikka, matematiikka, politiikka, taktiikka* y. m.

Tyypitaulukko ja nämä säännöt, jotka eivät tietenkään tahdo sanoa viimeistä sanaa tästä kysymyksestä, eivät sisällä aivan kaikkia lainasanoja, niin että joissakuissa tapauksissa jää ehkä harkinta lopulta määräämään kirjoitustavan, ellei sana jo ole yleistynyt* tai ellei sitä voida välttää.

Vierasperäisiä **adjektiiveja** suomeen siirrettäessä on valalla sama kirjavuus kuin substantiiveihinkin nähden. Esim. useissa klassillisiin kieliin palautuvissa adjektiiveissa lisätään tavallisesti vain *i* ruotsin kielessä yleistyneeseen muotoon (esim. *abnormi, durabeli, eksellentti, immuuni, intresantti, korpulentti, lojaali, naiivi*), toisinaan samanlaatuiset esiintyvät *-inen*-päät-

* Yleislainain ja erikoislainain välillä ei voida määrätä tarkkaa rajaa. Kumpaankin ryhmään soveltuvatkin suureksi osaksi samat merkintäsäännöt.

teinä (*abstraktinen, eksaktinen*). Ruotsin *-isk*-päätteisissä tavaataan milloin *-inen*, milloin *-llinen* loppu (*arktinen, dialektinen, klassillinen, kosmillinen*), ja ruotsin lukuisat *-ell*-päätteiset saavat suomessa päätteitä *-elli, -ellinen, -aali, -aalinen* (*offisielli, generelli, partielli, -aalinen, impersonaali, ideaalinen*). Ruotsin *-är* loppua vastaavat *-ääri, -äärinen* tai *-aari, -aarinen* (*populääri, ordinääri, molekylaari, irregulaarinen*).

-i-loppuisina näitä adjektiiveja esiintyy paljon, mutta tokopa sellaiset voivat kieleemme koteutua, koska *-i*-loppuisia adjektiiveja kielessämme tuskin ollenkaan on ja taivutettaessa ja johtopäätteitä liitettäessä ne tuntuvat tekevän ankaraa tenää (esim. *abnormeja, abnormimmille, abnormius*; vrt. *abnorminen, abnormisuus*).

Yhdenmukaisuuteen sekä taivutuksen ja johtamisen helpouteen päästään, kun vierasperäisiä adjektiiveja suomalaistettaessa yltyleensä käytetään *-(ll)inen* loppua, kuitenkin niin, että *-i*-loppuinen asu saa jäädä yhdysperäisten määräyssanana käytettäväksi. Tämän ohessa on germaalilainen välitysapu hylättävä ja vierasperäinen aines siirrettävä suomeen mikäli mahdollista klassillis-(useimmiten latinalais-) asuisena.

Siis: *abnorminen, absurdinen, aktuaalinen, apokryfinen, arktinen, brutaalinen, deduktiivinen, dialektinen, eepillinen, elastinen, famoosinen, generoosinen* (ei *famöösi, generöösi*), *generaalinen, immuuninen, intresanttinen, intellektuaalinen, kausaalinen, kausaalilaki, klerikaalinen, konsekvanttinen, korpulenttinen, kontaarinen, korrektinen, kosmillinen, kurioosinen, molekulaarivoima, normaallinen, normaalikoulu, offisioosinen (offikioosinen), partiaallinen, totaallinen, tuberkuloosinen, voluminoosinen* y. m., jollaisia jo menestyksellä kirjallisuudessa käytetään.

Ruotsin *-bel*-loppuisista on *-belinen* lopun asemesta käytettävä sujuvampaa etöntä muotoa *-blinen*: *durablinen, respektablinen, sensiblinen, variabelinen, veritablinen, visiblinen* y. m. (Vrt. substantiivien 6:ttä kohtaa.)

Vielä on yleisenä huomautuksena mainittava, että *-(ill)inen* päätteen edessä olevan vierasperäisen äänneaineksen merkinnässä on noudatettava samoja näkökohtia kuin virasperäisissä *-i*-loppuisissa substantiiveissa (ks. sääntöjä), esim. *identtinen* (vrt. elementti), *foneettinen* (vrt. magneetti), *poliittinen* (vrt. dynamiitti), *satiirinen* (vrt. tapiiri), *kategorinen* (vrt. korridori), *futuuri* (vrt. futuuri), *matemaattinen* (vrt. automaatti).

Useimmat suomen kielen **verbilainat** palautuvat ruotsin *-era*-loppuisiin esiintyen *-eerata*-päätteisinä. Kielenviljelijäin kesken vallitsee kuitenkin voimakas pyrkimys päästä eroon tuosta epäsuomalaisesta ja hankalasta *-eerata* asusta, jonka sijasta monen moneen lainaverbiin onkin jo vakautunut *-oida*- ja *-ata*-loppuinen asu. Tarkasteltakoon hiukan, missä määrin näitä suomalaisia päätteitä voidaan lainaverbeihin liittää.

a) Jos ruotsin kielen vastineet ovat kolmitavuisia: *blameerata*, *blokeerata*, *dreneerata*, *fingeerata*, *lanseerata*, *plombeerata*, *poleerata*, *siteerata*, *skandeerata* y. m., niin ne säilytettäköön *-eerata*-asuina. Semmoisia muotoja kuin »*blamoida*», »*sitoida*», niissä kun lainaines supistuu mitättömiin suomalaiseen johtopäätteeseen verrattuna, tuskin voitaneen ajatella.

Sama on asia, jos ruotsin vastineissa *-era* lopun edessä on joku suomelle vieras äänne *b*, *d*, *f*, *g*: *etableerata*, *elideerata*, *koafeerata*, *relegeerata*, *resigneerata*. Näissä ei tuo vieras äänne tunnu soveltuvan suomalaisen *-oida* tai *-ata* lopun läheiseen yhteyteen.

b) Jos *-era* lopun edessä on toisen konsonantin edeltämä *t* (aksepteerata, diskonteerata, konverteerata), niin on jo *-eerata*-asuisen muodon ohessa *-ata*-loppuinen käytännössä ja soveltuu hyvin: *akseptata*, *akseptaaaja*, *asfaltata*, *diskontata*, *inventata*, *inventtaus*, *komplimentata*, *konvertata*, *patentata*, *protestata*, *parlamentata*, *sementata*, *tentata*, *testamentata*, *transportata*, jollaiset liittyvät yleistyneisiin tai omiin verbeihin *lakata* (= lakeerata), *hakata*; myös *pronssata*.

c) Ruotsin *-cera* (*-sera*)-loppuisissa *c* (*s*) edustaa latinan *c*:tä, esiintyen ruotsinkielisissä kantasanoissa ja johdannaisissa *k*:na: dramatiseerata (r. *dramatisera*, vrt. *dramatik*), kommuniseerata (r. *kommunisera*, *kommunikation*), provoseerata (r. *provocera*, *provokation*). Tähän ryhmään kuuluvat verbilainat esiintyvät ennestään useasti *-koida*-loppuisina, jota asua ehdotetaan yleistettäväksi; siis: *dramatikoida*, *desinfikoida*, *indikoida*, *kommunikoida*, *komplikoida*, *kritikoida*, *politikoida*, *polemikoida* (ei *polemisoida*), *praktikoida*, *redukoida*, *rubrikoida*, *systematikoida*, *teoretikoida*.

d) Ruotsin *-sera*-loppuiset, joissa *s* edustaa alkukielen (latinan, kreikan, ranskan) *s*:ää, käytettäköön *-soida*-loppuisina: *analysoida*, *legalisoida* (< lat. *legalis*), *naturalisoida* (< lat. *naturalis*), *katekisoida*, *kurtisoida*, *kompensoida*, *sterilisoida*, *stilisoida*.

Muist. Useat tähän ja edelliseen ryhmään kuuluvat ruotsin *-isera*-loppuisten vastineet voidaan saada lyhyemmiksi siten, että *-oida* loppu liitetään kielessä lainoina käytettyihin substantiiveihin: kapitaali — *kapitaloida*, karaktääri — *karakteroida*, monopoli — *monopoloida*, orgaani — *organoida*, Pasteur — *pastoroida*, systeemi — *systemoida*; myös: persoona — *personoida*.

e) Muihinkin *-era*-loppuisten vastineihin (*amputeerata*, *annuleerata*, *auskulteerata*, *avanseerata*, *debiteerata*, *deponeerata*) soveltunee *-oida*-loppuinen muoto: *amputoida*, *annuloida*, *auskultoida*, *avansoida*, *depitoida*, *deponoida*, *deklamoida*, *eliminoida*, *emaljoida*, *evakuoida*, *galvanoida*, *kalkyloida*, *kombinoida*, *konstruoida*, *kopioida*, *korruptoida*, *meditoida*, *promovoida* j. n. e.

f) Sellaisiin *-era*-loppuisiin verbeihin nähden, joiden kantasana esiintyy kieleemme jo liittyneissä *-inen*-loppuisissa adjektiiveissa, suositellaan sitä suomalaistamistapaa, että ne muodostetaan samoin kuin esim. *yleistää*, *laillistaa* ovat muodostuneet *yleinen*, *laillinen* adjektiiveista. Edellytyksenä on kuitenkin oleva, että omaperäisten johdannaisten merkitys — »jokikin tekeminen» — niihin sisältyy. Siis esim. *banaalistaa*, *demokraatistaa*, *demoraalistaa*, *humaanistaa*, *homogeenistaa*, *katolistaa*, *labiaalistaa*, *normaalistua*, *populaaristaa*, *sentraalistaa*, *systemaalistaa* (mutta ei: *reaalistaa*, *poliitistaa*, *moraalistaa*).

Välimerkit.

Hyvinkin pätevät kirjoittajat tekevät välimerkkivirheitä, siksi paljon tarkkuutta välimerkkien käyttö näkyy vaativan.

Miltei yleisin tällainen virheellisyys nykyaikaisessa kielenkäytössä on se, että relatiivilauseen tai *että*-lauseen ollessa välilauseena sen lopusta unohdetaan pilkku pois. »Tärkein kysymys, joka meillä nykyisin on päiväjärjestyksessä on kysymys eduskuntavaaleista.» »Väen vähentymiseen on syynä mainittava se, että naisten lukumäärä on pieni, toiseksi se, että austeraalialainen nainen voi synnyttää korkeintaan neljä kertaa ja kolmanneksi — —.» Näissä lauseissa täytyy ehdottomasti olla pilkku *päiväjärjestyksessä* ja *kertaa* sanojen jäljessä.

Sanomalehdet tavallisesti jättävät pilkun pois, jos kotipaikan nimi seuraa nominatiivissa henkilönnimen jälkeen: »A. Lehtonen Jyväskylä», »E. Anttonen Riento Kotka». Pitää tietysti olla: A. Lehtonen, Jyväskylä. E. Anttonen, Riento, Kotka t. E. Anttonen, Kotkan Riento t. E. Anttonen Kotkan Riennosta.

Kyllä sen sijaan ollaan hanakoita kylvämään pilkkuja esim. rinnastavan konjunktion *sekä* — *että* ohella. »Sekä — — johtajille, että apulaisille myönnettiin 20 pros. palkankorotusta.» »Sekä noin pessimistinen käsitys, että eduskunnan ainainen moittiminen, ovat tulevaisuudellemme turmiollisia.» Kummassakin lauseessa pilkut ovat liikaa.

Sulku- ja lainausmerkkien käyttämisessä näkee tehtävän paljon virheitä, esim.: Venäjällä asuu vielä monta kansaa, jotka ovat Suomen kansan sukua (noin 3 1/2 miljoonaa.) Kuului huuto: »eläköön asessori S.» »Ei suuret sanat suuta halaise,» sanoo sananlasku. Tällaisissa asioissa olen aina noudattanut ohjetta: »kaikki tai ei mitään.» — Ensimmäisessä lauseessa tulee piste panna vasta sulkumerkin jälkeen, toisessa huudahdusmerkki loppulainausmerkin edelle, kolmannessa pilkku lainausmerkin jälkeen ja seuraavan lopussa taas lainausmerkki pisteen edelle.

Huudahdusmerkkiä käytetään paljon aiheettomasti, ja se tekee aiheettomassa paikassa hieman hataran vaikutuksen. Piste sen asemesta on vakava. Vrt. »*Talo myytävänä!*» »*Liikkeen muuttol!*» ja »*Talo myytävänä.*» »*Liikkeen muutto.*»

Yleensä poikkeaminen välimerkkien käyttämisessä kieliopin ohjeista, vaikkapa sen tekisi kaunokirjailija »tyylinsä vuoksi», on hylättävää vakaantuneen oikeinkirjoituksen hämmentämistä.

Yhdysmerkki.

Yhdysmerkin käyttämisessä vallitsee paljon sekavuutta, ja paljon siinä tehdään suoranaisia virheitäkin, niinkuin miltei jokainen sanomalehden palsta osoittaa. Sen käytöstä sanoo Setälä:

Yhdysmerkkiä käytetään, paitsi 1) sanoja jaettaessa kahdelle riville, 2) kun yhdyssanasta jätetään toistamatta se osa, mikä sillä on yhteinen edellisen tai seuraavan yhdyssanan kanssa, esim. *luku- ja kirjoitustaito*, *syntymäpaikka ja -aika*;

3) yhdistettyjen sanojen yhdysosain välillä selvyiden vuoksi: a) jos yhdistyksen eri osat ovat yhdenarvoiset, esim. *saksalais-suomalainen sanakirja*, *historiallis-kielitieteellinen osasto*; b) samojen vokaalimerkkien välillä, esim. *maa-aateli*, *esi-isä*; c) jos yhdyssanan edellinen osa on merkitty lopusta lyhentäen tai numeroin, esim. *palovak.-yhtiö*, *kansak.-opett.*, *7-vuotinen*, *3-viikkoinen*; d) yleisnimissä, joiden edellinen osa on erisnimi: *Helsingin-kirje*, *Pietarin-juna*, *Kullervo-runot*; e) erisnimissä, joiden ainakin jälkimmäinen osa on erisnimi: *Yli-Mikkola*, *etelä-Ruotsi*, *Kauppi-Heikki*; f) usein erisnimissä, joissa vain edellinen yhdysosa on erisnimi: *Suhos-vainaja*, *Suomen Pankin Pietarin-konttori*; g) joskus muutenkin, etenkin jos yhdistys on satunnainen tai harvinainen, jos yhdistys tulee kovin pitkäksi tai jos muuten selvyys sitä vaatii, esim. *lakitta-oliija*, *puusta-katsoja*, *uimaan-meno*, *a-loppuinen*, *sananlennätin-virkamies*, *maa-ilma* (vrt. maailma).

Yleensä yhdysmerkin sen runsaampi käyttäminen ei ole tarpeellista, lausuu Setälä lopuksi. — Ei olekaan, mutta merkki on osattava panna oikeaan paikkaan ja on osattava jättää se pois, kun se ei ole tarpeellinen.

Sanomalehdissä tapaa joka päivä tällaisia ilmoituksia: »*Mieskauppa-apulainen* halutaan» sinne ja sinne, »*naiskauppa-apulainen*» sinne ja sinne. Meillä ei, Jumalan kiitos, harjoitettane toki mies- eikä naiskauppaa, ilmoittajain tarkoituksena on vain etsiä *mies-kauppaapulaista*, *nais-liikeapulaista*. Tällaisista ilmoituksista selvittäisiin ehkä mukavimmin, jos käytettäisiin määräystä *miespuolinen*, *naispuolinen kauppa-apulainen*, *puutarha-apulainen*, *naispuolinen apuopettaja* (ei: naisapu-opettaja), tai sitten sanottaisiin: *kauppa-apulainen*, *mies* (t. nainen), saa paikan, *apuopettaja*, *nainen*, saa paikan j. n. e.

Liikkeiden ja yhdistysten nimissä rikotaan paljon yhdysmerkkisääntöä, esim.: Suur-Savon *Kustannus Osakeyhtiö*, Anniskelu- ja *Vähittäismyynti Oy.*, Herkku-, hedelmä- ja siirtomaantavara kauppa, Kone- ja *siltarakennus Oy.*, Viipurin *Kauppa Osakeyhtiö*, Suomalainen *maanviljelys kauppa Oy.*, *Käsityöläis* ja tehtailijayhdistys. Oikea merkintä on tämä: Suur-Savon *Kustannus-Osakeyhtiö*, Anniskelu- ja *Vähittäismyynti-Oy.*, Herkku-, hedelmä- ja *siirtomaantavarakauppa*, Kone- ja *siltarakennus-Oy.*, Viipurin *Kauppa-Osakeyhtiö* t. Viipurin *Kauppaosakeyhtiö*, Suomalainen *maanviljelyskauppa-Oy.*, *Käsityöläis-* ja *tehtailijayhdistys*.

Sitävastoin sellaiset nimitykset kuin *Masut Oy.*, *Vulcan Oy.*, *Sampo Oy.*, *Agros Oy.*, *Verner Söderström Osakeyhtiö*, *Kirjapaino Polytypos Oy.*, *Karjalan Kirjapaino Oy.*, *H. Saastamoinen Ltd.* saavat esiintyä yhdysmerkittöminä, ilman että päästään väittämään niitä ajatuksellisesti virheellisiksi. (Vrt. näitä sekä niihin analogisia oikeita asuja *Sakari setä*, *Matti poika*, *Uli renki*, *Lindgren vainaja* edellä olevaan sääntöön.)

Lehtien, kirjojen, taideteosten, laivojen y. m. nimet on selvintä asettaa kirjoituksessa lainausmerkkien väliin, ainakin mikäli ei ole kaikkein tunnetuimmista kysymys. Esim.: Aika-

kauskirja »*Valvoja*», viikkolehti »*Sunnuntai*», »*Käsateollisuus*» lehti, »*Peer Gynt*» näytelmä, »*Aino*» taulu, »*Mikkeli*» laiva, »*Astoria*» hotellissa. Hänen taitonsa tulee ehkä paraiten ilmi »*Kullervon sotaanlähtö*» freskossa (t. »*Kullervon sotaanlähtö*» nimisessä freskossa). — Tällaisissa yhdistelmissä on yhdysmerkki tarpeeton, mutta lainausmerkit sitä tärkeämpiä. Jos kirjoitetaan esim. *Käsateollisuus-lehti*, niin ei varmasti tiedä, onko lehden nimenä »*Käsateollisuus*» vaiko »*Käsateollisuuslehti*». Merkittäessä »*Käsateollisuus*»-lehti on siinä jo merkkejä liiaksi, kun taas merkintä *Käsateollisuus lehti* tuntuu vaillinaiselta.

Jos painetussa tekstissä edellämainitut nimet kursivoidaan tai muuten typografisesti osoitetaan, käyvät lainausmerkit tarpeettomiksi.

Yhdyssanat.

Yhdyssanoja on suomessa tavattoman paljon, ja viime aikoina niitä on alettu tehdä aivan liikaakin, mikä on varsinkin suomen pitkäsanaisuuden nähden epäkohta. Sanamme voivat pian »kehittyä» niin pitkiksi, ettei niitä yhdellä hengähdyksellä jaksaa ääntää. Tarpeetonta sanojen yhteen liittämistä on sen vuoksi vältettävä.

Tarpeettomasti on viime vuosina alettu kirjoittaa yhdys-sanoina esim. joukko konjunktioita: *niinkauan kuin*, *niinkauan kuin*, *niinpian kuin*, *niinpiankuin*, *senjälkeen kuin*, *senjälkeenkuin*, *sillääikaa kuin*, *sillääikaakuin*, *samoinkuin*, *yhtähyvin kuin* j. n. e. Nämä saatetaan mitään menettämättä kirjoittaa erilleen: *niin kauan kuin*, *niin pian kuin*, *sen jälkeen kuin*, *sillä aikaa kuin*, *samoin kuin*, *yhtä hyvin kuin*.

Yhtä hyvin voidaan eri sanoina kirjoittaa sanayhtymät: *hänen tapaisensa*, *hänen arvoisensa*, *hallan panema*, *päivän paah-tama*, *tuulen kaatama*, *korvia vihlova*, *huomiota herättävä*, *verta vuotava*, *puti puhtaaksi*, *selko selällään*, *appo alasti*, *päälle päät-teeksi*, *viho viimeinen*, *manalle mennyt*, *jäljelle jäänyt*, *juurta jak-saen*, *yllin kyllin*, *ennen pitkää*, *ylen määrin*, *siitä pitäen*, *heti kohta*,

sillä välin, jonka vuoksi, jonka jälkeen, varta vasten, tässä kohden, vihdoin viimein, tämän ohessa, sen kautta, jota varten, minkä tähden, sen takia, sen vuoksi, sitä paitsi, sitä varten, tämän jälkeen, siitä saakka, täältä käsin, parhain päin, yksin ajoin, yksin tein y. m., joskin niitä nykyisin paljon kirjoitetaan yhdyssanoiksi (hallanpanema, vihoviimeinen j. n. e.).

Ensi, viime, eri y. m. tämäntapaiset taipumattomat adjektiivit kirjoitettakoon aina pääsanastaan erilleen: pojan viime kirje (ei viimekirje), eri kerralla, eri asunto. Kuitenkin: ensiesitys = premiääri.

Paljon voisi hyvällä tahdolla välttää myös sellaisia sanahirviöitä kuin *maastakarkoittaa, huonostipalkattuja, henkiinherätetty*, joskin on totta, että sanojen yhteen ja erilleen kirjoittaminen tuo esiin ajatuksen eri vivahduksia sekä on riippuvainen siitä, millaisessa yhteydessä ne kulloinkin esiintyvät. Esimm.: Sen puolueen *valtaanpääsy* olisi suuri onnettomuus; mutta: Siitä alkaen oli nopea *valtaan pääsy* hänen ainoa päämääränsä. — Kalle oli eilen-sairaana ja *sen vuoksi* hän oli poissa koulusta; mutta: Käuan sorretut kansalaiset sekä Venäjällä että omassa maassamme ottivat riemulla ja innostuksella vastaan sanoman vallankumouksen onnistumisesta, sitäkin enemmän, kun sen toimeenpano oli vaatinut verrat vähän uhreja. *Senvuoksi* olivatkin väliaikaisen hallituksen lähimmät järjestystoimet helpompia kuin olisi odottanut. — *Talonmiehet* pitivät eilen kokouksen; mutta: *Talon miehet* tekevät työnsä huolellisemmin kuin päivätyöläiset.

Tämän kirjasen alkupuolella on jo esitetty hylättäväksi semmoiset sanayhtymät kuin *suomenkieli, suomenkansa*. Yhtä hyvällä syyllä on torjuttava sanomalehtien suosimat uudet tulokkaat *Turunlääni, Uudenmaanlääni, Viipurinlääni y. m.* ja merkittävä vanhaan hyvään tapaan: *Turun lääni, Uudenmaan lääni, Viipurin lääni*. Hyvin voitaneen kirjoittaa myös *Itämeren maakunnat* (vrt. *Mustanmeren rannikot*).

Nominatiivinen alkuosa yhdyssanoissa. *Räätäliiike, puuseppiäliike, puuseppätehdas, suutariliike, satulaseppiäliike, pelti-*

seppiäliike, leipuriliike ovat keinoja muodostuksia, niissä kun liikkeen omistaja ilmaistaan nimennöllä eikä omannolla. *Hevosenenkätehdas* on tehdas, joka valmistaa hevosenkenkiä, ja ex analogia *puuseppiäliike* olisi sellainen tehdas, missä valmistetaan puuseppiä. Sanottakoon: *räätälinliike, puuseppiäliike, puuseppiäliike, suutarinliike, satulaseppiäliike, peltiseppiä-, leipurin-, kelloseppiäliike.*

Nimennölle jää liikkeen nimissä kyllin muuta ilmaistavaa, esim. myyntiesineen tai valmisteiden nimi: *kelloliike, koneliike, pankkiliike, kangaskauppa, sekatavarakauppa, vaatekauppa, muotikauppa* (kyllä myös: *sekatavarain-kauppa, valmiiden vaatteiden kauppa*).

Viime aikoina on ruvettu tyrkyttämään nimentöä myös seuraavanlaisten yhdyssanojen ensi osaan, missä omanto on ehdottomasti säilytettävä: *kunnanhuone, kunnantalo, kaupungintalo* (= kaupungin omistama virastotalo; vrt. *kaupunkitalo, maatalo*), *kansanopisto*; oikeastaan pitäisi käyttää myös alkuperäistä muotoa *kansankoulu* pro *kansakoulu*, mutta jälkimmäinen lienee jo lähtemättömästi syöpynyt kieleen. Edelleen: *maanmittari* (ei *maamittari*), *maanviljelijä, metsänvartija, postinhoitaja, kansakoulunopettaja, kansanopistonopettaja, veistonopettaja, yliopistonopettaja* (ei *yliopisto-opettaja*), *koulunjohtokunta, kansakouluntarkastaja y. m.*

III. LAUSEOPILLISTA.*

Subjekti.

Ensimmäistä nimitapaa ei hyvin voi käyttää subjektina, ellei predikaatti ole sen edellä. »Pitää taiteen tarkoitus ja merkitys riippuvana (!) sen tarjoamasta nautinnosta on aivan samaa kuin *panna ruuan tarkoitus* riippuvaksi siitä nautinnosta, jota syöminen antaa.» »Sanoa tällaisen taideteoksen olevan hyvän sen tähden, että se on runollinen, — — on samaa kuin *sanoa väärän rahan olevan hyvän* siksi, että se on oikean näköinen.» »Väittää näin karkeata puhetta vääräksi ei juuri maksa vaivaa.»

Nämä lauseet sanottaisiin paremmin esim.: *Taiteen tarkoituksen ja merkityksen pitäminen* sen tarjoamasta nautinnosta johtuvana on samaa kuin *jos panisi ruuan tarkoituksen* — —. Tällaisen taideteoksen kiittäminen hyväksi on samaa kuin *jos sanoisi väärää rahaa hyväksi* — —. Ei juuri maksa vaivaa väittää näin karkeata puhetta vääräksi.

Predikaatti ja predikaatintäyte.

Predikaatin luku. Varsin usein näkee käytettävän yksiköllistä predikaattia, vaikka totaalisubjekti on monikossa. Muistettakoon kieliopin sääntö, että predikaatti noudattaa nomina-

* Tässä käytetty osajako ei ole täysin sisällyksen mukainen, mutta tällainen ryhmitys on katsottu mukavimmaksi näin pienessä julkaisussa. Lauseopillisen osan järjestyskään, joka kyllä voisi olla toinenkin, ei tehne kirjaseen käyttämisessä haittaa.

tiivisubjektin lukua; jos on useampia nominatiivisubjekteja, niin predikaatti on monikossa. Väärin on siis sanoa: »Entiset ajat *on* (p. o. *ovat*) ohi.» »Kuinka tärkeitä tällaiset laitokset *olisikaan* (p. o. *olisivatkaan*) — —.» — — yöllä *tuli* (p. o. *tulivat*) kirjapainoon Turun kirjaltajayhdistyksen toimesta lähetit, jotka *estivät* työn.» — — tuhlausivat joka pennin, vaikka vaimot ja lapset *näkisi* (p. o. *näkisivät*) nälkää.» »Myöskin elintarpeet sekä työaika ja työtapo *olisi helpompi*» (p. o. *olisivat helpommat*).

Tämän ohessa on muistettava, että suomen kieltosana noudattaa predikaatin sääntöjä: »Eikö (p. o. *eivätkö*) talonpoikamme ole jo kyllästyneet ainaiseen holhoukseen?» »Leivot, jotka varmaan eivät välitä rumasta *eikä* (p. o. *eivätkä*) kauniista säästä — —.» »Sitä eivät voineet hyväksyä toverit *eikä* (p. o. *eivätkä*) opettajat.»

Kun adessiivi *olla* verbin ohessa ilmoittaa omistajaa, niin käytetään *olla* verbiä aina yksikössä. Niinikään on predikaatti yksikössä lukusanan ollessa subjektina. Esim. *Pojalla on* vaaleat hiukset. Kolme koiraa *juoksee* tuolla. Kuitenkin myös: Jos kaksi viivaa *ovat* yhdensuuntaiset, eivät ne leikkaa toisiaan.

(Partitiivisubjektin ohessa on predikaatti aina yksikön kolmannessa persoonassa: *Lihaa on* torilla. *Poikia menee* kouluun. Silloin *ei* meitä vielä *ollutkaan*.)

Suomen passiivi on luonnostaan persoonaton, s. o. sitä käytetään kussakin ajassa vain yhdessä ainoassa (yksiköllisessä) muodossa, se ei saa subjektia, vaan sen ohessa objekti vastaa muiden kielten subjektia. Hylättäköön siis seuraavan tapainen passiivin käyttö: »*Huomattakoot* nämä esimerkit.» — — syystä että nuoret lukijat *ovat kasvatettavat* kotimaassa suoritettavaan elämäntyöhön.» »*Kirjat ovat kootut*.» »*Paalulaitokset ovat rakennetut*.» »Maanmittareiksi *olivat määrättyt* — —.»

Täytyy sanoa: *Huomattakoon* nämä esimerkit. — — nuoret lukijat *on kasvatettava* — — —. *Kirjat on koottu*. *Paalulaitokset on rakennettu*. *Maanmittareiksi oli määrätty* — —.

Ainoastaan jos pass. partisiippeja tahdotaan käyttää merkitsemään kestävää tilaa ja predikaatintäytteen luontoisina, voivat sellaiset muodot kuin: *kirjat ovat luetut, minä olen kutsuttu, te ette olleet kutsutut*, käydä päinsä, mutta yleensä on pass. II partisiipin nominatiivia silloinkin säästään käyteltävä.

Aktiivissa sitävastoin: *Osoittakoot* (ei: *osoittakoon*) nämä esimerkit, että — —. Vanhemmat *kasvattakoot* lapsensa — —. »Vainiot yllänsä (!) *aaltoelkoot* (ei: *aaltoelkoon*).»

Vielä pahempi kuin edellämainitut virheet on persoonallisen ja persoonattoman passiivin sekoittaminen: »Hakemukset palkkavaatimuksineen *ovat lähetettävä*» (*ovat lähetettävät + on lähetettävä*). »Kaikki hevoset *ovat jo viety* (*ovat viedyt + on viety*) hakaan.» »Tavarat *on myytävät* (*on myytävä + ovat myytävät*) viikon kuluessa.»

Olla vakuutettu, olla pakotettu. Hylättävää muukalaisuutta ovat erityisesti seuraavat partisiippijärjestelmät: »*Olen vakuutettu* (pro: *olen varma*) siitä, että tästä asiasta seuraa vielä pitkiä riitoja.» »*A. oli vakuutettu*, että lähetystyö on Jumalan säätämä ja että se koituu suureksi siunaukseksi» (pro: *A:lla oli se vakaumus*, että — —). »Vaikka yleensä on hyvin epäkiitollista puolustaa itseään, *olen pakotettu* sen tekemään» (pro: *minun on pakko* se tehdä). »Kalliin ajan takia *olemme pakotetut* anomaan, että palkkamme koroitettaisiin — —» (pro: *kalliin ajan pakottamina anomme*, että — —).

»**Minä palelen, täydyn**». *Palella* verbiä käyttävät monet, etenkin hienostelua yrittävät, persoonallisena: »*Minä palelin* hirveästi eilisellä ajomatalla, etenkin *jalkani palelivat*.» »Lapsiraukat aivan värisivät *palellessaan* kylmissä luokkahuoneissa.» Tätä sanaa saa kuitenkin käyttää vain persoonattomasti: *minua paleli, jalkojani paleli*; lapsiraukat aivan värisivät, kun *heitä paleli* kylmissä luokkahuoneissa.

Samaan kategoriaan on luettava: »*Valmistus pitää* tapahtua heti kuivaamisen jälkeen.» »Mutta tuon kukoistusajan *henkilöt*

täytyivät luonteineen ja lahjoineen olla korkeammalla tasolla.» Oikein sanottuna: *Valmistuksen pitää tapahtua —; henkilöiden täytyi — —* olla korkeammalla tasolla. »*Katsoin* kuitenkin *täytyväni antautua* vaaran alaiseksi» = *Minun oli kuitenkin mielestäni antauduttava* vaaran alaiseksi.

»**Löytyä**». »Löytyy tuhansia ihmisiä, jotka ovat valmiit sen tunnustamaan.» »Lisäksi *löytyy* varmaankin vielä suuri joukko salapolttimeja, joita poliisi ei ole onnistunut löytämään.» »Meillä *löytyy* varastossa hyviä silliä.» »'Fatta intresse' *ei löydy* sanakirjassa.» »*Ei löydy* maassa vertaa.» — *Löytyä* sanaa merkityksessä *olla olemassa (finnas)* ei toki enää soisi käytettävän, vaikka siihen on joskus »Virittäjäkin» eksynyt. Kansankieli ei sanaa siinä merkityksessä tunne. Kaikissa edellä olevissa lauseissa sen saattaa erittäin hyvin korvata pelkällä *olla* sanalla.

Seisoo sana väärässä merkityksessä. »Tehdas *seisoi* lähellä metsänreunaa.» »Tehtaan ympärillä *seisoo* suuria valkoiseksi maalattuja ruutikellareita.» »Navetan päässä *seisoo* yksinäinen koivu.» »Niin kauan kuin maailma *seisoo*, on olemassa sivistymättömiäkin.»

Seisoo sanaa voidaan ehkä tällä tavoin joskus käyttää kuvailuvassa merkityksessä, mutta usein toistuvana se loukkaa korvaa ja käryää *stä* sanalle. Edellä olevissa lauseissa sen voi korvata *oli, sijaitsee, kohoaa* (t. *kasvaa*), *pysyy pystyssä* sanoilla. »*Seisoo* sanassaan — *seisoo* vahvana — *seisoo* horjumatta» sanonnat korvataan esim. näin: *pysyä* sanassaan t. *pitää* sanansa — *pysyä* vahvana — *kestää* horjumatta.

Entä millaista »seisomista» opettavat muutamat kirjat painovirheidensä luettelossa: »Sivulla 312 *seisoo* Maaningalla; *lue* Pielavedellä.» — Tähän saakka on suomea luettu likipitään samoin kuin kirjoitetaan, mutta nyt neuvotaan, että jos »seisoo» *Salmanassar*, niin se on luettava *Nebukadnezar!* Ja entäs tuo »seisoo», oikein vanhan virsikirjan »sanassa seisoo»! Luulisipa jo tuollaisista vanhan polven puhetavoista rauhaan päästyn, mutta eipäs vain.

Suomalainen ei sano: »*kirjassa seisoo*» niin ja niin, vaan: kirjassa on niin ja niin. Ja jos kirjaan on pujahtanut virhe, niin loppulehdessä sanotaan suoraan, että sillä ja sillä sivulla on (virheellisesti) niin ja niin, vaikka pitäisi olla niin ja niin. *Seisoa* sanalla on kielessämme vielä konkreettinen merkitys: poika seisoo, hevonen seisoo.

[Ei myöskään: »*Nimilehdessä luemme*: Taneli Europaeus», vaan: *Nimilehdessä on t. nimilehdestä luemme*: T. E. — »*Luin lehdessä*, että Helsingissä on sokerin puutetta» p. o. *Luin lehdestä t. lehdessä kerrottiin*, että H:gissä on sokerin puutetta.]

Aiheetonta konditionaalnin käyttöä. Oudolta tuntuu kansankieleen tottuneen korvissa seuraavan tapainen konditionaalnin käyttö eksplikatiivisissa *että*-lauseissa:

»Olisiko siis A. oikeassa väittäessään, että Pohjois-Karjalan rikkaat yhdistyneet runot *olisivat* (pro: *ovat*) alkuperäisiä.» — — peläten, että kaikki lapset *menisivät* (p. o. *menevät*) venäläiseen kouluun.» »Silloin isä uhkasi, ettei hän enää *opettaisikaan* (p. o. *opetakaan*) hänelle uusia nimiä.» »Onko sanottu, ettei hän *olisi* (p. o. *ole*) valmis hyökkäämään.» »Muinaistutkijat arvelevat, ettei kivikauden ihmisillä Suomessa *olisi ollut* (p. o. *ole ollut*) vakinaisia asuntoja.» »On väitetty, *etteivät* suomalaiset *olisi* vähääkään *välittäneet* (p. o. *etteivät* suomalaiset vähääkään *välittäneet*) äidinkielestään.» »Lopuksi hän puhui sitä tiedonantoa vastaan, että muka hänen ja hallituksen välillä *olisi* (p. o. *on t. oli*) tapahtunut joitakuuta sopimuksia.»

Setälän lauseopissa mainitaan konditionaali epäsuoraa kertomusta sisältävän eksplikatiivisen *että*-lauseen moduksena vain suoran kertomuksen imperatiivin asemesta: Isä sanoi Matille, että tämä *lähtisi* kylään (I. s. M.: lähde kylään). Sitäpaitsi käytetään konditionaalia eksplikat. *että*-lauseessa suoran kertomuksen konditionaalnin vastineena: Martta sanoi, *ettei* hänen veljensä *olisi kuollut*, jos Jeesus *olisi* siellä *ollut* (M. s.: »Jos olisit täällä ollut, niin ei veljeni *olisi kuollut*»). Mutta konditionaalnin muunlainen käytäntöönotto eksplikat. *että*-lauseissa on ruotsin vaikutusta.

Yhtä tarpeeton konditionaali on usein kysymyslauseissa. Esim. »*Olisiko hän puhunut* sellaista!» (merkitsee usein: *Onkohan hän puhunut s.!*) »Tietääkö kuka, *olisiko* (pro: *onko*) uusi kuvernööri jo saapunut?»

Kutsua sanaa merkityksessä *nimittää*, *mainita*, ei toki enää saa käyttää. »Hän oli vain maisteri, mutta häntä *kutsuttiin* professoriksi.» Voisi luulla tämän lauseen merkitsevän, että maisteria haluttiin johonkin yliopistoon professoriksi, vaikka sillä tavallisesti tarkoitetaan, että maisteria *sanottiin* professoriksi, *nimitettiin* professori nimellä. Samoin: »Poikaa *kutsuttiin* Pikku-Matiksi» pro: Poikaa *sanottiin* Pikku-Matiksi. »Miten sitä paikkaa *kutsutaan?*» pro: Mikä sen paikan *nimi on?*

Predikaatintäyte väärässä sijassa. Sääntönä on, että totaalin predikaatintäyte on nominatiivissa. Hyvin tavallisesti kuitenkin sen pätevätkin kirjoittajat asettavat -n-päätteiseen sijaan:

»Mutta itse tarkoituksen pitäisi olla niin *selvän* (pro: *selvä*), että — —.» »Erityisesti juuri tämän huonekalun tulisi olla *mukavan ja käytännöllisen*» (pro: *mukava ja käytännöllinen*). »Useat luulevat, että sileäpintaissa kalustossa tuolin selän samoin tulee muodostaa *lavean, sileän pinnan*» (pro: *lavea, sileä pinta*). »Millaisen (pro: *millainen*) pitää hyvän kristityn olla? Olemme saaneet oppia, että hänen pitää oleman *rauhallisen ja sovinnollisen, anteeksiantavaisen ja rankaisuun haluttoman*» (pro: *rauhallinen ja sovinnollinen, anteeksiantavainen ja rankaisuun haluton*). »Nykyaikaisen taideteoksen ollakseen *runollisen*» (pro: *runollinen*) täytyy välttämättä olla *hämärän*» (pro: *hämärä*).

Partisiippijärjestelmän predikaatintäyte käsitetään objektiviseksi ja ilmaistaan objektinsijoilla, kun hallitsevalla verbillä ja partisiippijärjestelmällä on eri subjektit — esim. Hän sanoi *miehen olevan sairaan*. Luulin *sinun olleen kipeän*. Hänen sanotaan *olevan* hieman *omituisen* —, mutta muuten se ilmaistaan subjektinsijoilla: »Mies kehui *olleensa* nuorempana *väkevän*» (p. o.

väkevä). » — ilmoitan hallitukselle *olevani* täysin *valmiin* (p. o. *valmis*) sitä kannattamaan.» »Tunneteko nyt *olevanne terveen*» (p. o. *terve*).

»**Sitä hän oli.**» *Sitä* muotoa käytetään paljon tarpeettomasti ja ruotsinvoittoisesti predikaatintäytteenä: »Se siis, jota pidetään taiteen määrityksenä, ei laisinkaan *sitä* ole» (pro: *se t. sellainen* ole). »On kohtia, jotka ovat todellista musiikkia tai alkavat olla *sitä*» (pro: *jotka ovat tai alkavat olla t. m.*). »Tokko Runeberg sitten olikaan runoilija, joka antoi historian totuudelle arvon runoelmissaan? *Sitä* hän oli ja oli paljonkin» (pro: *kyllä t. sellainen* hän oli; koko lause muuten huono). »Hän on iloinen. Me olemme-kaikki *sitä*» (pro: *niin* olemme kaikki t. *samoin* olemme kaikki).

Objekti.

Objektivirheitä. Suomen yleiskielen objekti on varsin monille kielenkäyttäjille paha kompastuskivi. Useimpain »korva» ei tässä asiassa neuvo mitään tai neuvoo väärin. Osaamalla tarkasti kieliopin ohjeet ja tarkkaan harkitsemalla kussakin erilaisessa kohdassa esiintyvän objektin muotoa osaa tietysti usein asettaa objektin oikeaan sijaan, mutta harkinta saattaa kiireessä yhtä usein pettää, varsinkin, kun tulee esille mutkallisia, monimääräyksiä lauseita. Esimerkiksi muutamia virheitä:

»Valloille on mahdotonta saavuttaa *saman päämäärän*» (p. o. *sama päämäärä*). » — kannattaa lukea koko *tämän Schasslerin kirjan*» (p. o. *tämä S:n kirja*). »Valtuutettujen piti tavata hallituksen molemmat viralliset edustajat, *väliaikaisen ministerivaltiosihteerin F. Roditshevin* ja hänen *apulaisensa D. Protopopovin*» (p. o. *väliaikainen m.-sihteri F. Roditshev* ja hänen *apulaisensa D. Protopopov*). » — kuin olisi Esan *jokaisen sanan* (p. o. *jokainen sana*) täytynyt pakottaa *ulos (!)* erikoisilla ponnistuksilla.» »Varttuneemman nuorison pitäisi jo käsittämän elämän *tarkoituksen* (p. o. *tarkoitus*) ja velvollisuudet.» »Valtion pitäisi

kiireimmiten ryhtyä lunastamaan *mainitun insinööri T:n omistaman alan*» (p. o. *mainittu, insin. T:n omistama ala*).

»Lisäksi velvoittaa uusi sopimus *sekä työnantajain että työmiesten* (p. o. *sekä työnantajat että työmiehet*) valitsemaan — — — asiamiehen.» » — tilanne pakottaa *kaikkien* (p. o. *kaikki*) ymmärtämään — —.» »*Siirtomaiden* (p. o. *siirtomaat*) veloitettiin maksamaan emämaalle suunnattomia veroja — —.»

» — päättivät pysyä päätöksessään ja korjauttaa *vanha kaivuhuone*» (p. o. *vanhan kaivuhuoneen*). » — jotka niinkuin puolalaiset katsoivat uuden tasavallan ensimmäiseksi velvollisuudeksi — — — julistaa *šota* (p. o. *sodan*) Venäjää vastaan ja antaa heille takaisin heidän *menetetty isänmaansa* (p. o. *menetetyn isänmaansa*). » — telegrafikomppania on saanut myönnytyksen laskea *kaapeli*» (p. o. *kaapelin*). » — kirjailija katsoi ajan tulleen panna *oikea nimensä* (p. o. *oikean nimensä*) näkyviin.» »Olemme pitäneet tarkoitustaan paremmin vastaavana esittää *tapaus* (p. o. *tapauksen*) T:n oman kirjeen mukaan.» » — pyysi Abrahamia lähettämään *kerjäläinen Latsarus* (p. o. *kerjäläisen Latsaruksen*) kastamaan *sormensa pää* (p. o. *sormensa pään*) veteen.» »Pietari käski nyt erään upseerin tuoda *muukalainen* (p. o. *muukalaisen*) hänen luokseen.» »Unipiimää myy vähitän Smk:sta 1:20 kilo (p. o. *kilon t. kilolta*) Voinvienti-Osuusliike Valio.»

»Ei mikään saa estää *Henrikin* (p. o. *Henrikkiä*) yhtymästä — — .» »Kuningas olisi joutunut vihollisten valtaan, ellei 70 suomalaista olisi *henkensä* (p. o. *henkeänsä*) hänen edestään (parempi: hänen puolestaan) uhrannut.» »Etten jo kiskonut *hampaat* (p. o. *hampaita*) hänen suustaan!»

»Herodes aikoo etsiä lasta tappaaksensa *hantä*» (p. o. *hänet*). »Hamlet tapaa *kuningasta* (p. o. *kuninkaan*) rukoilemassa, mutta säästää hänen *henkeänsä*» (parempi: *henkensä*). » — otti tehtäväkseen saattaa suunniltaan *tuota rauhallista miestä*» (p. o. *tuon rauhallisen miehen*). »Nykyiset omistajat ovat tänne muuttaneet Korvenloukolta, missä he omistivat *pienää Laitalan taloa*» (p. o.: omistivat *pienen Laitalan talon t. asuivat* *pienää Laitalan*

taloa). »Noin yksinkertaista asiaa (p. o. yksinkertainen asia) pitäisi jokaisen käsittää.»

Usein johtuvat objektivirheet vain siitä, että lause on suotta ja suomen vastaisesti tehty liian mutkikkaaksi. Supisuomalainen ei esim. sano: »Maamiehessä syntyi taas toivo saada syksyllä korjata hyvä sato», vaan: Maamies alkoi taas toivoa saavansa syksyllä hyvän sadon.

Alkaa ja aloittaa sanojen käyttämisessä pyritään sotkeentumaan. »Hän alkoi työnsä.» »Papin aloittaessa saarnata olivat kaikki jännityksissä.»

Alkaa on intransitiivinen verbi, johon voi objektiksi liittää vain infinitiivin, *aloittaa* taas transitiivinen, joka saa objektiksi substantiivin, mutta ei infinitiiviä. Siis: Hän aloitti työnsä. Papin alkaessa saarnata olivat kaikki jännityksissä. Pappi aloitti saarnan. Saarna alkoi. Ohjelma alkoi laululla t. ohjelma aloitettiin laululla (mutta ei: Ohjelma alettiin laululla).

Muuten: *alkaa* verbin ohella on käytettävä I infinitiiviä: *alan lukea, alkavat lukea, alettaisiin kirjoittaa*. Monet kuitenkin pyrkivät kirjakielessäkin viljelemään murteellisia muotoja *alan lukemaan, alkoivat tekemään*, vaikka miltei kivetkin heille puhuvat, että oikea muoto on: *alan lukea, alkoivat tehdä*. Sitävastoin kyllä: *rupean lukemaan, rupean laulamaan*.

Käskeä antamaan ja käskeä antaa. »Senaatti on käsenyt kunnallislautakuntien valmistamaan (pro: k.-lautakuntien valmistaa t. k.-lautakuntia valmistamaan) vaaliluettelot — —.» »Isä käski poikansa menemään (pro: poikansa mennä t. poikaansa menemään) ostoksille.»

»Rouva pyysi herrojen olemaan (pro: herroja olemaan) varovaisia portaissa.» »Vieraiden kehoitettiin käyttämään (pro: vieraita k. käyttämään) talon tapoja.» — — hallitus kielsi suomalaisten (p. o. suomalaisia) menemästä muihin valtakuntiin — —.»

Adverbiaali.

Holhouksen alla, rakennuksen alla. »Oikeus asetti K:n holhouksen alle.» »N. N. on holhouksen alla.» »Talo on juuri rakennuksen alla, korjauksen alla, maalauksen alla.» »Kenkäni ovat korjauksen alla.» — Tällaisia ruotsalaisuuksia on vältettävä. Eihän tässä ole kysymyksessä suoranainen alla oleminen, vaan *holhouksessa, rakennuksen alaisena, rakenteilla, korjattavana, maalattavana* oleminen. Sanottakoon siis esim.: Oikeus asetti K:n holhoukseen t. holhouksen alaiseksi. N. N. on holhouksen alaisena. Talo on juuri rakenteilla t. Taloa juuri rakennetaan. Talo on maalattavana, korjattavana. Kenkäni ovat korjattavina.

Tuulen alta, tuulen päältä. »Eläin ottaa vainun ihmisestä, jos sitä tuulen päältä lähestyy.» — *Tuulen alta* ja *tuulen päältä* eivät ole hyviä sanontoja. Parempia ovat *tuulen vastaisesti, vastatuuleen* ja *tuulen puolelta, myötätuuleen*.

»Paikan päällä» adverbiaali on vielä tavallinen »virkakielessä»: »Talo myydään paikan päällä pidettävällä huutokaupalla.» — Miksei: *paikalla*, tai ellei sen katsota riittävän, *itse paikalla*.

Päällä sanaa käytetään muutenkin paljon väärin, esim. seuraavaan tapaan: »Vieläkö olette olleet juonnin päällä?» »Kun kerran olette katselemisen päällä — —» (tarkoittaa pitkäaikaista toimintaa). »Hänen täytyi lähteä veturin päällä.» »Vati on tuolla hellan päällä.» »Levitä voita leivän päälle.» »Ei tässä nyt lasketa niin pennin päälle.»

Suunnilleen samat ajatukset sopisi sanoa esim. näin: Vieläkö olette olleet juomisen touhussa t. juomisen nojalla? Kun kerran olette katselemassa — —, matkan teossa — —. Hänen täytyi lähteä veturissa. Vati on tuolla hellalla. Levitä voita leivälle. Ei tässä nyt lasketa niin pennilleen.

»Panna ylös, kirjoittaa ylös.» Tämä räikeä ruotsalaisuus on saanut vallan etupäässä puhekielessä. »*Pane ylös, mitä kaupungista on tuotava.*» »*Kirjoitapas ylös minun osoitteeni.*» »Pitäisiköhän nämä summat *merkitä ylös?*» — Kuitenkaan ei näillä lauseilla tarkoiteta ylös kirjoittamista, vaan *muistiin, paperille, merkitsemistä*. Miksei siis kelpaa sanoa suomalaisittain: *Pane paperille, mitä kaupungista on tuotava. Kirjoitapas muistiin osoitteeni.* Pitäisiköhän nämä summat *merkitä kirjaan (merkitä muistiin)?*

Entä seuraavat lauseet: »Onkohan poliisilla hänen nimensä *ylhäällä?*» »Onko sinulla nämä luvut *ylhäällä?*» — Pitää tietenkin sanoa: Onkohan hänen nimensä poliisin *kirjoissa?* Onko sinulla nämä luvut *muistiin merkittynä t. Oletko merkinnyt* nämä luvut *muistiin?*

Lakikielessä: *pöytäkirjain ylös*pano. Parempi olisi: *pöytäkirjain kokoonpano, pöytäkirjain laatiminen t. valmistaminen.*

Edellämäinitun laisilla ja muilla yhtä onnettomilla lauseta-voilla jonkinlainen uuseurooppalainen virtaus pyrkii (ruotsin välityksellä) hävittämään kaikkea suomen kielelle ominaista, kykenemättä antamaan kieleen mitään lisää. Sellaista kielen elämää häiritsevää köyhyydenmerkkiä meidän on kaikin voimin vastustettava.

»**Mennä ylös, nousta ylös.**» »Opetuslapset *menivät ylös* Jerusalemiin.» »*Tule ylös* konttoriin, niin saat heti suorituksen.» — *Ylös* näissä liikaa.

Samoin *nousta ylös* (vuoteesta, istumasta) puhutavan sopii vaihtaa pelkkään *nousta* verbiin. Oppilaita istumaan ja nousemaan käskettäessä kouluissa käytetyt »*alas*» ja »*ylös*» saisivat vaihtua kauniimpiin ja oikeampiin komentosanoihin *istukaa* (oik. *istuutukaa*), *nouskaa*.

Kautta sanaa käytetään runsaasti ruotsinvoittoisesti: »Ei mielestäni ole oikein rikastua *yrittysten kautta* (paremmin esim.: *yrittysillä*), joissa sattumuksella on ratkaiseva osa.» »Tämän

tapauksen kautta (pro: *t. johdosta*) on luottamukseni B:hen suuresti vähentynyt.» »Mutta tämän tunnustuksen hän on osoittanut valheelliseksi *saarjojensa ja pitäjällä matkustamisen kautta*» (pro: *saarnoillaan ja pitäjällä matkustamalla*). »Rousseau esittää siis osaaottavaisuuden osaksi yhtäläisyysuhteen *kautta* meidän ja muiden välillä» (lause käsittämätön).

Hylättävä on myös seuraavat »*kautta*»-konstruktiot: »Kaikki kansan hyväksi, ei mitään *kansan kautta*.» (Lakikielessä:) »Van-non ja vakuutan *Jumalan* ja hänen pyhän *evankeliuminsa kautta*.»

Kautta sanalla on suomessa vielä alkuperäinen paikallinen merkitys: Halikon *kautta* Ruotsiin.

Adessiivi inessiivin sijasta esiintyy tavallisesti kokous- ja huvi-ilmoituksissa ja referaateissa ilmoittamassa kokoustaloa. »Myyjäiset pidetään *Lähetystalolla*» (pro: *Lähetystalossa*). »Valtuusmiesten kokous pidetään *Kaupungintalolla*» (pro: *-ssa*). »Iltama alkaa *yhteiskoululla*» (pro: *-ssa*) klo 8.» »Kansan Näyttämö esitti *Ylioppilastalolla* (p. o. *-ssa*) näytelmän — —»

Sopisi edelleen noudattaa sitä tarkkaa eroa, minkä kansa tekee *kirkossa* ja *kirkolla* käynnin välillä; on eri asia pitää kokous *pitäjäntuvassa* tai *pitäjäntuvalla*. Jos kokous t. m. s. pidetään talon (tai koulun) *huoneissa*, niin on paikanmäärääjä ilmoitettava sisäolennolla (inessiivillä). Ehkä kuitenkin: *Seurahuoneella, Ritarihuoneella*, ellei tarkoiteta erityisesti näiden talojen päähuonetta.

Väärää adessiivin käyttöä on tämmöinenkin: »Neiti Arpiai-nen saapui »*Arcturus*» *laivalla*.» »*Höyrylaivalla Bore II* saapui tiistaina Tukholmasta 25 ruotsalaista ylioppilasta.» »Veljeni palveli 12 vuotta koneenkäyttäjänä »*Wystrel*» *nimisellä laivalla*.» »Kenraalikuvernööri saapui eilen *pikajunalla* Pietarista.»

Oikea sanonta käyttää kaikissa edellä olevissa tapauksissa inessiiviä: *laivassa, junassa*. Senaattori B. palasi »*Vellamossa*» Pietarista, — lähti *postijunassa* Iisalmeen. Pääsin puolet matkaa kaupungista palatessani naapurin *hevosessa*. Ruotsiin mat-

kusti eilen höyryl. Oihonnassa tuomari C. Hän meni meidän veneessä, j. n. e.

Adessiivia on lupa näissä tapauksissa käyttää vain silloin, kun joku henkilö (seura) laivassa, junassa, hevosessa, veneessä on yksinomaistenä käskijänä (eikä kulje muiden mukana). Esim.: Onnettomuudesta tiedon saatuaan lähti liikennetirehtööri heti ylimääräisellä junalla paikalle. Raittiusseura Kipinä tekee huomenna »Suvaksella» huvimatkan Vehmersalmeen. Hän meni meidän veneellä, hevosella (lainattuaan ne meiltä), selkähevosella.

Edestä. »Hän osti maltaita 2 markan edestä.» »Saanko 50 pennin edestä karamelliä?» — — uhrasi henkensä tsaarin edestä.» »Lausuin kiitokset ruuan edestä.» Pitää olla: 2 markalla, 50 pennillä, tsaarin puolesta, kiitokset ruuasta.

Ei ole hyvä sanonta myöskään: »Kauppaneuvos osti pankki-osakkeita 3,000 markan arvosta», mutta tätä on vaikeampi välttää.

Suuressa määrässä, suuremmassa määrässä, semmoisessa määrässä j. n. e. ovat yleisesti käytettyjä sanontatapoja, jotka ovat alkuperältään muukalaisia. Sellaisina niitä on vältettävä, joskin ne vaihtelevaisuuden vuoksi joskus saattavat tuntua sopivilta. »Me tarvitsemme hänen apuaan suuressa määrässä» voidaan helposti sanoa yksinkertaisemmin: Me tarvitsemme hänen apuaan hyvin paljon. »Hän on laihtunut semmoisessa määrässä» (pro: on niin laihtunut), että tuskin häntä tuntee entisestään.»

Juuri yksinkertaiset ilmaisukeinot ovat hyvän kielen merkki. Monimutkaiset, komeilta kajahtavat kaunopuheisuuden tavoittelut ne vain hämmentävät äkkinäisen kirjoittajan, niin että hän helposti sekaantuu koko esityksessään.

»**Olla sisällä** huoneessa, serkun asunnossa» y. m. saattaa sanoa, mutta ei ikinä saa käyttää näitä sanoja vastaamassa ruotsin puhetapaa »vara inne i saken». »Miehet, jotka ovat sisällä kunnallisasioissa (p. o. ovat selvillä kunnallisasioista t. ymmärtävät kunnallisasioita), tietävät — —.»

Määrän adverbialin näkee joskus väärässä sijassa. »Täydelleen neljännes (pro: neljänneksen) vuosisataa on maisteri N. ollut mukana — —.» »Martta osti neljännes kilon (pro: neljänneksen kiloa t. neljänneskilon) kahvia.» »Toimi kestää 1 vuosi 4 kuukautta» (pro: 1 vuoden 4 kuukautta).

»Hevonen maksoi tuhannen (pro: tuhat) markkaa.» »Tuhannen markkaa (pro: tuhat mk.) olisin siitä antanut.» »Varas tuomittiin pidettäväksi vankeudessa 1 vuoden 4 kuukautta (pro: 1 vuosi 4 kuukautta).

Yli sata miestä. »Kuurossa on tätä nykyä yli sata miestä.» »Pekkala maksoi hevosesta yli 500 markkaa (vieläpä: päälle 500 markkaa).» »Kello on yli kolme, yli viisi.» »Todistaja on tuntenut hakijan yli 20 vuotta.»

Yli prepositio vaatii genetiiviä: Kettu juoksi yli järven. Kuurossa on nyt yli sadan miehen. Pekkala maksoi hevosesta yli 500 markan. Kello on yli kolmen, viisi minuuttia yli viiden. T. o. t. h. yli 20 vuoden. — Sitävastoin: Kello on vielä vailla kolme, kymmentä vailla kuusi. P. maksoi hevosesta vähää vaille 600 markkaa.

Tarkoittamissamme tapauksissa yli sana joutaa monesti tykkäänään pois, meillä kun on parempia ilmaisukeinoja. Esimm.: Kuurossa on toista sataa miestä. Kello käy kuudetta. Halot maksavat kolmattakymmentä markkaa syleltä.

Ajanmääräyksistä. Laajalle levinnyt on tämänkaltainen päivämäärän ilmoittaminen: 20 p:nä helmikuuta 1915, 17 p:nä maaliskuuta 1916, ja sitä puolustetaan muka selvän järjestyksen vuoksi, siinä kun pienemmästä yksiköstä siirrytään suurempaan. Oikeampi on kuitenkin toinen tapa: helmikuun 20 p:nä 1915, marrask. 17 p:nä 1916 (tai vielä lyhyemmin: marrask. 17 p. 1916), ensiksikin siitä syystä, että suomen kieli suosii genetiivimääräystä. Jälkimmäinen tapa on ajatuksellisesti oikeampi, sillä ennenkuin voi niin suuresta kokonaisuudesta kuin kuukaudesta mennä päivää määräämään, täytyy ajatuksissa olla selvillä, mikä kuukausi on kysymyksessä.

Entä onko annettava tilaa tällaiselle »uudenaikaiselle» merkinnälle: 25. heinäkuuta 1915 t. heinäkuun 25. 1915 (luetaan: 25:s heinäkuuta 1915, heinäkuun 25:ntenä)? (Vrt. vanhanaikuiseen: »Se 21:ees elokuusa».) Turhaa on tuollainen naapuri-kielten järjestelmien matkiminen, kun meillä kerran on oma-peräinen ja täsmällisesti ajatuksen mukainen: heinäk. 25 p:nä 1915. »Virittäjän» suosima heinäkuun 25:ntenä p:nä, vaikka se tietysti on oikea, käy pituutensa takia hankalaksi. Kun on vuosikymmenien kuluessa totuttu siihen, että näissä ajanmääräyksissä numero (ilman pistettä ja päätteen merkitsemistä) ilmaisee järjestyslukua, niin tarvinneeko merkitsemistapaa enää muuttaa?

Onko oikein sanoa: »Tämä tapahtui toukokuulla.» Setäläkin näkyy kirjoittavan: Helsingissä helmikuulla 1907.» Parempi lienee: toukokuussa, helmikuussa, jota muotoa ainakin Savon kansanmies käyttää.

Mieluummin aamupäivällä ja iltapäivällä t. ehtoopäivällä kuin edellä puolenpäivän ja jäljestä puolenpäivän. Lyhennyksetkin ap. ja ip. mukavammat kuin e. pp. ja j. pp.

Attribuutti.

Erisnimien ohessa olevan attribuutin käyttämisessä esiintyy viljalti virheellisyys, joita vain herkkä kielikorva ja hyvä kieliopin taitaminen auttavat välttämään. Muutamia esimm. näistä virheellisyksistä:

»Henkivakuutuslaitoksen Sampo (p. o. Sammon) tilikertomus.» »Keskinäisen henkivakuutusyhtiö (p. o. h-yhtiön) Suomen uusi talo.» »Suuri vahinko koitui tulipalosta konekauppa Ahjolle» (parempi: konekaupalle Ahjolle). »Turkulaiselle vakuutuslaitos (p. o. vakuutuslaitokselle) Sammolle on jo saapunut — —.» »Nämä ovat suomalaisen konekauppa (pro: konekaupan) Ahjon tavaroita.» »Hän työskentelee suuressa tehdas (p. o. tehtaassa) Vulcanissa.»

»Tämä on nuoren maisterin (pro: maisteri) Kanniston kirja.» »Lähetystömme pääsi eilen herra senaattorin (pro: senaattori) Tokoin puheille.» »Sain kirjeen kanttorilta Honkaselta» (pro: kanttori H:lta). »Loinen (p. o. loisen) Antti Paalasan vaatimus hylättiin.» »Talo kuulutaan myydyn tilallinen Mikkoselle» (pro: tilalliselle). »Määräys virkaatoimittavalle oikeusneuvosmiehelle, varatuomarille (p. o. varatuomari) M. Peltoselle.» »K—n tuomiokunnan tuomarille, asessorille (p. o. asessori) P. Paksulalle.» »K—n tuomiokunnan tuomari P. Paksulalle» (pro: tuomarille). »Rautatiehallituksen päätirehtööri (pro: päätirehtöörille) A. Ahoselle on myönnetty ero.» »Suomen Kotiseutututkimuksen keskusvaliokunnan sihteeri (pro: sihteerin) maisteri Kallion puoleen voivat — — — kääntyä — —.» »Julistuskirjasta annettiin heti tieto talousosaston jäsenille, senaattoreille P., S. ja K.» (pro: senaattoreille P:lle, S:lle ja K:lle). »Oikeusosaston jäsenten senaattori Hirvosen ja Liliuksen (pro: senaattorien H:n ja L:n) tehtäväksi annettiin — —.» »Viipurin sotasensuurissa toiminut N. V:n entinen toimitussihteeri, luutnantti Snessarevin vangitsemisen johdosta — —» (p. o. sotasensuurissa toimineen N. V:n entisen toimitussihteerin, luutnantti S:n). »Entinen suuriruhtinatar (pro: entisen suuriruhtinattaren) Maria Pavlovnan vangitseminen.»

Lois. — — saapuvilla oli vastaajista Lois Otto Siitari, joka ilmoitti vastaavansa myös Lois Herman Puolakan puolesta — —.» — Sietäisi hylätä tuon halventavan loinen sanan käyttö tittelinä tykkänään, sillä aina halvimmallekin keksii muun arvonimen: työmies, eläkevaimo, leskivaimo j. n. e. Jos tätä sanaa kuitenkin tahdotaan vielä suosia, niin käytettäköön sitä toki muodossa loinen, loisen, loisena, eikä tuossa näköjään taipumattomassa lois-asussa, joka esiintyy vain yhdyssanoissa (loiseläin, loiskasvi, loisvaimo). Siis: — — saapuvilla oli — loinen Otto Siitari, joka ilmoitti vastaavansa myös loisen Herman Puolakan puolesta.

»Huone kolmella ikkunalla.» Hyvällä omallatunnolla, vapaalla miellä lausetapoja ehkä voitaneen suvaita, mutta ei ker-

naasti: *päällä nostetulla, eikä mitenkään: »huone kolmella ikkunalla ja katukäytävällä», »kirja 312 kuvalla ja kartalla», »iltama hausalla ohjelmalla», »ylioppilaskokous kristillisellä ohjelmalla», »matalia ruohoja sahalaitaisilla lehdillä ja sinipunaisilla kukilla.* — Näiden esimerkkien ilmaiset ajatukset voidaan hyvin lausua suomeksi, turvautumatta keinoihin ruotsalaisiin puhe-tapoihin, esim. seuraavasti: *pää pystyssä; kolmi-ikkunainen huone, johon on katukäytävä; kirja, jossa on 312 kuvaa ja karttaa; hauskaohjelmainen iltama; ylioppilaskokous kristillisen ohjelman mukaan; matalia ruohoja, lehdet sahalaitaisia, kukat sinipunaisia.*

»Päällysmieheksi tullilaitokseen palvelusvelvollisuudella maan tullitoimistoissa on otettu N. N.» p. o.: Tullilaitoksen päällysmiehen virkaan, johon kuuluu velvollisuus palvella m. t., on otettu N. N. — »Piikkilän kartanossa säilytetään A. Poppiuksen hopeaista nuuskarasiaa kirjoituksella (p. o. nuuskarasiaa, jossa on kirjoitus t. johon on kaiverrettu): — —.» »Tapaturma kuoleman seurauksella (pro: tapaturma, josta oli seurauksena kuolema t. kuolettava tapaturma) sattui — —.»

»Juhani Aho julkaisi — — romaanin nimellä *Panu.*» »Hänellä oli poika nimeltä *Matti.*» — Suomen kieli suosii tällaisessa kohdassa seuraavanlaista sanontaa: *Panu* niminen romaani, *Matti* niminen poika, *Sakari* sedän kirjeet, *Sampo* osakeyhtiö. Tai J. A. julkaisi romaanin nimeltä *Panu.* Hänellä oli poika nimeltä *Matti.*

»*Kaljupäinen mies pitkässä kellastuneessa takissa.*» »Tämä viimeinen kävi *hatussa.*» »Hän astui sisään *likaisissa vaatteissa ja savisissa kengissä.*» — Nämä lauseet kuuluvat hauskemmilta esim. näin: Pitkään kellastuneeseen takkiin puettu kaljupäinen mies t. Kaljupäinen mies, jolla oli (on) pitkä kellastunut takki. Tämä viimeinen kävi hattu päässä. Hän astui sisään vaatteet likaisina ja kengät savessa t. Hän a. s. likaiset vaatteet yllään ja saviset kengät jalassaan.

»*Kokonaisvaikutus tästä laulusta oli miellyttävä*» (vrt. ruotsin: Huvudintrycket av denna sång var angenämt). »Mutta pitkäksi kävisi luettelo kaikesta siitä kurjuudesta, johon väki-

juomat ovat syypäät.» »Minulla on kuva tuosta rakastetusta rauhan miehestä.» »*Esipuheessaan kirjaan 'Die Frau und der Sozialismus'* Bebel sanoo — —.» »*Suunnitelmasta tähän teokseen* on hän kyllä maininnut.» »Orkesteri soittaa *Häämarssia 'Kesäyön unelmasta'*.» »*Aaria oopperasta 'Sevillan parturi.'*» »*Valtiokalenteri v:lle 1915.*»

Suomen kieli suosii kaikissa näissä tapauksissa genetiiviä; siis: *Tämän laulun kokonaisvaikutus* oli miellyttävä. Pitkäksi kävisi kaiken sen kurjuuden luetteleminen, johon — —. Minulla on tuon rakastetun rauhan miehen kuva. 'Die Frau und der Sozialismus' kirjan esipuheessa B. sanoo — —. *Tämän teoksen suunnitelmasta* hän kyllä on maininnut. Orkesteri soittaa 'Kesäyön unelman' *Häämarssia.* 'Sevillan parturi' oopperan *aaria.* V:n 1915 valtiokalenteri t. 1915 v:n valtiokalenteri.

»*Näytelmä kolmessa näytöksessä.*» Tämä parikymmentä vuotta takaperin aivan välttämättömänä pidetty ruotsalaisuus löytää vielä silloin tällöin tiensä arvokkaankin kustantajan pinnattaman näytelmän nimilehdelle, vaikka luulisi jo jokaisen tuntevan oikean suomalaisen asun: *3-näytöksinen näytelmä, viisi-näytöksinen draama, 6-kuvaelmainen runoelma, yhdeksänkatkelmainen unelma,* j. n. e.

»*Professori käytännöllisessä filosofiassa Helsingin yliopistossa.*» »*Esittelijä kouluasioita varten senaatin kirkollisiasiain toimituskunnassa.*» »*Kunnallispormestari Viipurin kaupungissa.*» »*Maistraatin Kuopion kaupungissa päätös — — —.*» »*Venäjän lähettiläs Pariisissa, ruhtinas Isvolskij.*» »*Kiihkovenälinen sanomalehti Moskovassa 'Russkoje Snamja'.*» »*Mikkelin maamiesseuran iltamasta kansanopistolla tänään on meitä pyydetty vielä huomauttamaan.*» »*Opetusta matematiikassa, tunteja (!) kielissä annetaan.*»

Suomen kielen lakien mukaisesti sanoisimme: *Helsingin yliopiston käytännöllisen filosofian professori.* Senaatin kirkollisiasiain (huom.: huono sana!) toimituskunnan kouluasiain-esit-

telijä. Viipurin kaupungin kunnallispormestari. Kuopion kaupungin maistraatin päätös — —. Pariisissa oleva Venäjän lähettiläs, ruhtinas I. (Huom.: Tämä sanajärjestys selvempi kuin sanomalehtien runsaasti käyttämä: »Venäjän Pariisissa oleva lähettiläs», josta välähtää ajatus: Venäjänkö Pariisissa?) Moskovassa ilmestyvä kiihkovenäläinen sanomalehti R. S. Mikkelin maamiesseuran iltamasta, joka pidetään tänään kansanopistossa, on meitä pyydetty vielä huomauttamaan. Matematiikan opetusta, (tunnittain) kielten opetusta annetaan.

Vielä samaan kategoriaan kuuluvia esim.: »Professori W. on tutkimusmatkalla ulkomaille» (pro: tutkimusmatkalla ulkomaille t. ulkomaisella tutkimusmatkalla). »Veljeni palasi matkalta ulkomaille» (pro: ulkomaanmatkalta). »Tähän aikaan olin palannut tieteelliseltä tutkimusmatkalta Nebraskan kaameille seu-duille Yhdysvalloissa.» (Herää kysymys, minne olin palannut: Nebraskan seuduilleko? Tarkoitettaneen kuitenkin: — — olin palannut Nebraskan seuduille tekemältäni tutkimusmatkalta.) »— — haistelee kainosti kukkaa napinlävessä» (p. o. napinlävessä olevaa kukkaa). »— — ampui kärppää kivenkolossa» (pro: k. kivenkoloon). »Hän kuuli naputuksia ovelle» (= ovelle naputettavan). »Heistä oli epäilemättä merkillisin Gorgias Leontinin kaupungista Sisiliassa» (pro: Sisiliasta). »Hän matkusti Siutiin Niilin rannalla» (pro: Siutiin Niilin rannalle t. Niilin rannalla olevaan Siutiin).

Virkakielen kankeuksia oli äskettäin vielä esim. tällainen: »Keisarillisen Viipurin Hovioikeuden, Suomen suuriruhtinaanmaassa, päätös valituksen johdosta, jonka talollinen Evert Porkka on laillisessa ajassa tehnyt — —, annettu — —.» Eiköhän ole parempi sanoa esim. näin: Suomen suuriruhtinaanmaassa olevan Viipurin hovioikeuden päätös j. n. e. Siten pääsisi ajatus kulkemaan yhtämittaista selvää rataa, ensin laajemmasta alasta (koko maa) keskittymään aluksi Viipurin hovioikeuteen ja lopuksi sen päätökseen. Tai sanottakoon sitten vain: Viipurin hovioikeuden päätös j. n. e. Monimääräyksisen lauseen väliin pistettynä »Suomen s.-maassa» hajoittaa pahasti ajatusta.

Edellä olevissa esimerkeissä (»Huone kolmella ikkunalla» otsikosta alkaen) osoitettu paikallissijain esiintyminen substantiivin attribuuttina, varsinkin jos substantiivi itse on muuna lauseenosana kuin subjektina ja objektina, painaa lauserakennukseen vieraan leiman ja tekee sen useasti raskaaksi. Tätä epäkohtaa, joka itsepintaisesti yrittää kieltämme muukalaisuttua, on näin ollen pontevasti vastustettava.

»Naulan hinta voita.» Ei: »naulan hinta voita», »ison parven lintuja keskellä», »toinen osa teosta», vaan: voinaulan hinta, ison lintuparven keskellä, teoksen toinen osa.

Appositio.

Kieliopissa on sääntö: Appositio saattaa määrätä yhteisesti verbiä ja lauseen subjektia, passiivimuodon objektia, nominaalimuodon ja persoonattoman verbin ohessa käytettyä subjekti-persoonaa sekä olla verbin ohessa käytettyä, omistajaa ilmoittavaa adessiivia tai inessiiviä. (Esim. Jo poikana minä hänet tunsin. Häntä pidetään etevänä. Kansalaisena minun tulee lähteä, on lähteminen sotaan. Jo lapsena hänellä oli samantapaisia aikeita). — Muiden lauseenosien määräyksenä on appositiota säästäen käytettävä. Esimerkeiksi tästä säästäen käytämisestä antaa Setälä: Tahdon mainita sen etupäässä ajankuvana. Mitä pidätte hänestä tuomarina?

Luvattomasti on appositiota käytetty siis esim. seuraavissa lauseissa: »Palovakuutus-Osakeyhtiö Pohjola, jolle N. N. on tänään suorittanut Smk. — — vakuutusmaksua, vakuuttaa hänelle, alempana mainitun omaisuuden omistajana (paremmin: vakuuttaa hänelle, alempana mainitun omaisuuden omistajalle) — — seuraavan omaisuuden.» »Berliinissä on julkaistu käskykirje, jonka keisari Wilhelm on Preussin kuninkaana antanut valtiokansleri Bethmann-Hollwegille, Preussin pääministerinä» (paremmin: B.-Hille, Preussin pääministerille t. valtiokansleri

B.-Hille, joka samalla on Preussin pääministeri). »Ei niin, että tutkija lukupuikko kädessä voisi osoittaa sitä tai sitä elämystä sen ja sen runon pohjana tai perustuksena — —» (paremmin: pohjaksi tai perustukseksi).

Luvuista.

»Rajattomat määrät valkoista kauraa, jonka ei juuri huoli itää, ostaa Viipurin Höyry-Myllyt.» »Julkisella tullihuutokaupalla myydään — — Rauman satamassa 6,000 astiaa norjalaista silliä.» »Sikäli kun maanviljelijät vakuuttavat, tulee tänä keväänä olemaan puute siemenkaurasta, vaikka talonpojat kauraa säästääkseen ovat jo käyttäneet suuret määrät ruisjauhoa hevosten ruuaksi.» »500 vaunua hyvää kylvöheinää saatavana — —.» »Turnipsin siementä myy — — kukkakauppa.» »Villan puutteessa on tehtaiden täytynyt ruveta valmistamaan miestenkin kankaita lumpuista ja puuvillasta.»

Tällaista yksikön käytäntöä, joka viime vuosina ties mistä syystä on tunkeutunut julkisuuteen, ei kansankieli tunne. Se käyttää näihin verrattavissa tapauksissa yksikköä ainoastaan siitä, mikä vielä on kasvamassa: *Kaura* kasvaa tänä vuonna hyvin. Lampaissa on *pitkä villa*. Meidän pellossa on *heinä* jo valmistunut. Mutta: Rajattomat määrät *valkeita kauroja* — — ostaa — —. Julkisella tullihuutokaupalla myydään — — 6,000 astiaa *norjalaisia sillejä*. — — tulee olemaan puute *siemenkauraista*, vaikka talonpojat *kauroja* säästääkseen ovat jo käyttäneet suuret määrät *ruisjauhoja* hevosten ruuaksi. 500 vaunua *hyviä kylvöheiniä* saatavana — —. *Turnipsin siementä* myy — —. *Villojen* puutteessa ovat tehtaat ruvenneet valmistamaan miestenkin kankaita lumpuista ja *puuvilloista*. — Samoin myös: *Suoloja* saapunut kauppias Tikkaselle — parempi kuin »*Suolaa* saapunut» j. n. e.

Sijoista.

Edellä eri lauseenjäseniä käsiteltäessä huomautettujen virheellisyyksien lisäksi otettakoon vielä joukko esimerkkejä sijojen käytteilyssä esiintyvistä virheellisyyksistä ja muukalaisuuksista.

Jollakin varustettu. Ruotsinvoittoisesti käytetään adesiivia sanottaessa: »Oppilaiksi haluavat ilmoittautukoot (saapukoot) — — pääsyttutkintoon *varustettuina paperilla ja lyijykynällä*.» *Varustaa* verbi edellyttää tavallisesti jyrkempiä varustuksia kuin paperi ja kynä koulupojan kädessä: *varustetaan linoituksia, sotalaivoja* y. m. Edellä siteeratun lauseen ajatuksen ilmaisee paremmin esim. tällainen sanonta: Oppilaiksi aikovat ilmoittautukoot (saapukoot) — — pääsyttutkintoon *mukanaan paperia ja lyijykynä*. — »*Ollen varustettu miellyttävällä ulkomuodolla ja vilkkaalla luonteella saavutti rva A. teatterialalla suuren menestyksen*» (pro: *Miellyttävän näköisenä ja vilkasluonteisena*). »*Kaupunki on hyvin varustettu ruokavaroilla*» = Kaupungissa on *riittävästi* (runsaasti) *ruokavaroja*.

Allatiivi. — — kaupungin tulo- ja menoarvio *vuodelle 1917*» (p. o. *vuodeksi 1917*). »*Tilatkaa Valvoja vuodelle 1914*» (p. o. *vuodeksi 1914*). »*Almanakka vuodelle jälkeen Kristuksen syntymän 1912*» Parempi, joskaan ei mikään mallisanonta, on esim.: *Almanakka vuodeksi 1912 j. Kr. s.*

»*Hän on minulle kuollut*» (pro: *minulta*). »*Katolinen kirkko on tahtonut täydellisesti sulkeutua nykyajan virtauksille*» (pro: *virtauksilta*). »*Pääsy asiaan kuulumattomille*» (pro: *asiaan kuulumattomilta*) kielletty.»

Huononlaista elatiivin käyttöä on tällainen: »*Yksi maamme etevimmistä kirjailijoista* on lausunut: — —.» *Eräs ystävästäni* on ottanut selkoa niistä olosuhteista — —.» »*Ellei tämä mies*

olisi kuollut niin aikaisin, olisi hänestä varmaan tullut *yksi parhaista tiedemiehistämme.* »*Eräs* eturivin *taiteilijoistamme* on taas jättänyt kotimaan.» »Hän oli *yksi* viime valtiopäiväin *huomattavimmista puhujista.*» »Taide on *yksi kahdesta* ihmiskunnan kehityksen orgaanista.»

Suomalaisemmin ilmaistaisiin samat ajatukset esim. seuraavasti: *Eräs* maamme *etevimpiä kirjailijoita* on lausunut — —. *Eräs ystäväni* on ottanut selkoa — —. Ellei t. m. o. k. n. a., olisi hänestä varmaan tullut *parhaita tiedemiehiämme.* *Eräs* eturivin *taiteilijamme* on taas lähtenyt kotimaasta. Hän oli viime valtiopäiväin *etevimpiä puhujia.* Taide on *toinen kahdesta* — —.

Missä vain voidaan, sopii partitiiviakin tällaisissa kohdissa kiertää.

Asia on suuresta merkityksestä. »Tämä uusi valtojen liitto tulee olemaan erittäin *suuresta merkityksestä.*» »Perunat ovat hallavuosina *suuresta arvosta.*» »Hänen laajat tietonsa ovat raittiusväelle *suuresta merkityksestä.*» »Jokainen, jolle tämä kunnia on *jostakin arvosta,* — —.» »Talon viljelykset ovat *verrattain vähästä merkityksestä.*» »Sanomattakin on selvää, että tämä rata oli Länsi-Aasian kehkeytymiselle *tavattomasta tärkeydestä.*»

Harvat tuntuvat vielä aavistavan, että tällaiset lausumavavat ovat aivan ruotsin mukaisesti tekaistuja ja virheellisiä. Hyvällä kielellä ilmaistuina kuuluvat edelläolevat lauseet esim. näin: Tämän uuden valtojen *liiton merkitys* tulee olemaan erittäin *suuri* t. Tällä uudella valtojen *liitolla* tulee olemaan erittäin *suuri merkitys.* Perunat ovat hallavuosina *suuriarvoisia* (t. *arvokkaita*). Hänen laajat tietonsa *merkitsevät* raittiusväelle *paljon.* Jokainen, joka pitää tätä kunniaa *jossakin arvossa,* — —. Talon viljelykset ovat *verratten vähäpätöisiä.* — — rata oli — — *tavattoman tärkeä.*

Yleensä voitaisiin *merkitys* ja *arvo* sanoja käyttää vähemmän, koska ne useissa lauseissa tuntuvat kankeilta.

Genetiiviä komparatiivin määräyksenä suvaitsee vain kielteinen lause. Ei siis: »— — — *sen enemmän* on syytä palata.» »Paitsi sitä, että vakinaiset sotajoukot olivat paremmin harjoitettuja, oli niiden lukumäärä *kahden verran suurempi*; vaan: *sitä enemmän, kahta vertaa suurempi.*

Mutta: *Ei* siitä *sen enempää.*

Olla tilaisuudessa, päästä tilaisuuteen. Tämä lausetapa on päässyt etenkin sanomalehtien suosikiksi. Esimerkkejä siitä tapaa kaikkialla: »Sen mukaan kuin *olemme olleet tilaisuudessa* kuulemaan — —.» »Kirjeenvaihtajamme *on ollut tilaisuudessa* saamaan asiasta tarkempia tietoja.» »Pikkukaupungissa ei aina *ole tilaisuudessa* saamaan kasviksia.» »En *ole päässyt tilaisuuteen* vielä tavata uutta tirehtööriä.» »Afrikka on se maanosa joka rantainsa puolesta vähemmän *päästää tilaisuuteen* tunkeutua sisämaahan.»

Jos *tilaisuus* sana on niin mieluinen, ettei siitä raskita luopua, niin sanottakoon toki: Sen mukaan kuin *meillä on ollut tilaisuus* kuulla — —. *Kirjeenvaihtajallamme on ollut tilaisuus* saada asiasta tarkempia tietoja. Pikkukaupungissa ei aina *ole tilaisuutta* saada kasviksia. Ei *ole sattunut* minulle vielä *tilaisuutta* tavata uutta tirehtööriä. Afrikka on se maanosa, joka rantainsa puolesta vähemmän *tarjoaa tilaisuutta* tunkeutua sisämaahan.

Mutta usein tulee yhtä hyvää lyhyemmällä ilmaisutavalla, esim.: Sen mukaan kuin *olemme kuulleet* — —. *Kirjeenvaihtajamme on onnistunut* saada asiasta tarkempia tietoja. Pikkukaupungissa ei aina *ole* kasviksia saatavissa t. ei aina *voi saada* kasviksia.

Väärin on inessiiviä käytetty seuraavissakin lauseissa: »Komiten ääniasteikkoehdotus on saanut *Nya Pressenissäkin* (pro: *Nya Pressenistäkin*) vastustajan.» »Kaikki hyvät harastukset löysivät *hänessä* innokkaan kannattajan» (pro: *hänestä*).

»Hän ei tahtonut ilmaista mielipidettään *asiassa*» (pro: *asiasta*).
»Opit, joita *tässä kysymyksessä* (pro: *tästä kysymyksestä*) on esitetty, ovat kaikki yksipuolisia.»

»Hakijoiden on ilmoittauduttava lääninkansliassa, *missä* (pro: *mistä*) saadaan *lähempiä* (pro: *tarkempia*) tietoja mainitusta toimesta.» »Seurumia on saatavana *apteeekeissa* ja *rohdoskauppiailla*» (pro: *s. apteekkeista* ja *rohdoskauppiailta* t. myytävänä *apteekkeissa* ja *rohdoskauppiailla*).

Partitiivi. »Mutta Jumalan rangaistukset ovat *sitä laatua*, että ne ovat rangaistuille siunaukseksi.» »Sivistyneet miehet olivat *kahta laatua*: oppineita ja afäärisieluja.»

Tällainen sanontatapa on myös ruotsalaisuutta, josta on erilleen päästävä. Hyvin *sitä* voidaankin karttaa sanomalla esim.: Jumalan rangaistukset ovat *sellaisia*, että ne ovat rangaistuille siunaukseksi. Sivistyneet miehet olivat *kahdenlaisia*: oppineita ja afäärisieluja.

Entä objektisijojen käyttäminen iästä puhuttaessa: »Kalle Kölliskö *50 vuotta*.» »Robert Kajanus *60 vuotta*.» »Ollessaan *seitsemänkymmentä vuotta* hän muutti — —.» — Sanottakoon: Kalle Kölliskö *50-vuotias*. Kalle Kölliskö *täyttää tänään 50 vuotta*. Robert Kajanus *60-vuotias*. Ollessaan *70 vuoden ikäinen* hän muutti — —.

Vertailutilojen käyttö.

Väärää vertailutilaa näkee tämän tästäkin käytettävän.
»Vielä *pahimpiakin* (pro: *pahempiakin*) tapauksia on neste pystynyt parantamaan.» »Mutta se ottelu, joka huomenna alkaa Töölön pallokentällä, muodostuu varmasti *arvokkaimmaksi* (pro: *arvokkaammaksi*) kaikkia edellisiä.» »Kustannukset suurissa panimoissa tulevat verraten *helpoimmiksi* (pro: *helpommiksi*) kuin pienissä.» »Taksoitusvalitukset laatii *pätevämmin* (pro: *pätevimmin*) ja halvimmalla varatuomari C.» »Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi käytetään runoudessa *mahdollisemman*

(pro: *mahdollisimman*) paljon miellyttävää runomittaa.» »Mitä *laajimmiksi* (pro: *laajemmiksi*) valmistukset muodostuvat, sitä enemmän ne mielevät kunnan varoja.»

»Rajapallo voi antaa tilaisuuden mitä *monipuolisempaan* (pro: *monipuolisimpaan*) ruumiinliikuntaan.» »Hänessä olevan henkisen voiman tuotteet hän koettaa levittää mitä *laajempiin* (pro: *laajimpiin*) piireihin.» »Tämä asia ansaitsee mitä *yleisemmän* (pro: *yleisimmän*) kannatuksen.»

Komparatiivit suurempi, pienempi, merkityksessä *suurehko* ja *pienehkö*, *pienenlainen* (y. m. samantapaiset komparatiivit) ovat kieliopin mukaan hylättäviä, mutta itsepintaisesti ne hengissä pysyvät ja toisinaan niitä onkin vaikea välttää, niin kuin esim. lauseissa: »Käsiteltävät asiat olivat *vähäisempiä* järjestysasioita.» »Mitään *tärkeämpiä* kysymyksiä ei ollut esillä.» — Kun tällainen komparatiivin käyttö ei enää liene kokonaan poistettavissa, niin supistettakoon se ainakin mahdollisimman vähäiseksi.

Saman komparatiivin toistaminen: »*yhä enemmän ja enemmän*» — vivahtaa ruotsalaiselta (»allt mer och mer»). »Alkupe-
räisten asukkaiden oli täytynyt siirtyä *yhä karummille ja karum-
mille* seuduille.» — Suomessa riittää yksikin komparatiivi, kun sen edelle pannaan *yhä* sana. Siis: *yhä enemmän, yhä karummille* seuduille.

Verbin infiniittimuodot.

Räikeä ruotsalaisuus on I laatutavan käyttö n. s. suhde-
sanana, esim.: »Valituksen maistraatin päätöksestä, *koskeva* kans-
listi L:n palkkaa, on kuvernööri hylännyt.» »Senaatti on myön-
tänyt rva K:lle lahjapalkkion, *vastaava* vuoden palkkaa.» »Ot-
taen sitten käsiteltäväkseen valiokunnan ehdotuksen, *koskeva*
palosotilaiden palkkojen koroittamista, päättivät valtuusmie-
het hyväksyä ehdotuksen.» »Kauppaneuvos anoo lupaa annis-

keluun 'Imatra' laivalla, *välittävä* liikettä Lappeenrannan ja Imatran välillä.»

Näissä tapauksissa sopii käyttää varovaisesti *koskien* ja *vas-taten* sanoja tai paremmin relatiivilauseita: Valituksen maist-raatin päätöksestä, *koskien* kanslisti L:n palkkaa —. Se-naatti on myöntänyt — lahjapalkkion, *vastaten* vuoden palkkaa t. joka vastaa vuoden palkkaa. — ehdotuksen, joka koskee p. p. k., t. ehdotuksen *palosotilaiden* palkkojen koroittamisesta. — — — laivalla, joka välittää liikettä L:n ja I:n välillä.

Jos laatutapaan tahtoo välttämättä turvautua, niin se on taivutettava, niinkuin kansankieli ja Lönnot tekevätkin:

— sulholle sulottomalle,
ikävissä istuvalle,
auvottomalle emolle,
iät päivät itkevälle.

Jos laatutavan voi helposti asettaa pääsanan edelle, onkin muka-vaa käyttää sitä taivutettuna, mutta jos sillä on paljon määräyk-siä, käytettäköön täydellistä relatiivilauseita. Esim.: Valituk-sen anniskelu-oikeuksia koskevasta kuvernöörin päätöksestä on se-naatti hylännyt. Valituksen kuvernöörin päätöksestä, joka kos-kee anniskelu-oikeuksien myöntämistä Helsingissä olevalle »Patria» hotellille, on senaatti hylännyt.

»Laulun laulettua aloitettiin virallinen ohjelma.» »Haudan umpeen luotua tuntui mieli haikealta.» »Päivällisen syötyä otimme jäähyväiset talonväeltä.»

Nämä lausetavat olisivat kyllä mukavia, mutta eivät ole tarpeeksi selviä, niissä kun laulun, haudan ja päivällisen sanat voidaan käsittää subjektillisiksi. Parasta on siis noudattaa kieliopin sääntöä ja sanoa: Kun laulu oli laulettu, aloitettiin viral-linen ohjelma. Kun hauta oli luotu umpeen, tuntui —. Päi-vällisen syötyämme (t. päivällisen jälkeen) otimme jäähy-väiset.

Vrt.: *Sekakuoron laulettua* aloitettiin virallinen ohjelma. *Vallankumouksen puhjettua* havaittiin, miten heikoille perustuk-sille tsaarivalta oli nojautunut.

Saada tehtyä, tulla valittua sanonnat ovat hylättävää mur-teellisuutta. »Saitko talon myötyä (pro: myödyksi)?» »Kyllä ne työt tulevat ilman sinuakin tehtyä» (pro: tehdyksi). »Vali-tuksi ja nimitetyksi joutuu se, joka on taitavin saamaan itsensä valittua ja nimitettyä» (pro: valituksi ja nimitetyksi).

Translatiivisenkin järjestelmän käyttämisessä on oltava varuillaan, jotta vältetään sellaiset agenttikonstruktioit kuin: »Tuleekohan työ sinulta tehdyksi?» (Merkitsee jokseenkin samaa kuin: Viitsitköhän tehdä työn t. Onko sinussa miestä tekemään työn?)

Vrt. akt. II partisiiipin käytäntöä: tulit tehneeksi (sattumalta), tulit hänelle vielä lainaa antaneeksi (mikä vähän kaduttaa).

Että sanaa infinitiivin edessä ei milloinkaan saa käyttää, jos kohta murteet sen hyväksyvät. Sellaiset lauseet kuin: »Se kumma halu hänellä aina on ollut, että päästä —.» »Hän tuu-maili, että päästäpä ylioppilaaksi» — on vaihdettava yksinker-taisiin suomalaisiin: Hänellä on aina ollut kumma halu päästä —. Hän tuumaili: päästäpä ylioppilaaksi.

III infinitiivin abessiivia on väärin ja epäselvästi käytetty seur. lauseissa: »Todistaja kertoi keskustelun tapahtuessa olleensa viereisessä huoneessa ja kuulleen vastaajan sanovan — — —; todistajan muistamatta oliko väliovi auki» (p. o. mutta todistaja ei muistanut, oliko väliovi auki). »Syytetty myönsi varastaneensa kysymyksessä olevat tavarat ja vieneensä ne — — —; tahtomatta kuitenkaan selittää, millä tavoin hän oli asianomistajan liiteriin päässyt» (pro: mutta ei tahtonut kuitenkaan selittää, millä tavoin h. o. a. l. p.). » — — — että todistaja oli ollut kantajalla päivä-läisenä puheena olevassa navetan rakennustyössä — — —, jolla ajalla kantaja oli ylityönä tehnyt vesijohtotorven ja siihen tar-

vittavan kivien irtiottamisen; että vesijohtotorven laittaminen oli kestänyt kaksi päivää kahdella ja välistä kolmellakin miehellä, joiden päiväpalkka oli ollut 5 markkaa, *todistajan voimatta* sanoa kivien irtiottamisen työn arvoa» (p. o. *mutta todistaja ei voinut sanoa j. n. e.*).

Konjunktiot.

»*Josko osaan?*» »Osaatko Heinen runoa 'Die Grenadiere'? — *Josko osaan?*» »Mies kysyi, *josko* kukaan *tuntisi* — —.» »Oikeus ratkaiskoon, *josko* ja kuinka paljon paloapua *annetaan*.» »En tiedä, *jos* hän sinne *meni*.»

Synnyttäminen suomalainen ei luonnostaan ikinä laske suustaan *josko* t. *jos* sanan aloittamaa kysymyslausetta, ellei semmoinen ole sattunut jäämään hänen muistiinsa jonkun sepustajan kirjoitelmasta, kuntakokouksen pöytäkirjasta tai muualta. Mutta sen kansan hengen tähden, joka kielen on synnyttänyt, tulee kirjoittajan aina pitää huolta kirjoituksensa kielen puhtaudesta eikä hän saa itse lisätä mitään, mikä hänen mielestään on mukavaa, mutta jota kielen henki ja sopusuhtaisuus ei pidä tervetulleena. Vieras *josko* on aikanaan hylättävä ja sen asemesta käytettävä liitetavua *-ko*, *-kö* tai joskus myös *tokko* sanaa.

Siis: *Osaanko* t. *Tokko osaan?* Mies kysyi, *tunsiko* kukaan —. Oikeus ratkaiskoon, *onko* ja kuinka paljon paloapua *annettava*. En tiedä, *menikö* hän sinne. Kysytään, *tahtooko* kunta (ei: *josko kunta tahtoo*) valita edustajia —.

Kun ja kuin konjunktoiden välillä vain harvat osaavat tehdä tarpeellisen erotuksen.

Kun on temporaalinen, kausaalinen tai konditionaalinen konjunktio, ja sitä käytetään siis aikaa, syytä ja ehtoa ilmoittamaan: Minä menen kotiani, *kun* kesä tulee. *Kun* kesä tulee, niin koulut suljetaan. — *Kun* (= koska) asia on niin, autan mielelläni. En tule nyt ulos, *kun* (= koska) olen sairas. — *Kun* (= jos) sen tehnet, niin saat palkinnon. *Kun* (= jos) sinussa vain on miestä uimaan, niin kyllä minussakin.

Yhtymät *samalla kun*, *silloin kun* lienevät merkitykseltään lähempänä temporaaalisia kuin komparatiivisia konjunktioita, koska niissä näyttää vakaantuvan tämä asu (ei: *samalla kuin*, *silloin kuin*).

Temporaalisissakin yhdysperäisissä konjunktioissa *ennenkuin*, *sittenkuin*, käytetään jälkimmäisenä yhdysosana *kuin* muotoa.

Kuin on varsinaisesti komparatiivinen (vertausta ilmoittava) konjunktio, jota päälauseessa vastaa komparatiivi tai sanat *niin*, *yhtä*, *sama*, *eri*, *toinen*, *muu*, *semmoinen*, *sellainen*, *tällainen* tai joku *se* pronominin sija tai siitä johtunut adverbi. Esim. Sinä olet *vanhempi kuin* veljesi. Hän on yhä *sama* (t. samalainen) *kuin* ennenkin. En nähnyt *muuta kuin* aavan veden ja korkean taivaan. *Sellaisilla* laiskureilla, *kuin* sinä olet, ei ole mitään tehtävää. *Siitä asti kuin* isä palasi kotiin, on hän maannut sairaana.

Tähän ryhmään on siis luettava myöskin yhtymät *niin kauan kuin*, *niin pian kuin*, *sen jälkeen kuin*, *sillä aikaa kuin*, *yhtä hyvin kuin*, *samoin kuin* ja niissä kirjoitetaan *kuin* sana i:lisenä.

Komparatiivikonjunktioita ovat vielä yhdistetyt *niinkuin* ja *ikäänkuin*.

»*Se oli sitä kun minä tarkoitin.*» »*Se mies kun* eilen kävi täällä, kertoi hyvin ihmeellisiä juttuja.» »*Tuopas tänne se kirja, kun on siellä pöydällä.*» »*Se on kattila, mikä tässä koneessa maksaa.*» »*Se on maisteri T., joka puhuu*» (puhelimessa).

Nämä lauseet kuuluvat suomeksi: *Juuri sitä*hän minä tarkoitin. *Se mies, joka* eilen kävi täällä, kertoi hyvin ihmeellisiä juttuja. *Tuopas tänne se kirja, joka* on siellä pöydällä. *Juuri kattila* tässä koneessa maksaa. *Maisteri T.* puhuu t. *Tämä on maisteri T.*

Ei myöskään *kuin* konjunktiole ole tarvis uskoa relatiivipronominin tehtäviä, niinkuin erään oppikirjan suomentaja on tahtonut: »Melkeinpä oli totta se, *kuin* (pro: *mitä*) hänestä sanot-

tiin, ettei hän koskaan sanonut mitään tyhmää eikä tehnyt mitään viisasta.» »Antakaa keisarille *kuin* (pro: *mikä*) keisarin on.» »William Pitt oli nerokkaimpia valtiomiehiä, *kuin* (pro: *mitä*) Englannissa kuunaan on ollut.»

Eli pro tai. »Mies- *eli* naiskauppaapulaista halutaan.» »Ylioppilas *eli* fil. kand. saa kotiopettajan paikan.» »Tapaus sattui yhden *eli* kahden aikaan yöllä.» »Metsä- *eli* maanviljelys-tila halutaan ostaa.» »Tietoja saa allekirjoittaneelta Mäntsälässä *eli* hotelli Fenniasta Helsingissä.» »Me olemme tottuneet pitämään taiteena sitä, mitä näemme *eli* kuulemme teatterissa ja konserteissa.»

Tällaista väärää *eli* konjunktion käyttöä näkee joka päivä viljalti sanomalehdissä, ja surkean paljon siihen erehtyvät pätevinäkin pidetyt kirjoittajat. Kansankielikään ei enää aina osaa tehdä eroa *eli* ja *tai* sanain käyttämisessä. Kun meillä kuitenkin, poikkeuksena useista muista kielistä, on eri konjunktio (*eli*) yhdistämään samanlaisia käsitteitä ja eri konjunktio (*tai, tahi*) yhdistämään erilaisia käsitteitä, niin kannattaa niitä oppia paikallaan käyttämään. Kaikissa äsken luetelluissa esimerkeissä on käytettävä *tai* sanaa *eli* sanan kohdalla.

Tai (kysyvänä) pro vai. »Hänestä ei ollut yhdentekevää, oliko kansankirjailijoita *tai* ei, edistyivätkö he *tai* olivat edistymättä.» »Arvostelijan ei tarvitse ottaa punnittavakseen sitä, onko teos yhteiskunnan järjestelmälle vaarallinen *tai* ei.» »Jäätkö vielä tänne *tai* (vieläpä: *elikkä*) lähdetkö jo kotiin?» »Huolimatta siitä, miellyttääkö se sivistyneitä *tahi* ei, täytyy heidän kuitenkin myöntää uskonnon olevan olemassa.»

Näissä lauseissa täytyy tietenkin olla kaikissa *vai* eikä *tai, tahi*.

Vaan konjunktio on syytä pitää erillään adverbista *vain* sekä konjunktiosta *mutta*. »Vieraat viipyivät *vaan* (pro: *vain*, *ainoastaan*) vähän aikaa.» »Jos *vaan* (pro: *vain*) sinä iltamaan

menet, niin menen minäkin.» »Kunpa juna nyt *vaan* (pro: *vain*) lähtisi!»

»Minä tulisin, *vaan* (pro: *mutta*) en ehdi.» »Kalle tunnusti kiivenneensä omenapuuhun, *vaan* (pro: *mutta*) kielsi ottaneensa omenia.» »Hän ei ollut kehoittanut poikia, *vaan* (pro: *mutta*) ei myöskään kieltänyt kepposta tekemästä.»

Vaan konjunktiota on lupa käyttää *v a i* n kieltävän lauseen jäljessä aloittamaan lausetta, joka tykkänään kumoo sen, mitä edellä on kielletty. Esim. En minä niin sanonut, *vaan* sinä. Tyttö ei istu, *vaan* seisoo.

Syystä että pro koska. Setälä luettelee tosin kausaalisten konjunktioiden joukossa myös *syystä että* konjunktion, mutta parempi on käyttää *koska, kun, sentähden että* sanoja. »En voi tulla tänään taksoituslautakunnan kokoukseen, *syystä että* (pro: *koska, kun*) olen sairas.»

Koskaan pro milloinkaan. Tarpeetonta on käyttää *koskaan* sanaa, kun meillä on niin hyvä sanonta kuin *milloinkaan*. »Sitä en minä *koskaan* (pro: *milloinkaan*) myönnä.» »Newton oli nerokkaimpia miehiä, mitä *koskaan* (pro: *milloinkaan*) on ollut.» — Vieläpä ainakin puhekielessä *koska* esiintyy kysyvänä, *milloin* adverbien asemesta: »*Koska* (pro: *milloin*) se tapahtui?»

Koska on kausaalinen konjunktio, eikä sitä enempää kuin siitä johdettua *koskaan* muotoa sovi käyttää temporaalissa merkityksessä. Ellei *ei milloinkaan* ole jonkun mielestä tarpeeksi ponteva, niin onhan kielessämme vielä esim. *ei ikinä* sanonta.

»**Sillä sattuuko onni oikein**, niin vaeltaja voi täällä löytää — —.» »*Tahdotteko* kuokkia maata, niin on tuolla teillekin aseita.» »Mut *voisinko* kotkan lailla kohota lentohon, niin lentäisin kauas — —.» »*Suvaitsetteko*, neiti, niin saatan teitä.» (Vrt. ruotsin: Behagas det, fröken, så vill jag ledsaga er.)

Tähän siteeratuissa lauseissa on alkuosa, niin ihmeellisen näköinen kuin se onkin, olevinaan konditionaalilause. Näin orjallisesti ei tarvinne kuitenkaan ruotsia kääntää, onhan meillä toki, suomen mukainen ajatuksen vapaus, ja kielessämme on kyllä keinoja konditionaalisen lausemuodon esille saamiseksi: *Jos onni sattuu oikein* (tai paremmin: *jos oikein onnistaa*), niin vaeltaja voi — —. *Jos tahdotte kuokkia maata*, niin on tuolla teillekin aseita. Mut *jos voisin* kotkan lailla (tai jotta runomitta säilyisi: *Mut voisimpa* kotkan lailla) kohota lentohon, niin lentäisin kauas — —. *Jos suvaitsette*, neiti, niin saatan teitä.

Post- ja prepositiot.*

»Kahvia leivän kanssa» tai »kahvia leivällä» kuulee tavallisesti kahviloissa pyydetävän. Vieläpä tällaista sanontatapaa käytetään kirjoituksessakin. Suomessa voidaan sanoa: *leipäkahvia* t. *kahvia ja leipää*. *Leivostkahvista* saattanee myös puhua. »Meille tarjottiin nimipäivillä jäätelöä syltin kanssa ja sen päälle (!) kahvia kolmenlaisen leivän kanssa.» Suomeksi: Meille tarjottiin nimipäivillä jäätelöä ja hilloa sekä sen jälkeen kahvia ja kolmenlaista leipää.

Myönnettäköön, että muukalaisuuden viekoitus on tässä tapauksessa erittäin suuri. Sen sijaan on ruotsinvoittoinen kanssa sanan käyttö helposti vältettävissä seuraavissa lauseissa:

»Majamiesten emännillä ja piioilla oli tulinen kiire *oluenpanon ja ruuanlaiton kanssa*» (pro: *oluenpanossa ja ruuanlaitossa*). »Hän oli touhunnut *asiakirjan kanssa* (pro: *teossa*) koko päivän saamatta siitä kuitenkaan valmista.» »Tuon syytöskirjan kanssa, joka sinulla on pöydälläsi, on kaikki taistelu loppunut» (tarkoittaa: tuon syytöskirjan syntymiseen on taistelu loppunut). »Minulla ei ole mitään tekemistä *tuon roskajutun kanssa*» (pro: *tuossa roska-*

* Ks, myös: Adverbiaali.

jutussa, t. Minulla ei ole mitään osallisuutta *tuohon roskajuttuun*). »Lääkäri ei tiedä miten *hänen kanssaan käy*» (pro: *hänen käy*).

»**Katsoa perään.**» »Herra Ljungo hääraisi aittarivinsä luona *katsoen kantomiesten perään* ja tiedustellen talonpojilta kuuluisia.» »Eemeli jätettiin kotiin *katsomaan lasten perään.*» »Minä en ole *juossut onnen perään* — —.»

Sanonta »*katsoa perään*» soveltuu enintään vain silloin, kun on puhe katsomisesta jonkun loittonevan kulkueen perään, mutta edellisissä esimerkeissä ja muissa samoihin verrattavissa tapauksissa se on armotta hylättävä. Useasti se voidaan korvata *pitää silmällä* sanoilla: — — *pitäen kantomiehiä silmällä*, — — *pitämään lapsia silmällä*. Viimeisen esimerkkilauseen taas voisi ajatella tällaiseksi: Minä en ole *juossut onnen jäljessä* t. *perässä*; Minä en ole *onnea tavoitellut*.

Postpositio varten usein käytettynä vaikuttaa vastenmieliseltä. »Historian oppikirja *kansakouluja varten.*» »Aikakauslehti *yleissivistystä varten.*» »Esittelijä *lahjoitusmaa-asioita varten.*» »Piiirustukset Eläintarhaan tehtävää *urheilukenttää varten.*»

Tällaiset seikathan voi suomessa ilmoittaa yksinkertaisemmin: *Kansakoulun* historian oppikirja. *Yleissivistävä* aikakauslehti. *Lahjoitusmaa-asia*in esittelijä. Eläintarhaan tehtävän *urheilukentän* piirustukset.

Suhteen ja »mitä tulee». Myöskin *suhteen* postposition runsasta käyttämistä on kartettava samoin kuin tavallisesti sen rinnalla esiintyvää puhetapaa »*mitä tulee*». »*Tämän asian suhteen olen toista mieltä*» (pro: *Tässä asiassa o. t. m.*). »En ole vielä ennättänyt määrätä kantaani nykypäivien *tapahtumain suhteen* (parempi: *tapahtumiin nähden*). »*Mitä tähän kysymykseen tulee*, olen minä sitä mielipidettä, että meidän puolueen on annettava perää» (lyhyesti ja oikein: *Tässä kysymyksessä meidän puolueen on mielestäni annettava perään*).

Suhteen sanan saattaa usein korvata *nähdén* sanalla, ja *mitä tulee* sanontatapa on miltei tarpeeton alkusoitto, jota kuitenkin joskus voitaneen vaihtelevaisuuden saavuttamiseksi sallia.

Takana. »*Seison* yhä *ehdotukseni takana*.» »*Seisotteko* komitean *mielipiteen takana?*» — Suomeksi: *Puolustan* (t. *kannatan*) yhä *ehdotustani*. *Yhdyttekö* komitean *mielipiteeseen?*

Yli. »Minä olen *herra palvelijaini yli*.» »Luulemme olevamme *isännät ja herrat elämämme yli*.» »Minun *allani* on sotamiehiä.» »Keisari tavoitteli *valtaa Itämeren yli*.»

Suomeksi: Minä olen *palvelijaini herra*. Luulemme olevamme *elämämme isännät ja herrat*. Minun *käskettävänäni* (*komennettavanani*) on sotamiehiä. Keisari tavoitteli *Itämeren herruutta*.

Vahvistuspartikkeli.

Vahvistuspartikkeli -k i n, -k a a n, -k ä ä n on aina muistettava liittää siihen sanaan, jota tahdotaan vahvistaa. Tätä sääntöä rikotaan tavattomasti, ja varsin epäedullisen vaikutuksen tämä rikkominen tekee muutamissa arvokkaimmissa teoksis-
sissamme.

»— uskossa, että Suomen *kansallakin* (pro: *Suomenkin* kansalla) on edustajasijansa maailmanhistorian näyttämöllä.» »Tuli-
lija taitaa olla sinun isäsi. Minun *isänikin* (pro: *minunkin* isäni) on jo täällä.» »Jäät ovat hirveä vaara, vieläpä kaikkein suurim-
mille *aluksillekin*» (pro: *suurimmillekin* aluksille). »Ei ole niinkään ihme, että Helsingissä tahtoo asuntopula uhata, sillä sitä on tuntumassa pienissä *kaupungeissakin*» (pro: *pienissäkin* kau-
pungeissa). »Rouva tunsi tätä herkuttelua ajatellessaan veden herahtavan omalle *kielelleenkin*» (pro: *omallekin* kielelleen). »On tämä pyssy niin taitavasti tehty, ettei hyvä *seppäkään* (pro: *hy-
väkään* seppä) siihen kykenisi.» »Myöhempinä aikoina on vakaan-
tunut se käsitys, että mainituista *tuloistakin* (pro: *mainituista-*

kin tuloista on papiston palkkaa suoritettava kunnallisten vero-
äyrien perustuksella.» »Vähemmistö katsoi muita kuin yhtei-
seen kansaan kuuluvia voitavan verottaa neljännen pykälän
mukaankin» (pro: *neljännenkin* pykälän mukaan). »Pöytyän
osuusmeijerikin lähettää voinsa Valiolle» (pro: *Pöytyänkin* osuus-
meijeri).

Sanajärjestys.

Lauseiden sanajärjestys täytyy erittäin huolellisesti ja oman
kielemme luonteen mukaisesti soveluttaa. On mitä tärkeintä,
että kielen luonne ja lauseeseen kulloinkin tarkoitettu ajatus
tulevat sanajärjestyksen määrääviksi tekijöiksi, sillä mitä viat-
tomimmalta näyttävässä kohdassa voi sanajärjestykseenkin
nähdén piillä muokalaisuutta, ja vähäisinkin poikkeus kulloin-
kin määrätystä sanajärjestyksestä antaa pian koko lausumalle
toisen merkityksen kuin mitä sillä on aiottu ilmaista. Tarkatta-
koon vain seuraavia kuutta lausetta, joilla kaikilla on eri merkitys:

Ukko on tuvassa.

Tuvassa on ukko.

On ukko tuvassa.

On tuvassa ukko.

Ukko tuvassa on.

Tuvassa ukko on.

Varsinkin subjektin ja predikaatin keskinäinen asema on
tarkoin määrätty. Yleinen sanajärjestyssääntö tässä kohden
on se, että subjekti määräyksineen käy predikaatin edellä. Tark-
kaan ottaen on väärin rikkoa tätä sääntöä jälkilauseessakaan
tai silloin kun predikaatin määräys aloittaa lauseen, niinkuin
vieraiden kielten vaikutuksesta usein tehdään. Esimm.

Jälkilauseessa: »Jos työt olivat kesälläkin jääneet takapa-
julle, niin *alkoivat ne* (pro: *ne alkoivat*) syksyn puoleen jäädä sitä-
kin enemmän.» »Kun Jussi hävisi pelin, *oli hänen mentävä* (pro:
hänen oli mentävä) hakemaan olutta kieverista.»

Predik. määräyksen aloittaessa lauseen: »*Nyt alkoi se viha* (pro: *Nyt se viha alkoi*) jälleen nousta.» »Monena satana kesäyönä olemme me (pro: *me olemme*) nähneet sen hiipivän piilostaan.» »Poikansa kasvatti hän (pro: *hän kasvatti*) ulkomailla.»

Suomalainen sanoo niinikään mieluummin: Oletko nyt onnelinen? *aiti kysyi*. Ohoh! *ukko huudahti*.

Usein on tästä säännöstä poikkeuksia, esim. kysymys- ja käskylauseissa, infinitiivin ollessa subjektina, ja kun se lauseenosa, jolla on suurin paino, asetetaan lauseen alkuun. Runoudessa ja runollisessa kielessä myönnetään vieläkin suurempia vapauksia, mutta vapaa sanojen käyttely ei ole joka kynänien hallittavissa: se vaatii erikoista aistia. Aina — runoudesakin — on sanajärjestys kuitenkin niin viimeisteltävä, etteivät irvihampaatkaan pääse tulkitsemaan lauseitamme hullunkuriksiksi sanayhtymiksi, joissa kirjoittajan ajatus kääntyy päin seinä. Muutamia esimm. sellaisista lauseista:

» — *parvittain leivättömät* talonpojat elättivät itseänsä sala-ampujina metsissä» (tarkoittaa: *parvittain elättivät itseänsä sala-ampujina*, mutta ensi silmäyksellä lukee: *parvittain leivättömät*). » — ja saattanevat Jaalan *viranomaiset syypäät* ansaittuun rangaistukseen.» (Ensi näkemältä syntyvä ajatus [*viranomaiset syypäät*] välttyisi, jos lause kuuluisi: — ja *Jaalan viranomaiset saattanevat s. a. r.*) »Ihminen voisi syödä *suuhunsa pudonneita* kypsiä hedelmiä.» (Herkullinen ajatus *suuhun putoavista* hedelmistä katoaa, kun hoksaa kirjoittajan ajatuksen: Ihminen voisi [*suuhunsa* — minnekäpä muuanne!] *syödä* pudonneita kypsiä hedelmiä.)

N. s. inversio »j a» sanan jäljessä on kotoisin ruotsinkielisen virkamiesluokan ajoilta: »Kajaanin kaupunginviskaalin virkaa on hakenut ainoastaan nimismies N. N. ja on *kuvernöörinvirasto* (pro: *kuvernöörinvirasto on*) häntä virkaan puoltanut.» »Esitettiin näin kuuluva kohta — — toimikunnan pöytäkirjasta ja *päätti seura* (pro: *seura päätti*) hyväksyä toimikunnan ehdotuksen.» »Raastuvanoikeus on harkinnut oikeaksi tuomita vekselin

maksettavaksi ja *menee tämä päätös* (pro: *tämä päätös menee*) täytäntöön, vaikka — —.» »Meillä oli eilen tilaisuus haastatella kenraalikuvernööriä apulaista parooni Korffia ja *ilmoitti tämä* (pro: *tämä ilmoitti*), että — —.»

Eräs venäjän mukainen sanonta. Raja-Karjalasta on jo levinnyt keskemmällekin Suomeen tällainen takaperoinen luku-sanan ja sen pääsanan järjestys: »*Vuotta kahdeksan takaperin*» (merkitsee: *noin 8 vuotta* takaperin). »Vielä sinne on tästä *virstaa viisi*» (merkitsee: *noin 5 virstaa*).

Tarpeeton laina.

Sekalaista.

Teosten, liikkeiden y. m. nimet ja rubriikit. Etenkin niin tärkeässä kohdassa kuin teosten nimien ja yleensä rubriikkien valitsemisessa olisi noudatettava huolellisuutta ja tarkkuutta. Ei ole mikään huvi tavailla pitkiä, kankeita ja virheellisiä nimityksiä, ja monesti juuri teoksen tai kirjoituksen otsikko ratkaisee yleisön koko suhtautumisen siihen. Kirjalle aina ennättää keksiä sopivan nimen, ei niitä niin sakeaan yhden miehen käsistä lähde. Tämän kirjoittaja ja moni muukin on koulupojasta saakka tuntenut eräänlaista vastenmielisyyttä erästä arvossapidettyä kirjallisuuden historian laatijaa kohtaan vain siitä syystä, että hän pani oppikirjansa nimeksi »*Oppikirja suomalaisen kirjallisuuden historiassa lyseoita varten*.» Niinkään lyhyet nimet kuin »*Johdatus estetiikkaan*» tai »*Suomen hallinto-oikeus pääpiirteissään*» (pro: *S:n hallinto-oikeus pääpiirteittäin*) eivät ole hyviä, kun ne eivät ole aito suomalaisia.

Yliopisto se tässäkin kohden kulkee arvoisana tienraivaajana. Sehän on julkaissut tuollaisia hauskoja vihkosia kuin »*Tietoja vaatimuksista filosofian kandidaattitutkintoa varten filosofisen tiedekunnan fyysisill-matemaattisessa osastossa*».. Näin kauhean pitkä nimi edellyttäisi toki 1,000-sivuista teosta, mutta se on vain

30-sivuisen vihkon kansilehdellä. Entäs »*Valtiokalenteri vuodelle 1910, jonka on ylösantanut — — — yliopisto!* Ei sitten ihme, että ent. professori ja nykyinen piispa suvaitsee ristiä teoksensa nimellä: »*Yleiskatsaus nykyajan johtaviin aatteihin kristikunnan, teologisen tieteen ja kristillisen elämän alalla sekä kertomus Savonlinnan hiippakunnan vaiheista ja tilasta vuosina 1907—1912*». Tällainen otsake, joka varmaan hallitsee erityisen sekavaa sisällystä, vetää jo vertoja parhaalle saksalaiselle pitkävetisyydelle.

Mitä on sanottava oppikoulun lehtorista, joka panee kirjansa nimeksi »*Turkinmaa ja kansat*» antaen sillä aika korvapuustin kielelliselle logiikalle. Eihän tuossa teoksessa puhuta kaikista maailman kansoista, ainoastaan *Turkinmaasta ja sen kansoista*. Erään teologian tohtoriksi pyrkivän kirkkoherran väitöskirja hylättiin etupäässä nimen virheellisyyden takia, ja kyllä sietikin. Nimenä oli »*Pietismi ja uskonnolliset liikkeet*» (pro: *Pietismi ja muut uskonnolliset liikkeet*), ikäänkuin pietismi ei olisi uskonnollinen liike. Tunnettu koulumies saattaa panna teoksensa otsikoksi »*Sananen päivän uskonnollisessa taistelussa*» j. n. e.

Lyhyitä, suomen kielen mukaisia ja sattuvia täytyy kirjojen nimien olla.

Yhteen mittaan saanee jutella hiukkasen kankeista, virheelisistä tai muuten tarkoitustaan vastaamattomista liikkeiden nimistä. Tuntuu jo ihmeelliseltä, kun kuulee puhuttavan, että Tampereen *pellavatehtaassa* valmistetaan rautatievetureita, sekä että Tietosanakirja-Osakeyhtiö kustantaa paljon muutakin kirjallisuutta kuin Tietosanakirjaa. Eikö sopisi ottaa liikkeiden nimet sellaiset, että niiden alaan mahtuu enemmänkin (jos keran mieli toimintaa laajentaa), ettei tarvitsisi tehdä väkivaltaa ajattelevain ihmisten logiikalle. »*Pohjoismaiden Osakepankki kauppaa ja teollisuutta varten*». Tässäkin pitkä, mutta liian ahdas nimi, sillä pankin liike ulottunee paljoa laajemmalle kuin kaupan ja teollisuuden alaan. »*Otto ja Pekka Petterssonin Pojat & kumppanit osakeyhtiö*», »*Veljekset Friisein konepaja*», »*Suomen yksityinen etsivä- ja tiedonantotoimisto*», »*Kaikuja Kajaanista*» (lehti) y. m. eivät ole sen parempia. Ja miten tällaisia nimiä

taivutetaan, mikä kuitenkin joka päivä käy tarpeelliseksi: »*Vieläkö neiti on siellä Pohjoismaiden Osakepankissa kauppaa ja teollisuutta varten?*» »*Kaikuja Kajaanista toimitusta* pyydetään mainitsemaan mukana seuraavista uusista kirjoista.» — Jos sen sijaan nimet olisivat suomen mukaisesti muodosteltuja, olisivat ne, paitsi sievempiä, monta vertaa käytännöllisempiä: *Friis veljekset*, *Friis veljesten konepaja*; *Kajaanin Kaikuja toimitus* j. n. e.

Kaikki nimet ja nimitykset — olkoot ne sitten ihmisten, lehtien, liikkeiden, laivojen tai talojen nimiä — täytyy mikäli mahdollista sovittaa pikemmin niin, että niillä olisi jotakin yhteyttä niiden ilmaistavaksi tarkoitettujen käsitteiden kanssa, kuin päinvastoin niin, että ne heti johtavat ajatuksen harhapoluille. Jos kuulen nimet *Takalampi*, *Heinäsuu*, niin en niitä ainakaan pelkistä nimistä hoksaa ihmisten nimiksi, mutta nimet *Haataja*, *Honkanen*, *Kettunen* kyllä ilman muuta sellaisiksi ymmärtää. »*Kynäilijä*» kirjan nimenä ei ole yhtä onnistunut kuin esim. »*Puhetaito*», sillä »*Kynäilijässä*» puhutaan pääasiallisesti k y n ä i l y s t ä eikä kynäilijästä, kun taas »*Puhetaito*» selvittelee suorastaan puhetaitoa. Novelli- tai runokokoelman nimeksi sopii harvoin yhden siihen otetun novellin tai runon nimi; ehkä silloin, kun se on luonteenomainen koko kokoelmalle. — *Savo*, *Lappeenranta*, *Keski-Suomi*, *Vaasa*, *Viipuri* lehtien niminä eivät ole sattuvia, koska ne oikeastaan ovat paikannimiä, mutta »*Savon Sanomat*», »*Savotar*», »*Sanantuoja*» nimet jokainen kuultuaan tai nähtyään heti ymmärtää lehtien nimiksi. Sopivan nimen esim. aikakautiselle julkaisulle saa, kun koettaa sommitella jo nimen ilmaisemaan sitä aatetta tai ajatuskantaa, mitä julkaisu asettuu ajamaan. — Eiköhän laivojen nimiksi osattaisi keksiä parempia kuin *Mikkeli*, *Leppävirta*, *Savo*, *Imatra*, *Kajaani*, *Ämmäkoski*, *Rättijärvi*, *Porvoo* j. n. e.? Nämä nimet kuullessa ei välähdä mieleen laiva, vaan paikka, sillä paikanniminä ne ovat monin verroin laajemmalle yleisölle tutut kuin laivain niminä. Ei edes tällaisten nimien reklaamitarkoitus kykene puolustamaan kielen vaatimusten syrjäyttämistä. — Surkeaa kekseliäisyyden puutetta liikemaailmassa todistavat sellaiset monilukuisina käytän-

töön päässeet (hotellien, kahvilain y. m.) nimet kuin *Fennia*, *Finlandia*, *Central*, *Centrum*, *Kaleva*, *Kullervo*, *Patria*, *Sampo*, *Suomi* y. m.

Tärkeimpiä seikkoja kirjallisessa esityksessä (ja ennen kaikkea rubriikeissa) on juuri varoa, ettei kielelliselle logikalle tehdä vääryyttä. Sillä tuollainen vääryys, niinkuin edellä on viitattu, sotkee ajatukset ainakin kaikkein ensimmäisen alkuvälähdyksen ajaksi (jolloin kaikkein kirkkain mielle aivoissamme syntyy), ja vaikka joistakin syrjäiseikoista sitten pian huomaammekin, mistä kulloinkin todella on kysymys, on selvä käsitys joka tapauksessa tullut häiriytyneeksi. Ihmisen aistit, kieliäistikin — jos tätä nimitystä sallitaan käyttää — ovat hänen tahtomattaankin tavattoman herkat vastaanottamaan vaikutteita. Siksi pä onkin vain sellainen kielenkäyttö täysin hyvää, joka ei jätä sijaa aavistuksille eikä erilaisille tulkinnoille, vaan joka kerrassaan ja täsmällisesti pystyy ilmaisemaan sen, mitä tahdotaan ilmaista.

Tehdä tiettäväksi. Lukuisat viralliset asiakirjat (virka-valtakirjat, kiinnekirjat y. m.) alkavat sanoilla: »—läänin kuvernööri tekee tiettäväksi, että —»; »Kihlakunnanoikeus Anttolan pitäjän kärjäkunnassa, Mikkelin tuomiokuntaa, tekee tiettäväksi, että —»; »Allekirjoittanut — — tuomiokunnan tuomari, hovioikeuden asessori, filos. maisteri tekee tiettäväksi, että —». Äyräpään kihlakunnan kruununvouti tekee tiettäväksi, että —». — Tällainen »tekee tiettäväksi» alkusoitto on useimmiten vallan tarpeetonta juhlallisuuden tavoittamista eikä voi olla vaikuttamatta typerältä. Korkeiden viranomaisten (esim. kuvernöörin) laskussa se vielä voi mennä mukiin, mutta jo kruununvoutin julistuksessa sen vaikutus pyrkii olemaan koomillinen. Asiallisempaa ja asiakirjan tarvitsijalle käsitettävämpää on esim. kiinnekirjan alkuun merkitä otsake **K i i n n e k i r j a** ja sitten aloittaa suoraan asiasta: »Koska N. N. on — — — tullut omistamaan — — tilan — — —, niin annetaan hänelle tämä kiinnekirja — — —». Asiakirjan lopussahan tavallisesti kaikessa tapauksessa on mainittu, kuka ja mikä sen »tekee tiettäväksi».

Päivän tuoreimmat uutiset ei ole mitään muuta kuin ruotsia suomalaisin sanoin (»Dagens senaste nyheter»). Samoin: »vuoden viljasato», »päivän pakinaa», »ajan kysymyksiä». Miksei tämän päivän tuoreimmat uutiset, tämänvuotinen viljasato, nykyajan kysymyksiä, koska mainitut ruotsinvoittoiset sanonnat kuitenkin useimmin ajavat takaa tätä merkitystä. Ja miksei pelkästään pakinaa, joka on yhtä naseva otsikko kuin »päivän pakinaa». Eihän monesti »päivän pakinassa» ole paremmin kysymys päivän kuin yönkään pakinasta. Ja jos on niin tuoreita uutisia, ettei niitä sovi nimittää vain uutisiksi, niin pantakoon niille nimeksi *tuoreimpia uutisia*, *tuoreita uutisia*.

»Läänin kuvernööri on päättänyt — —», »läänin nuorsuomalaiset kokoontuivat — —». Nämä lausumatavat merkitsevät tavallisesti: *läänimme kuvernööri* —, *läänimme nuorsuomalaiset* — —. Yhtä hyvin voidaan sanoa pelkästään *kuvernööri* kuin »läänin kuvernööri», sillä muita kuvernöörejä kuin läänien johtajat ei maassamme ole. Eri asia on, jos läänin *nimi* pannaan esille: *Mikkelin läänin kuvernööri*, *Hämeen läänin kuvernööri*.

Riippuu siitä. »Vaikeus määritellä filosofiaa riippuu siitä (pro: aiheutuu siitä), että — —». »Näissä kahdessa käskyssä koko laki ja profeetat riippuvat» (pro: Näihin kahteen käskyyn koko laki ja profeetat sisältyvät). »Tämän kysymyksen onnellinen ratkaisu riippuu pietarilaisista piireistä» (pro: on pietarilaisien piirien vallassa). »Riippuuko se vain senaatin vitkastelusta (pro: Onko vain senaatin vitkastelu syynä siihen), ettemme ole saaneet kieltolakia?» »Tällainen käsitys riippuu siitä (pro: perustuu siihen), että uskotaan Jumalan olevan maailman ulkopuolella.» »Hän on veljestään suuresti riippuvainen» (pro: Hän on suuresti veljensä määrättävissä t. Hän elää paljon veljensä varassa).

Täytyy myöntää, että *riippua* verbi itsepintaisesti tahtoo tyrkyttäytyä esille silloin, kun sanomalehtimies kiireessä joutuu edelläolevain kaltaisia lauseita kirjoittamaan. Kuitenkin tämän muokalaisuuden voi helposti ja onnistuneesti torjua, jos vähänkin ottaa ajatellakseen. *Riippua* verbillä on konkreetti-

nen merkitys (*lamppu riippuu katossa*), ja sitä on varovasti muunlaisessa merkityksessä käytettävä.

Yllämainittu, ylläkosketeltu y. m. sen tapaiset sanonnat vivahtavat muukalaisiin. Ne sitäpaitsi saattavat olla oleellisesti aivan vääriä, kun viitattu kohta useinkin sattuu olemaan edellisellä sivulla tai palstalla *alempana* kuin se kohta, missä edelliseen viitataan. Päinvastainen virheellisyys taas on tarjona *allamainittu, alempana* sanoja käytettäessä. Täsmällisempää ja suomalaisempaa on käyttää mainittujen sanojen asemesta *edellämainittu, edelläkosketeltu, seuraava, jäljempänä*.

»Katso yllä» = *katso edeltä*. »Katso alempana» = *katso seuraavaa t. katso jäljempää*.

Ylösottaa. »Paikka on ylösotettu, telefoni on ylösotettu, minä olen näinä päivinä ylösotettu.» — Tällaiset ruotsalaisuudet osattaneen toki välttää. Esim.: Paikka on *varattu* (toiselle), telefoni on *käyt(änn)össä*, ajuri on *tilattu*, minä *en ole* näinä päivinä *vapaa*, j. n. e.

Tahdon muistaa. Vanhojen herrain kuulee runsaasti käytävän puhetapaa: »Minä tahdon muistaa, ettei tilintarkastajia viime kokouksessa valittu.» »Tahdon uskoa, että talon kauppahinta oli satatuhatta.» — Näillä ruotsinvoittoisilla lauseilla ei kuitenkaan tarkoiteta muuta kuin: *muistelen, olen muistavinani*, ettei —; *luullakseni* talon kauppahinta —, joten on syytä lakata niitä suosimasta.

S. t. s. (*se tahtoo sanoa*) on myös ruotsia (*d. v. s.* = *det vill säga*). Sen asemesta voitaisiin käyttää *s. o.* (*se on*) tai *s. m.* (*se merkitsee*).

Paikallinen sanaa on viime aikoina varsinkin sanomalehdistössä ruvettu käyttämään venäläisittäin: — — — jolla sitäpaitsi oli edullisia *paikallisia tuttavuuksia* (pro esim.: *tuttavuuksia paikkakunnalla*). »Pieneen kaupunkiimme on ilmestynyt

niin paljon varasjoukkueita, että *paikalliset* (pro: *täköläiset t. paikkakuntamme*) *viranomaiset* eivät kykene niistä selviytymään.» »T. oli ostanut Moskovasta suuret määrät viljaa, mutta *paikalliset* (pro: *sikäläiset*) *viranomaiset* eivät antaneet hänelle kuljetuslupaa.»

Kaikki on loppu, »juhla on loppu» on orjallinen käännös ruotsista. Oikeata suomea on: *Kaikki on loppunut, on lopussa, juhla on päättynyt*. *Det är slut med mig = olen mennyt miestä.*

— **kantaa nimeä Herkules,** *kantaa pukua*, »hän kantaa herttaista sydäntä pienessä ruumiissa.» P. o.: sillä (t. hänellä) on *nimenä Herkules*, häntä *nimitetään Herkules nimellä*, hänellä on *yllään puku*; hänen pienessä ruumiissaan *sykkii herttainen sydän*.

Lyödä vihollinen, lyödä ennätys. »Tämä oivallinen sotapäällikkö löi vihollisen joukot.» »Hän aikoo lyödä ennätyksen.» »Ilmailija tahtoi lyödä kaikki entiset ennätykset.»

P. o.: Tämä oivallinen sotapäällikkö *voitti* vihollisen joukot. Hän aikoo *saavuttaa ennätyksen*. Ilmailija tahtoi *voittaa kaikki entiset ennätykset*.

»**Maanviljelyskoulun läpikäynyt mies,** »*emäntäkoulun läpikäynyt neiti*». Parempi on sanoa: *koulun käynyt, koulun suorittanut*.

Läpikäydä kirjat ehkä voitaneen sanoa; *läpikäydä tilit t. laskut* on usein samaa kuin *tarkastaa tilit t. laskut*.

Juurruttaa pois. »Huonot tavat on *pois juurutettava*.» *Juurruttaa pois* on huono käännös *utrota* sanasta. Sanottakoon: *poistaa, hävittää*, ellei keksitä vastaavampaa sanaa.

Min herre, min gud, min fröken (puhutteluissa ja huudahduksissa) on suomeksi: *hyvä herra, hyvä jumala, hyvä neiti, eikä: herrani, jumalani, neitiseni*.

Jättää. »Hän jätti huoneen, jätti isänmaan» merkityksessä lähti huoneesta, poistui isänmaastaan on hylättävä.

»Jättää valitus hovioikeuteen, jättää anomuskirjelmä lääninhallitukseen.» Parempi ehkä: antaa valitus, antaa anomuskirjelmä.

Lykätä. »Asian enempi käsitteleminen lykätään (parempi: siirretään) tulevan marrask. 15 p:nä pidettävään istuntoon.» »Kun ei tarpeellista määrää jäseniä tullut saapuville, kokouksen pito lykkääntyi (parempi: siirtyi t. oli jätettävä) tuonnemmaksi.»

»Kuinka kaunis eikä olekin tuo aava meri!» »Kuinka paljon parempi eikä olisi ollut menetellä toisin.» Tällaisia huudauslauseita kuulee ja näkee vielä useasti. Mutta näin sanasta sanaan ruotsista kääntäminen (»Hur skönt är icke det vida havet») on tarpeetonta, meillä kun itsellämme on vapaampi ja kauniimpi huudahdustapa: Kuinka kaunis onkaan tuo aava meri t. Eikö tuo aava meri olekin kaunis! Kuinka paljon parempi olisi ollutkaan menetellä toisin.

Maksaa viulut. »Kyllä hänkin on valmis huvia pitämään, mutta kukahan ne viulut lopulta maksaa?» »Käy sotaa aateli, mut talonpoika — hän saa viulut maksaa.»

Suomeksi sanotaan sama ajatus esim.: *kestit, kemut, hovit maksaa.*

Menettää taistelu. »Suomen herrat menettivät tappelun Kaarle herttuata vastaan» (pro: *joutuivat tappiolle taistellessaan* K. h. v.). »Taistelu oli menetetty, suomalaiset peräytyivät illansuussa» (pro: *Suomalaiset joutuivat tappiolle ja peräytyivät illansuussa*).

Ottaa syy päällensä, synnit päällensä. »Heittäkää kaikki murheet hänen päällensä.» — Parempi esim.: *ottaa syykseen, ottaa syy niskoilleen.* Heittäkää kaikki murheet hänen huomaansa.

»Jeesus kantoi ihmisten synnit» = J. *sovitti* ihmisten synnit.

Aleksis Kiven kielenkäyttöä jäljitellen käytetään paljon tällaisia virheellisiä sanontoja: »Silloin kohotti nuori vaimonsa olkapäitään ja huomasi, että silmänsä olivat avoimina» (p. o. hänen nuori vaimonsa ja hänen silmänsä). »Työ oli saanut kasvonsa (p. o. hänen kasvonsa) punottamaan, ja silmänsä (p. o. hänen silmänsä) säteilivät.»

Samaan tapaan: »Ladatessaan tykkiä särki vihollisen granaatti tykin alustan.» Granaattiko latasi? Pitää tietysti olla: *Hänen ladatessaan j. n. e. Ajatellessaan* sitä pysähtyi Christobelin sydän ja kuunteli.» P. o.: *Christobelin ajatellessa* sitä hänen sydämensä pysähtyi ja hän kuunteli.

Tautologiaa (saman asian toistamista) näkee varsinkin sanomalehdissä usein, ja sitä esiintyy päteilläkin kirjailijoilla. »Seminaarien rakentamiseen myönnetään 20 milj. ruplaa 5 vuoden aikana siten, että joka vuotta kohti myönnetään 4 milj. ruplaa vuosittain.» »Suuret varastohuoneet olivat aivan täynnä vehnäjauhoja, sokeria, ryyniä ja kauria, joita kaikkia oli suuret määrät.» »Vietin kuukauden yksinkertaisten kunnan toverien parissa, jotka tavallisesti aina ovat niin hyviä todellisen vaaran aikana.» »Polkupyörä maksoi noin 200 markan paikkeille.» »Kello oli noin 5 vaiheilla.»

Näissä lauseissa ovat määritelmät: *vuosittain, joita kaikkia oli suuret määrät, aina, paikkeille ja vaiheilla* liikaa; samat asiat tulevat sanotuiksi ilmeisesti. »He eivät tunteneet toinen toisiansa» = he eivät tunteneet toisiansa t. toinen toistaan.

Lauseen muuttuminen alkuperäisestä ajatuksesta uuteen. Esi-merkkeinä siitä, miten tietoisestikin kieltä käyttävällä saattaa ajatus ennen lauseen loppuun kirjoittamista saada toisen suunnan kuin alkujaan oli tarkoitus, esitettäköön muutamia lauseita:

»Suksensauvalla tai pitkällä vavalla sohrattiin eläin ulos piilopaikastaan, takertui (pro: *se takertui*) verkkoon ja tapettiin» (aktiivi + passiivi sekaantuneet).

»Kansakoulunopettajan *viransijaisuus* (pro: *viransijainen*), mieluummin *nainen*, saa paikan heti — — Kuortaneen Ruonan *kansakoululla*» (pro: *-ssa*). Aluksi puhutaan *viransijaisuudesta*, mutta heti ajatus kääntyy *viransijaiseen*.

» — kaksi kappaletta, jotka rekisteröitiin ja vahtimestarit asettivat (pro: ja jotka vahtimestarit asettivat) sopivalle hyllylle.»

Erään näytelmän alussa esitetään »Huomautuksia näyttämölle-asetuksen johdosta». Johdosta sana edellyttää kuitenkin edelläkäypää toimintaa, eikä kirjailija tahtone antaa neuvoja vasta sitten, kun näyttämöllepano on jo suoritettu, vaan edeltäpäin *sen varalta*.

Korkea pro suuri. — *korkea hinta, korkein tarjous, korkein rasvapitoisuus.* »Austraalianainen nainen voi synnyttää korkeintaan kolme kertaa.» — Eihän tässä ole kysymys korkeudesta, vaan paljoudesta. Siis: *suuri hinta, suurin tarjous, suurin rasvapitoisuus, enintään kolme kertaa.*

Pyöreät luvut. »Väkeä oli pyöreissä luvuissa 600 henkeä.» — — *pyöreissä luvuissa 100,000 markkaa.* »Kun tämä summa (esim. 9,875) pyöristetään, saadaan noin 10,000 markkaa.»

Paremmiin: — *tasaisin luvuin 600 h., tasaisin luvuin 100,000 mk., — kun summa tasoitetaan, saadaan —.*

Huono puhuttelutapa on puhutella jotakuta kolmannessa persoonassa vaikkapa arvonimeä käyttäen. Tapa on saanut vahvaa virikettä oppikouluista, joissa opettajat eivät oikein »uskalla» sinutella oppilaita eivätkä nämä suorastaan teititellä opettajia. »Eikö Taskinen ole tänään ensinkään lukenut?» »Juntunen menee taululle ja näyttää tämän probleeman suorituksen.» — »Pyytäisimme, että lehtori antaisi lupaa huomista venäjän tunnista.» »Kuka tämän merkinnän on tehnyt? — Maisteri itse» (pro: *Te itse, maisteri*). »Mitä tuomari tällaisella puheella tarkoittaa?» »Pyytäisin, että asessoritar kirjoittaisi tähän keräyslistaan nimensä.»

Parasta on käyttää puhuttelussa *sinä* ja *te* sanoja, joista viimeksimainittu sopii vaikka kuinka kohteliaaseen puhutteluun, kunhan lisätään tarvittaessa arvonimi pilkkujen väliin: *Taskinen, etkö ole tänään ensinkään lukenut?* *Juntunen, mene taululle* (t. *menkää taululle*) ja *näytä (näyttäkää)* tämän probleeman suoritus. Pyytäisimme, *lehtori*, että *antaisitte* lupaa huomista venäjän tunnista. Minä en ymmärtänyt, *herra tuomari*, mitä tuollaisella puheella *tarkoitatte*. Pyytäisin, *assessoritar*, että *kirjoittaisitte* tähän keräyslistaan nimenne. *Kiitän teitä, herra pastori. Suvaitsetteko, neiti?*

Jos kovin ahkerasti ruvetaan viljelemään kolmaspersoonaista puhuttelua, päästään monesti entisen palvelustytön lauseeseen: »Mamsseli käski tulla mamsselin luo tuomaan terveisiä mamsselilta, että jos mamsseli ei tule mamsselin luo, niin mamsseli tulee mamsselin luo.» Esim. Ruotsissa on tämä turmelus kehittynyt niin pitkälle, että on täytynyt muodostaa erityisiä yhdistyksiä (*»Ni» föreningar*) taistelemaan sitä vastaan.

»35-vuotinen juhla», »vanhuksen 75-vuotisen päivän johdosta», »*satavuotinen* muistojuhla», »*valtakunnan tuhatvuotinen juhla*». P. o.: *35-vuotisjuhla, 75-vuotispäivä, satavuotismuistojuhla, valtakunnan tuhatvuotisjuhla.* »35-vuotinen juhla» olisi *35 vuotta kestävä juhla*.

Väärinkäsitykseen johtavia sanontatapoja. »Kunnioittavimmmin huomautetaan, että *jokaisen* tavaraa tarvitsevan *ei pidä laiminlyödä* hintojen kuulustelua meiltä» (tarkoittaa: *ei kenenkään pidä laiminlyödä* j. n. e.). »Niin on Jumala maailmaa rakastanut, että hän antoi ainoan poikansa, *että jokainen*, joka uskoo hänen päällensä (!), *ei pidä hukkuman*» (pro: *ettei kenenkään*, joka uskoo häneen, *pidä hukkuman*). »*Kaikista* poikani tekemistä asioista *en vastaa.* — K. V. Puukko» (tarkoittaa epäilemättä: *mistään p. t. a. en vastaa*).

Antaa osa, saada osa (vrt. ruotsin. *giva del*), » — 30 päivän kuluessa *osanantipäivästä* lukien.» »Ylempänä olevasta päätöksestä (haasteesta y. m.) olen *saanut laillisen osan*.»

Tällainen lakikielen »osan» anti ja saanti ei merkitse muuta kuin että asianomaiselle näytetään alkuperäinen asiakirja ja hänelle annetaan siitä oikeaksi todistettu jäljennös. Kirjoitettakoon siis: — *saanut tiedon ja oikeaksi todistetun jäljennöksen*.

S:n — kohdalla. »Tänään, pöytäkirjan §:n 151 kohdalla (vieläpä joskus: §:n 151 alla) antamallaan päätöksellä on maistraatti julistanut — —.» Suomalaisemmin: pöytäkirjan 151 §:ssä esitetyllä päätöksellään — —.

»**Kuolevaisuuden varalta**» kuulustellaan monesti todistajia testamentti- y. m. asioissa. Eiköhän sentään *kuoleman* varalta? Kuolevaisuus on kaikkien ihmisten yhteinen, järkkymätön ominaisuus, ja kaikki toimenpiteet sen varalta ovat turhia. Mutta kun kuolema kohtaa ihmisen milloin aikaisemmin, milloin myöhemmin, ennättää, jos pitää varansa, tavallisesti kuulustella todistajia oikeudessa ennen heidän kuolemataan: *kuoleman* varalta.

Asunnonvuokrailmoitusten suomenkielinen asu tarjoaa kielenystävälle säälittävän ja monenkirjavan näyn. Tässä voimme tarkastella vain ani harvoja esimerkkejä:

»3 huoneen asuntoja paraimmilla mukavuuksilla. Konstantiinink. 29.» — »Huone ja alkoovi hellan kanssa. Lähemmin Talonmies Kankurink. 12 B.» — »Jouluk. 1 p:stä hyvä huone ja keittiö *korkkimatolla ja vesijohdolla* sekä yksit. huone Vaasank. 10:ssä.» »Halutaan vuokrata *isompi verstahuone*, jossa on vesi- ja sähköjohdot sekä keskuslämpö.» — »Herra saa asunnon *täydessä ylöspidossa*.» — »Siisti nykyajan huoneusto, *sisältävä 2 huon. ja keittiön*, Vironk. 10. Hellman.» — »Nuorelle miehelle kaunis huone, johon on eri eteinen ja telef.» — »Muutamia huoneita *ynnä täysihoito tai ilman*.» — »Parihuoneita ja 3 hev. talli Fredriksberg 60. Sopivia ajureille.» — »Kesäk. 1 p:stä suuria huo-

neistoja, *käsitt. 5 huon.*, keittiöt ja palv. huon. *kaikilla mukav. Näköala merelle*.»

Kaikki nämä, vaikka eivät suinkaan ole asunnonvuokrailmoituksista huonoimpia, ovat ruotsin mukaan tekaistuja. Suomessa olisi tällaisissa pienissä ilmoituksissa käytettävä lyhyitä »predikaattittomia» lauseita runsaasti, sillä jos koettaa yhteen lauseeseen ahtaa koko ilmoituksen sisällyksen, jossa useinkin tahdotaan tuoda ilmi paljon etuja tai vaatimuksia, joutuu pakostakin tekemään lauseen kankeaksi ja ruotsinvoittoiseksi. Edellä olevat ilmoitukset sopisi ehkä muodostella tällaisiksi:

3-huoneisia asuntoja Konstantiinink. 29. *Parhaat mukav. — Alkoovihuone, jossa hella. Tarkemmin* Talonmies Kankurink. 12 B. — Jouluk. 1 p:stä hyvä huone ja keittiö Vaasank. 10:ssä. *Korkkimatto, vesijohto.* Samassa paik. yksit. huone. — Halutaan vuokr. *tilava työhuone*, jossa on keskuslämmitys, vesi- ja sähköj. — Herra saa asunnon *täysihoitoineen*. — Siisti *nykyaik.* huoneisto: 2 huon. ja keittiö, Vironk. 10. Hellman. — Nuorelle mieh. kaunis huone. Eri eteinen ja telef. — Muutamia huoneita. *Täysihoito saatav.* — Ajureille sopiv. parihuoneita. 3 hev. talli. Fredriksberg 60. — Kesäk. 1 p:stä suuria 5-huon. huoneistoja. *Kaikki mukav.* Keittiöt ja palv. huoneet. *Näköala merelle.*

Osoitteissa olisi käytettävä seuraavaa merkintätapaa: Asun Aleksanterinkadun 6:nnessa. Liike on muutettu Mikonkadun 3:nnesta Villenkadun 6:nteen. Sauna avattu Fredrikinkadun 8:nnessa. Varkaus tapahtui Vironkadun 12:nnessa.

Vielä menettelee tällainenkin: Asun Aleksanterinkadun 6:ssa (kuudessa), liike muutettu Villenkadun 8:aan; mutta ei: Asun Aleksanterinkatu 6, liike muutettu Villenkatu 8:aan.

Huvi-ilmoituksissa ja -ohjelmissa y. m. tekee hyvin töksäyttävän vaikutuksen tällainen nominatiivien peräkkäin asetelu: »Kalle Konttinen Konsertti Yliopistolla — —.» »K. N:n Sekakuoro Konsertti — — — talolla.» »Raittiusseura Tarmo Iltama V. K. P:n talolla.»

Ainakin on käytettävä välimerkkiä, ellei uskalleta tilaisuuden toimeenpanijaa ilmoittaa genetiivillä: *Kalle Konttinen, Konsertti* Yliopiston salissa. *K. N:n Sekakuoro, Konsertti* — — talossa. *Raittiusseura Tarmo*. (seur. riv.) *Iltama V. P. K:n talossa*.

Tai: *Kalle Konttisen konsertti. K. N:n Sekakuoron konsertti. Raittiusseura Tarmon iltama*.

Liikekielen erikoiset virheellisydet ovat niin moninaisia, että niitä on lyhyessä esityksessä vaikea mennä selvittelemään. Otamme niistä kuitenkin tähän muutamia, kaikkein tavallisimpia.

»*K. V. Sillfors — ktta L. Santala.*» Tämä suomen kielelle luonnoton merkitsemistapa olisi saatava keinolla millä hyvänsä syrjään. Sijaan esim.: *K. V. Sillfors'in pl. (puolesta) L. Santala t. K. V. Sillfors — L. Santalan ktta.*

»Viitaten kirjeeseen 27 p:ltä viime elok. saamme ilmoittaa — —.» »*Arv. kirjeessänne eilispäivältä tilaamanne tavarat — —.*» »*Vaieten kirjeestänne t. k. 17 p:ltä, koska — —.*» »*Lähetyksenne 12/5 olemme vastaanottaneet.*» »*Meillä on kunnia (mielihyvä) ilmoittaa — —.*»

Paremmiin esim. näin: Viitaten viime elok. 27 p:nä päivättyyn (lyhennettynä p:tyyn) kirjeeseen saamme ilmoittaa (t. ilmoitamme) — —. *Eilen päivätyssä arv. kirjeessänne tilaamanne tavarat — —.* Kajoamatta *t. k. 17 p:nä päivättyyn kirjeeseen*, koska — —. *12/5 päivätyyn lähetyksenne olemme saaneet. Kunnioittaen (t. mielihyvin) ilmoitamme — —.*

»Paikka täytetään 3 kuukauden irtisanomisajalla (vieläpä: ylössanomisaajalla)» pro: 3 kuuk. irtisanomisaajan pidättäen t. Ehtoihin kuuluu 3 kuuk. irtisanomisaika.

»1 kpl. suuri keittoaparaatti p. o. 1 suuri keittoaparaatti

2 kpl. mäskipumppua » 2 kpl. mäskipumppuja

3 kpl. suurta höyrypannua.» » 3 kpl. suuria höyrypannuja (t. 3 suurta höyrypannua).

»Jäaden odottamaan arv. vastaustanne piirrämme kunnioittaen H. Parviainen & Kumpp.» »*Toivoen pikaista vastaustanne merkitsemme kunnioittaen H. Parviainen & Kumpp.*»

Tällainen loppulause, joka on perin tavallinen varsinkin vähemmän sivistystä saaneen konttoristin kyhäämässä kirjeessä, on haalistuneeksi kuluneena jo hylättävä käytännöstä. Ellei kirjeeseen keksi tuoreempaa ja sisällökkäämpää kohteliaisuuden osoitusta, niin parempi on antaa sen loppua vain kuivaan asiaan.

Erilaisia svetisismejä. » — — purkaa ilmoille koko voimakkaan luonteensa inhon kaikkea kohtaan, *jota hän tuns i ettei hän voinut sietää*» (pro: *jota hän ei tuntenut voivansa sietää*). » — — antoi takaisin sanoen sitä ei tarvitsevana» (pro: *sanoen, ettei hän sitä tarvitse*).

»Kalevala on siis jotakin *enempää* (pro: *enemmän*) kuin tavallinen kirjallinen teos.» »Tässä suhteessa olisi vaadittu *jotakin enempää* (pro: *olisi sentään vaadittu enemmän*) kuin pelkkä ammattitarkastajan varoitus.» »Eikä hän ole voinut lausua *jotakin* (pro: *mitään*) semmoista kuin että — —.» »Opettaja kysyi, osasiko hän lukea, *ja sitä hän osasi*» (pro: *ja kyllä hän osasi*).

»Prof. M. Äyräpää (kuvalla)» p. o. (kuva). »Joditäpliä, joita helposti saa vaatteisiin ja sopimattomiin kohtiin *ihossa* (p. o. *ihoon*) — —.» »Lehti on edelleen *uusillekin tilaajille* (p. o. *uusienkin tilaajain*) saatavana.» »*Prokuraattorilla* (p. o. *Prokuraattorissa*) on pitkälle kehittynyt sydäntauti.» »*Lapsi sai yskän*» (paremmiin: *lapsen tuli yskä*).

»Jos vain kaksikymmentä ääntä olisi *langennut* (pro: *sattunut, osunut*) toisin, — —.» »Pastori Tarjanteen hyväksi *lankesi* (pro: *sattui*) äänestyksessä kolmas osa äänistä.»

»Voit olla muuttunut *sydämessäsi*» (pro: *sydämeltäsi*). » — — rukoile *Jumalaa pelastuksesta*» (pro: *Jumalalta pelastusta*). »*Pianon jätti hän avain suulla*» (pro: *jätti pianon avaimen suulle*).

Murteellisuuksia y. m. virheellisyyksiä. »Siikalahden *Mikon* (pro: *Mikko*) ei ikinä saa saada aihetta *ilkkumaan ja pistelemään* (pro: *ilkkua ja pistellä*) minulle.» »*Tyyneenä* (pro: *tyynenä*) iltana — —.» »*Sakaristossa piti olemaan pitäjään kokous*» (pro: *piti oleman pitäjän kokous*). » — — muutti Ilmajoen *pitäjääseen*»

(pro: *pitäjään*). »Viija puolestaan lupasi *rakastavansa* (pro: *rakastaa*) — —.» — — toinen *toisestaan* (pro: *toistaan*) suurempi — —.»

»Sitkeäluontoinen *Saxauli pensas* (pro: *saxaulipensas*) komeili täälläkin.» »Milloin oli punakukkainen *unikko* valtavana, milloin keltakukkainen *Römeria* (pro: *römeria*) tai sinikukkaiset *liljat*.» — Miksi *saxauli* ja *römeria* on kirjoitettu suurella, mutta *unikko* ja *liljat* pienellä alkukirjaimella? — »Hevosii on ilmestynyt räkätautia (*Malleus*), pro: (*malleus*). — Tieteelliset tautien, eläinten, kasvien, lääkkeiden y. m. nimet voidaan huoletta merkitä pienellä alkukirjaimella, ellei niiden asema lauseessa vaadi isoa alkukirjainta.

»Oikeus olla auskultanttina tai opettajakandidaattina (pro: *eli opettajakandidaattina*) — — on jokaisella, joka on suorittanut *insinööri eli arkkitehtitutkinnon*» (pro: *insinöörin- tai arkkitehdintutkinnon*). »Seinät rakennetaan umpinaiset *sementin sekaisella kalkkilaastilla tai savella*» (pro: *käyttämällä s. s. kalkkilaastia tai savea*). »*Lape eli makuulle* salvottaessa asetetaan ensimmäiseksi hirsikerrokseksi, alunen l. seinän liesa» (pro: *Lappeelle l. makuulle s.; pilkku pois*). — — jalkahirret, *johon reisi puut* (pro: *joihin reisipuut*) kynnestetään.» »Amudarjan vesille työnnettiin heti pari höyrylaivaa *teloiltaan, joiden* (telojenko?) tuli välittää liikettä Venäjän ja Intian välillä.»

»Saven tulee olla tiilisavea *eikä siis saa* (pro: *eikä se siis saa*) sisältää suurempaa määrää hiekkaa.» »A. v. Karm nimitettiin tulinhoitajaksi siitä huolimatta, ettei hänellä ollut virkaan mitään pätevyyttä *eikä aikaisemmin toiminut* (pro: *eikä hän aikaisemmin ollut toiminut*) edes tullialalla.»

— — kansalaiskokous katsoi, että agronomi K. on kuvernööriksi kyvykkäin ja enimmänsä *kansalaisluottamusta* nauttiva.» Tässä asetetaan epäilemään kaikkien suomalaisten kansalaisluottamusta; tarkoitettaneen kumminkin, että K. on enimmänsä *kansalaisten luottamusta* nauttiva.

Lakikielessä: »*Asialliset* (pro: *asianosaiset*) olivat kumpikin itse saapuvilla.» »Tämän jälkeen saivat *asialliset* (pro: *asianosaiset*)

poistua oikeuden istuntohuoneesta — —.» — Asianosaiset eivät useinkaan ole kovin »asiallisia».

Mitä tottuneimman kirjailijan lause saattaa joskus olla puujaloilla kompuroiva: »Nuorta kaunista leskeä esitti B. G., *sangen mukkea ja sangen näyttämölle tottunut ilmiö*, mutta *puuttuva sitä pirteyttä ja veikeää keimailua*, jota tämä tehtävä vaatii.» »Tunnetko sinä *hänen kuvansa itsesi lävitse* niinkuin repivän ja kylmän veitsen terän?» »Metsää kasvaa *ylhäällä vasemmalla puolen kirkkoa* peittäen alinta tunturin rinnettä.» — Jälkimmäisen lauseen tulee helposti lukeneeksi väärin puhetahdein (*ylhäällä vasemmalla, puolen kirkkoa peittäen*). Häiriö olisi välttynyt esim. sanomalla: Metsää kasvaa *ylhäällä kirkon vasemmalla puolella, peittäen alinta tunturin rinnettä*.

»Karjanhoitajaa haetaan taloon, jossa on 40 lehmää, *muutama sika ja kana*.» (Yksi kanako? Sanomalla: *muutamia sikoja ja kanoja* — saataisiin määritys täsmällisemmäksi.) »Sittemmin *pitkänä pappina* oloaikanaan Juvalla hän yhä valmisti — —.» (Pitkänä pappinako? Täsmällisempää olisi sanoa esim.: *pitkänä pappiskautenansa* Juvalla.) »*Metsästäys koirilla vapaa*.» (Tokko koirat välittävät koko luvasta. Tarkoitettaneenkin: *koirilla metsästäminen vapaa*.)

Loppuhuomautukseksi

on liitettävä, että hyvän kirjallisuuden lukemisen ohessa on kieliopin silmäileminen silloin tällöin varsinaisten oppivuosien jälkeenkin erittäin hyödyllistä, jopa välttämätöntä. Setälän kieliopin ja lauseopin uusimmat painokset kuuluvat oikeakielisyyden harrastajan parhaisiin ystäviin.

SISÄLLYSLUETTELO.

I. Oikeakielisysharrastuksen elvyttäminen.

	Siv.
Johdanto.....	5
Oppineet ja kirjailijat.....	7
Keskisivistyneet, sanomalehdet.....	8
Kansakoulunopettajat, kuntain ja maalaisseurain toimihenkilöt.....	12
Kustantajat, tusinakirjailijat, kolportöörit.....	13
Liikekieli.....	15
Suuri yleisö.....	17
Kielen kehittyminen.....	20
Murre ja yleiskieli.....	22
Kirjoitustaidon tekniikkaa.....	24

II. Äänne- ja sanaopillista.

Alkukirjain: iso vai pieni?	27
Kansallisuuksien nimet, — Kielten nimet, — Kaksoispisteen jälkeinen kirjain, — Länsi-Suomi vai länsi-Suomi? — Kuukausien nimet ja tittelit, — Kirjojen nimet, — Runosäkeen alussa, — Kirjapainollista oikeakielisyyttä,	
Astevaihtelu.....	30
Julaista vai julkaista? — Kulen vai kuljen? Härän vai härjän? — Siirtymä-äänne (j, v), — Heikko ja vahva aste,	
Geminaatta vai yksinkertainen konsonantti?.....	33
Ensimmäinen vai ensimmäinen? — Sydämmen vai sydämen? — -loinen-loppuiset adjektiivit, — Monellinen vai monenlainen? — Tarveikko vai tarveko?	
<i>i</i> -kysymys.....	34
Kirjottaa vai kirjoittaa? — Muita <i>i</i> -tapauksia,	
Lyhennykset.....	40
Lukusanain taivutusmuotojen osoittaminen, — Sana-lyhennykset,	

Sijapäätteistä.....	42
Ahtaasen vai ahtaaseen? — Mon. partitiivimuodot lasia, muuria. — Tulin linnasta likanta. — Atlantti, -tin, — -us-loppuiset nimet. — Muut vieraat nimet.	
Sekalaista: rinnakkaismuotoja ja oikaisuja.....	43
Vertailutilat: eninteen, raskainten y. m.....	47
Vierasperäiset sanat.....	47
Vierasper. sanojen käyttö. — Ääntäminen. — 1. Vieraskieliset sanat. — 2. Vakaantuneet yleislainat. — 3. Erikoislainat (etupäässä substantiivit). — Vierasper. adjektiivit. — Verbilainat.	
Väli- ja merkivirheitä.....	64
Yhdysmerkin käyttäminen.....	65
Yhdyssanat.....	67
Sanojen liiallista yhdistämistä vältettävä. — Nominatiivinen alkuosa yhdyssanoissa.	

III. Lauseopillista.

Ensimmäinen nimitapa subjektina.....	70
Predikaatti ja predikaatintäyte.....	70
Predikaatin luku. — Suomen passiivi persoonaton. — Olla vakuutettu, pakotettu. — Minä palelen. — »Löytyä»—finnas. — »Seisoa» väärässä merk. — Konditionaali eksplikat. että-lauseissa. — »Kutsua»—nimittää. — Predik.-täyte väärässä sijassa. — »Sitä hän oli.»	
Objekti.....	76
Objektivirheitä. — »Alkaa» ja »aloittaa» sanojen objekti. — »Käskää jonkun antamaan.»	
Adverbiaali.....	79
Holhouksen alla. — Tuulen päältä, paikan päällä y. m. — Panna ylös, mennä ylös. — Ruotsinvoittoinen »kautta». — Yhteiskoululla, Arcturus laivalla. — 2 mk:n edestä. — Suuresta määrässä. — »Olla sisällä». — Maksaa »tuhannen mk.» — Yli + nominatiivi. — Ajanmääräykset.	
Attribuutti.....	84
Erisnimien attribuutti, »lois». — Huone kolmella ikkunalla, mies kellastuneessa takissa, professori filosofiassa y. m. — Naulan hinta voita.	
Appositiosääntö.....	89
Luvuista: 6,000 astiaa silliä.....	90

Sijoista.....	91
Paperilla varustettu. — Valvoja vuodelle 1914. — Eräs ystävästäni. — Suuresta merkityksestä. — Genetiivi komparatiivin määräyksenä. — Olla tilaisuudessa, saada hänessä kannattaja y. m. — Partitiivi: sitä laatua. Kalle Kolliskö 50 vuotta.	
Vertailutilojen käyttö.....	94
Väärä vertailutila. — Suurempi—suurehko. — Yhä enemmän ja enemmän.	
Verbin infiniittimuodot.....	95
I laatutapa suhdesanana. — Laulun laulettua. — Saada tehtyä. — Että + infinitiivi. — III infinitiivin abessiivi.	
Konjunktiot.....	98
Josko? — Kun ja kuin. — Se on maisteri T., joka puhuu. — Eli—tai, tai—vai. — Vaan, vain, mutta. — Syystä että. — Koskaan—milloinkaan. — Omituinen konditionaalilause.	
Post- ja prepositiot.....	102
Kanssa. — Katsoa perään. — Varten. — Suhteen, »mitä tulee». — »Seisoa takana». — Yli.	
Vahvistuspartikkeli -kin, -kaan, -kään.....	104
Sanajärjestys.....	105
Lauseiden sanajärjestys. — Inversio »ja» sanan jäljessä. — Vuotta kahdeksan.	
Sekalaista	107
Teosten, laivojen, liikkeiden y. m. nimet. — Tehdä tietäväksi. — Päivän uutiset. — Riippuu siitä. — Yllämainittu, ylösotettu. — Tahdon muistaa. — Paikallinen. — Kaikki on loppu. — Kantaa nimeä. — Lyödä vihollinen. — Koulun läpikäynyt. — Juurruttaa pois. — Min herre = hyvä herra. — »Jättää». — Kuinka kaunis eikö olekin! — Maksaa viulut. — Menettää taistelu. — Ottaa syy päälleen. — Kiven jäljitteleminen. — Tautologiaa. — Lauseen muuttuminen alkuperäisestä. — Korkea hinta. — Pyöreät luvut. — Kolmaspersoonainen puhuttelu. — 35-vuotinen juhla. — Väärinkäsitykseen johtavia sanontoja. — Antaa osa. — §:n 151 kohdalla. — Kuolevaisuuden varalta. — Asunnonvuokrailmoitukset. — Osoitteet. — Huvi-ilmoitukset. — Liikekielen virheitä. — Erilaisia vetisismejä. — Murteellisuksia y. m. virheellisyyksiä.	
Loppuhuomautus.....	123

Lähteinä kirjaa laadittaessa on käytetty m. m. seuraavia teoksia:
E. N. Setälä, Suomen kielioppi, Suomen kielen lauseoppi. — Suomalaisuuden Liiton Lippaan kirjoitelmat. — K. Cannelin, Kieliopas I.
— »Virittäjä», uusi jakso, kaikki vuosikerrat. — »Nuoren Voiman» oikeakielisyysskirjoituksia. — Suuri joukko viime vuosien suomalaista kaunokirjallisuutta ja varsinkin yleistajuista tietokirjallisuutta, aikakaus- ja sanomalehtiä.
